

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย “การส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตข้าว
ปลอดภัย เพื่อความมั่นคงทางอาหารและเพิ่มรายได้
ของครอบครัวแบบบูรณาการ จังหวัดอุบลราชธานี”

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.เสถียร ยุระชัย และคณะ

15 กันยายน 2556

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตข้าวปลอดภัย เพื่อความมั่นคงทางอาหารและเพิ่มรายได้ของครอบครัว แบบบูรณาการ จังหวัดอุบลราชธานี”

คณะผู้วิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.เสถียร ยุระชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
2. อาจารย์ ดร.เกริกไกร แก้วล้วน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
3. นายอภิศักดิ์ แสนวงศ์	เครือข่ายภาคประชาสังคมอุบลราชธานี
4. นายทรงวิทย์ รัตจินดา	เครือข่ายภาคประชาสังคมอุบลราชธานี

ชุดโครงการความมั่นคงและปลอดภัยทางอาหาร

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
ABSTRACT	ข
คำนำ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1 - 8
บทที่ 2 วิธีการวิจัยและแนวทางการดำเนินงาน	9 - 14
บทที่ 3 ผลการดำเนินงาน	15 - 68
บทที่ 4 บทเรียน ข้อค้นพบ และปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินโครงการ	69 - 74
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	75 - 78
เอกสารอ้างอิง	79
ภาคผนวก	
- ภาคผนวก ก	80 - 81
- ภาคผนวก ข	82 - 83
- ภาคผนวก ค	84 - 87
- ภาคผนวก ง	88 - 93
- ภาคผนวก จ	94 - 96

บทคัดย่อ

ในการดำเนินงานของโครงการสนับสนุนการผลิตข้าวปลอดภัย เพื่อความมั่นคงทางอาหารและเพิ่มรายได้ของครอบครัวแบบบูรณาการ จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างรูปแบบการผลิตข้าวปลอดภัยสู่ตลาดของจังหวัดอุบลราชธานี 2) เพื่อบูรณาการภาคีเครือข่าย (ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม) ในการสนับสนุนองค์การข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี และ 3) เพื่อจัดตั้งองค์กรข้าวปลอดภัยในการบริหารงานเครือข่ายจังหวัดอุบลราชธานี ประชากรที่ศึกษา คือ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวปลอดภัยในพื้นที่ของจังหวัดอุบลราชธานี รวมทั้งหมด 25 อำเภอ

สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ คือ เกษตรกรที่ร่วมกันปลูกข้าวปลอดภัย จำนวน 37 กลุ่ม โดยคัดเลือกจากหลักเกณฑ์ดังนี้ เคยเข้าร่วมโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะ มีกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็ง มีหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายให้การสนับสนุน มีการผลิตข้าวปลอดภัยหรือข้าวอินทรีย์อยู่ในปัจจุบัน และกลุ่มมีความต้องการปรับเปลี่ยนการผลิตข้าวจากที่มีการใช้สารเคมีไปสู่วิธีปลูกข้าวปลอดภัย โดยผู้มีบทบาทในการคัดเลือก คือ คณะทำงานโครงการวิจัยร่วมกับภาคีการพัฒนาภายใต้หลักเกณฑ์ข้างต้น

วิธีการดำเนินการวิจัย คณะทำงานได้ใช้เครื่องมือ 4 ชนิด คือ 1) แบบสอบถาม เพื่อสำรวจศักยภาพและข้อมูลพื้นฐานของกลุ่ม 2) แบบสำรวจกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยเพื่อทราบข้อมูล จำนวนสมาชิก พื้นที่ปลูกข้าวปลอดภัย และมาตรฐานการผลิตข้าวปลอดภัย 3) แบบบันทึกข้อมูลบัญชีอาชีพปลูกพืช (บัญชีฟาร์ม) เพื่อทราบข้อมูลระดับครัวเรือนเกี่ยวกับระบบการผลิตข้าวปลอดภัย และ 4) แบบสำรวจความต้องการการซื้อข้าวปลอดภัยในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวปลอดภัยของจังหวัดอุบลราชธานี กระจายตัวอยู่ทุกอำเภอ โดยมีอำเภอม่วงสามสิบพบกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยมากที่สุด จำนวน 4 กลุ่ม หรือ 4 ตำบล รองลงมามีอำเภอละ 2 แห่ง ได้แก่ อำเภอเขื่องใน ตระการพืชผล กุดข้าวปุ้น โพธิ์ไทร ศรีเมืองใหม่ สว่างวีระวงศ์ และเดชอุดม นอกจากนั้นมีอำเภอละ 1 แห่ง สำหรับรูปแบบของการผลิตข้าวปลอดภัยของกลุ่มเป้าหมายพบว่า มีลักษณะการผลิตข้าว 3 ประเภท คือ 1) การผลิตข้าวกำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัย มีจำนวนพื้นที่ปลูกมากที่สุดคือ 5,500 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 79.01 2) การผลิตข้าวปลอดภัยโดยการได้รับรองมาตรฐาน มีจำนวนพื้นที่ปลูกน้อยที่สุด 697 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 10.01 3) การผลิตข้าวอินทรีย์โดยมีหลักเกณฑ์พิจารณาจากการใช้ปุ๋ยเคมี มาตรฐานหรือข้อปฏิบัติที่ใช้ในการรับรองการผลิตและการรวมกลุ่มการผลิตข้าว มีจำนวนพื้นที่ปลูก 764 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 10.98 ของพื้นที่ปลูกข้าวที่เข้าร่วมโครงการ

ระบบการผลิตข้าวของกลุ่มนั้น พบว่า นิยมการทำนาแบบนาดำ ปลูกได้ทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว โดยมีค่าเฉลี่ยผลผลิตต่อไร่ เท่ากับ 660-700 กิโลกรัม ต้นทุนการผลิต ประมาณ 1,185 บาทต่อไร่ (กรณีใช้

แรงงานในครัวเรือนทั้งหมด) กรณีการทำแบบนาโยน ปลูกได้ทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว มีค่าเฉลี่ยผลผลิตต่อไร่ เท่ากับ โดยมีต้นทุน 800-1,000 กิโลกรัม ต้นทุนในการผลิตประมาณ 1,300 บาทต่อไร่ สำหรับกรณีการทำนาหว่าน ปลูกได้ทุกชนิด ที่นิยมคือข้าวขาวดอกมะลิ 105 และข้าวเหนียว กข.6 มีค่าเฉลี่ยผลผลิตต่อไร่ค่อนข้างต่ำคือ 370 กิโลกรัม โดยมีต้นทุนการผลิต 1,910 บาท

ระบบการแปรรูปและการตลาด กลุ่มมีระบบการจัดเก็บข้าวเพื่อรอการแปรรูปและการจำหน่ายพบว่า มีนางข้าวที่รับซื้อจากสมาชิกอยู่ 4 แห่ง คือ ตำบลอนจิก อำเภอตาลสุม มี 3 ระดับ ขนาดความจุ 30 ตัน 30 ตัน และ 360 ตัน ตำบลท่าช้าง อำเภอสว่างวีระวงศ์ จำนวน 40 ตัน ตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ จำนวน 50 ตัน และตำบลเตย อำเภอม่วงสามสิบ จำนวน 300 ตัน นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มมีโรงสีที่ผลิตข้าวของกลุ่ม แบ่งเป็นโรงสีขนาดเล็ก 4 แห่ง ขนาดกลาง 6 แห่ง และขนาดใหญ่ 11 แห่ง สำหรับการผลิข้าวปลอดภัยที่ผลิตได้ พบว่า มีการกระจายสินค้าไปยังตลาดในระดับต่างๆ คือ ตลาดในท้องถิ่น (ระดับตำบล อำเภอและจังหวัด) ต่างจังหวัด และต่างประเทศ โดยมีทั้งเกษตรกรเป็นผู้หาตลาดเป็นแหล่งจำหน่ายด้วยตนเองและการให้ข้อมูลหรือการประสานงานของหน่วยงานสนับสนุนของแต่ละกลุ่มการผลิต

ในการก่อตั้งเครือข่ายของกลุ่มผลิตข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานีนั้นได้มีการระดมทรัพยากรและองค์ความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือเป็นภาคีการพัฒนาในระหว่างการดำเนินงานของโครงการเพื่อค้นหาแนวทางโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้รูปแบบการจัดตั้งเครือข่ายที่มีความสอดคล้องกับบริบทการทำงาน จึงได้ข้อสรุปของแนวทางการจัดตั้งเป็นเครือข่าย คือ 1) จัดตั้งเป็น “เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน” ระดับจังหวัด เป็นรูปแบบที่มีความสอดคล้องกับการดำเนินงานของกลุ่มมากที่สุด 2)การสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มการผลิตที่มีศักยภาพอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง และพร้อมที่จะเป็นหุ้นส่วน (Partnership) เพื่อการทำธุรกิจข้าวแบบครบวงจรทั้งในด้านการผลิต การแปรรูปผลผลิต การบรรจุภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ และการตลาด โดยกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยกำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการให้ผู้นำของแต่ละกลุ่มกลับไปแลกเปลี่ยนกับสมาชิกและหาข้อสรุปเพื่อเลือกแนวทางที่สอดคล้องกับกลุ่มตนเองมากที่สุด อย่างไรก็ตามยังไม่สามารถดำเนินการก่อตั้งเครือข่ายได้สำเร็จในช่วงเวลาการดำเนินงานของโครงการ เนื่องจากจำกัดต้นเวลาและระดับความรู้ความเข้าใจที่แตกต่างของแต่ละกลุ่ม จึงได้ตั้งคณะทำงานในการดำเนินงานที่ต่อเนื่องหลังสิ้นสุดโครงการวิจัย

Abstract

The support to product of safety rices for the project entitled “Integrating of food stability and increase to income’s household in Ubonratchathani” There are 3 objectives of this project as follows ;

- 1) To establish a model of safety rice product for distributing to the markets in Ubonratchathani Province.
- 2) To integrate and mobilize with the participation of government agencies, academic institutes and non- government organization those are supported to safety rice product in Ubonratchathani Province.
- 3) To scale up and establish the Ubonratchathani’s safety rice producer as Ubonratchathani entrepreneur group.

The reseach’s Population are Ubonratchathani’s safety rice producer group, are located in 25 districts of Ubonratchathani province.

There are included 37 target groups of Ubonratchathani’s safety rice producer that is example sampling. All of them were participated with the project entitled “Poor Solution, Social and Health Development” that was supported by Thailand Reseach Fund as well, Moreover there are strength of social welfare, some organize/network enhanced to safety rice produce and they need to change to be safety rice production groups. The researcher committee was selected the sampling in collaboration with the boundary partners respectively.

There are 4 tools for collecting the data included 1) the questionnaires 2) the surveying form 3) the farms recoding and rice consumers survey in Ubonratchathani municipality.

The result of this research are ;

Ubonratchathani’s safety rice production group are scatted in many district in Ubonratchathani province, the area that had the most of safety rice producer group are in Muangsamsib, there are 4 group. There are 2 group in Khueangnai, Trakarnpuechpon, Kudkhoapun, Phodhisai, Srimuangmai, Sawangwerawong and Dej-udom, the another there has only one group

There are 3 categories of safety rice production , as follow;

- 1) Changing to be safety rice production, there are 5,500 rai (Thai square measurement) or 79 %
- 2) The safety rice production that had been certified by Good Agricultural Practices (GAP) standard there are 697 rai or 10.01 %
- 3) The organic rice that had been certified by standard guarantee from organization (National and International Organizations), there are 746 rai or 10.98 %

In addition, for the system management to product of safety rice production groups;

- 1) A case to field where seeding rice is transplanted (domestic labor), the both rice and sticky rice, average are 660 – 700 kilograms per rai, product's capital around 1,185 bath per rai
- 2) A case to field where throwing rice is transplanted, the both rice and sticky rice, average are 800 – 1,000 kilograms per rai, product's capital around 1,300 bath per rai
- 3) A case to paddy-sown field, the both rice and stricky rice, average are 370 kilograms per rai, product's capital around 1,910 bath per rai

The system manage for manufacturing and marketing to safety rice producer group;

- 1) There are 4 warehouses for rice preserving;
 - 1.1) Donjik. Talsum district area; capacity 3 size forpreservinare 30, 40 and 360 metric ton.
 - 1.2) Tachang, Sawangveerawong district area; capacity for preserving is 40 metric ton.
 - 1.3) Sra-saming, Varinchamrab district area; capacity for preserving is 50 metric ton.
 - 1.4) Teuy, Muangsamsib district area; capacity for preserving is 500 metric ton.
- 2) This research find the rice mills of Ubonratchathani's safety rice product group for manufacturing had 3 size;4 are small, 6 are middle and 11 are large.

However, the rice's manufacture distribute to many market such as local area, district area, province, region and go to aboard market.

Ubonratchathani's safety rice producer group find the people and organization or stake holder whowill participate to establish;

- 1) "Communities' Business Corporates"or "Entrepreneur group"that is the most involve with safety rice producer group.
- 2) To cooperative between the group to be business partnership for producing, manufacturing, packing, publishing relation and marketing.

Finally,Ubonratchathani's safety rice producer group looking for the best choice that is suitable with their activities and this project have to be sustainable.

คำนำ

เอกสารรายงานการวิจัยนี้ เป็นผลจากการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตข้าวปลอดภัย เพื่อความมั่นคงทางอาหารและเพิ่มรายได้ของครอบครัวแบบบูรณาการจังหวัดอุบลราชธานี จากข้อค้นพบจะเห็นว่า มีกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวปลอดภัยกระจายอยู่ทุกอำเภอของจังหวัดอุบลราชธานี หากแต่ขาดการรวมกลุ่มที่ก่อให้เกิดพลัง ในการสร้างกลไกตลาดที่เข้มแข็งได้ ลักษณะกระบวนการผลิตข้าวปลอดภัยของจังหวัดอุบลราชธานี จากการวิจัยพบว่าการผลิตข้าวของกลุ่มอยู่สามรูปแบบ คือ กลุ่มที่กำลังปรับเปลี่ยนไปสู่การผลิตที่ได้มาตรฐาน กลุ่มที่ผลิตข้าวได้มาตรฐาน GAP และกลุ่มผู้ผลิตข้าวแบบข้าวอินทรีย์

นอกจากนี้ทางกลุ่มยังมีการร่วมมือกันจะสร้างกลไกการผลิตและการตลาดด้วยกลุ่มเอง โดยริเริ่มการตั้งกลุ่มในลักษณะของวิสาหกิจชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคประชาสังคมเป็นอย่างดี คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณและขอบคุณผู้เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ ที่ทำให้การวิจัยสำเร็จเสร็จสิ้นลงด้วยดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ที่เชื้อเพื่อสถานที่ในการจัดเวทีและจัดประชุมมาตลอดของกิจกรรมตามโครงการ เหนือสิ่งอื่นใดต้องขอขอบคุณผู้ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยมาตลอดระยะเวลา คือสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้ และที่ลืมไม่ได้คือพี่น้องกลุ่มเกษตรกร ผู้ผลิตข้าวปลอดภัย ที่เสียสละเวลามาร่วมแสดงความคิดเห็นด้วยดีมาตลอด

งานวิจัยนี้ถ้ามีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะและพี่น้องเกษตรกรไทย ขอยกความดีนี้แก่ทีมผู้นำและสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยทุกท่าน ถ้าปรากฏข้อบกพร่องใด ๆ ทีมผู้วิจัยขออภัย เพื่อเป็นบทเรียนและแนวทางสำหรับการปรับปรุงการวิจัยครั้งต่อไป

ทีมวิจัยจังหวัดอุบลราชธานี

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

ข้าวเป็นพืชอาหารหลักของคนไทยที่มีการปลูกทั่วไป จากรายงานของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรปี พ.ศ. 2548 พื้นที่ปลูกข้าวนาปีทั้งประเทศในฤดูปลูกปี 2548/49 มีประมาณ 57 ล้านไร่โดยได้ผลผลิตเฉลี่ยของทั้งประเทศในปี 2548 ประมาณ 556 กก/ไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2549) พื้นที่ปลูกส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (33 ล้านไร่) รองลงมาคือภาคเหนือ (13 ล้านไร่) และภาคกลาง (9.9 ล้านไร่) ตามลำดับ พื้นที่ปลูกทั้งภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่นาอาศัยน้ำฝนกว่า 70% เมื่อเปรียบเทียบผลผลิตของข้าวที่ปลูกในเขตชลประทานและน่าน้ำฝนจะเห็นได้ว่าผลผลิตของข้าวที่ปลูกในเขตชลประทานสามารถให้ผลผลิตสูงถึง 900-1,000 กก/ไร่ และอาจมีการนำเทคโนโลยีต่างๆ มาช่วยเพิ่มผลผลิตของข้าวนาชลประทานได้ เช่น เทคนิคการผลิตข้าวลูกผสมในทางตรงกันข้าม ผลผลิตจากน่าน้ำฝนมีความแปรปรวนตามพื้นที่ และปีที่ปลูกตั้งแต่ 200-500 กก/ไร่ ซึ่งค่อนข้างต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับผลผลิตของข้าวในเขตนาชลประทาน แต่โอกาสที่จะเพิ่มผลผลิตต่อไร่ในน่าน้ำฝนยังมีอีกมากด้วยการใช้เทคโนโลยี ที่ทันสมัยมาช่วยเช่นเทคโนโลยีชีวภาพ ซึ่งเป็นการที่จะช่วยยกระดับผลผลิตเฉลี่ยรวมของประเทศและมี ผลทำให้เกษตรกรโดยเฉพาะที่อาศัยเพียงน้ำฝนในการผลิตข้าวได้รับผลผลิตมากขึ้นเพียงพอต่อการบริโภคและเหลือสามารถขายเป็นรายได้สำหรับครอบครัว

อย่างไรก็ตาม ในระบบการค้าโลกนั้นจะเห็นว่า การขายข้าวสำหรับเป็นสินค้าออกนั้นนับวันจะมีการแข่งขันและมีการตรวจสอบคุณภาพกันมากขึ้น เช่น ประเทศที่พัฒนาแล้วโดยเฉพาะกลุ่มสหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกาได้ใช้นโยบาย Food safety เป็นข้อกีดกันและต่อรองทางการค้าอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นเรื่องคุณภาพผลผลิตและผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยจากสารพิษ ตกค้างกระบวนการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม กระบวนการดูแลรักษาผลผลิตภายหลังการเก็บเกี่ยว ซึ่งกระบวนการเหล่านี้นับวันจะทวีความสำคัญต่อการค้าระหว่างประเทศมากขึ้น และจากนโยบายของรัฐบาลที่ มุ่งเป็นครัวไทยสู่ครัวโลกนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงมีนโยบายให้ดำเนินการพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพปลอดภัยจากสารพิษและศัตรูพืช ตามมาตรฐานที่กำหนดให้เป็นที่ยอมรับของคู่ค้าและผู้บริโภคด้วยการตรวจสอบกระบวนการผลิตตั้งแต่แหล่งผลิตถึงผู้บริโภค เพื่อสนองนโยบายดังกล่าว กรมการข้าวซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาคุณภาพข้าวไว้ว่า “เราจะผลิตข้าวเปลือกที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานเป็นที่พึงพอใจของคู่ค้าและผู้บริโภค” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อผลิตข้าวเปลือกที่ปลอดภัยจากสารพิษตกค้างและผลิตข้าวเปลือกคุณภาพตรงตามพันธุ์มีพันธุ์ปนได้ไม่เกินร้อยละ 5 คุณภาพการสีดี ได้ปริมาณตันข้าวไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 (สมาน คำมา สืบสันต์ นามมนตรีและคณะ, 2553)

สำหรับจังหวัดอุบลราชธานีนับพบว่า มีผลผลิตมวลรวมของจังหวัด (Gross Provincial Products : GPP) ด้านการเกษตรสูงสุด คือ ข้าว(สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี, 2553)เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำมูล ทำให้มีลักษณะทางกายภาพที่มีความเหมาะสมต่อการปลูกข้าว โดยเฉพาะข้าวขาวดอกมะลินับว่ามีคุณภาพดีในระดับประเทศ มีแหล่งผลิตที่สำคัญ คือ อำเภอวารินชำราบ อำเภอเขื่องใน อำเภอตระการพืชผล อำเภอม่วงสามสิบ อำเภอพิบูลมังสาหาร เป็นต้น การทำนาส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนและใช้ปุ๋ยเคมีในการบำรุงต้นข้าวให้ได้ผลผลิตตามที่ต้องการ และมีการใช้สารเคมีปราบวัชพืชและศัตรูพืชเป็นส่วนใหญ่ การรวมกลุ่มในระดับชุมชนเพื่อส่งเสริมการผลิตข้าวถือว่ายังมีไม่มากนักเมื่อเทียบกับพื้นที่เพาะปลูก โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งด้านส่งเสริมการผลิต และด้านตลาด อย่างไรก็ตามพบว่า มีเกษตรกรบางกลุ่มที่รวมตัวกันได้ เพื่อช่วยเหลือด้านต่างๆเกี่ยวกับการผลิตข้าว ทั้งด้านการผลิตปุ๋ยใช้เองเพื่อลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี และมีบางกลุ่มที่สามารถผลิตข้าวปลอดสารเคมีได้สำเร็จ เช่น กลุ่มเกษตรกรบ้านราช (ราชธานีโคก) อำเภอวารินชำราบ และกลุ่มขุนแผน อำเภอพิบูลมังสาหาร ในจังหวัดอุบลราชธานียังมีหน่วยงานที่มีบทบาทในด้านการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตข้าวอยู่หลายแหล่ง เช่น ศูนย์วิจัยข้าว สถาบันวิจัยข้าว หน่วยผลิตและขยายพันธุ์ข้าว วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยี และศูนย์พัฒนาที่ดิน ที่สามารถสนับสนุนเกษตรกรได้ทั้งในด้านองค์ความรู้และปัจจัยการผลิต นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆที่ให้การสนับสนุนข้อมูลและงบประมาณในการผลิตข้าวปลอดสารเคมี เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี ชุมชนราชธานีโคก กองอำนวยการส่งเสริมกิจการพิเศษจังหวัดทหารบก(ป่าดงนาทาม) ซึ่งจากศักยภาพต่างๆดังกล่าวจะทำให้ระบบการส่งเสริมการผลิตและขับเคลื่อนให้เกษตรกรที่ปลูกข้าวมีการรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตและจำหน่ายข้าวปลอดสารเคมีได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้แล้ว จากการดำเนินงานของโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาคาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะ จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อปี 2552 -2553 ซึ่งมีกิจกรรมหลักคือ สนับสนุนให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือนของตนเอง ในพื้นที่เป้าหมาย 25 ตำบล / เทศบาล 25 อำเภอ จากข้อมูลภาพรวมระดับจังหวัดพบว่า ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมีรวมกันมากถึง 148,121,085 บาท และสารเคมีอื่นๆอีกกว่า 21,590,076 บาท รวมทั้งสิ้น 169,711,161 บาท ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวนี้ ทางคณะทำงานโครงการข้าวปลอดภัยฯ จังหวัดอุบลราชธานี ได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น คือ เกษตรกรต้องซื้อปุ๋ยเคมี และสารเคมีในราคาที่สูง ทำให้ต้นทุนการผลิตข้าวสูง รายได้สุทธิจากการจำหน่ายข้าวจึงเหลือน้อยและทำให้สภาพแวดล้อมเสียหาย ดินเสื่อมคุณภาพ การเจ็บป่วยต่างๆขึ้นทำให้เกษตรกรและผู้บริโภคข้าวสะสมสารพิษที่ตกค้างจากการใช้สารเคมี จึงได้แลกเปลี่ยนกันเพื่อหาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตข้าว การเพิ่มมูลค่าของผลผลิตข้าวและลดปัญหาสารพิษตกค้างซึ่งทำให้ผู้บริโภค

ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพ โดยนำข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ปุ๋ยเคมี สารเคมี มาใช้ประกอบการวิเคราะห์และหาแนวทางในการแก้ปัญหาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมกับเกษตรกรให้การผลิตข้าวมีกระบวนการและผลผลิตที่ปลอดภัย ทั้งในด้านการวางแผนการผลิต การลดต้นทุนการผลิตข้าว การสร้างรายได้รวมทั้งการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมชุมชน สำหรับจังหวัดอุบลราชธานีมีการสนับสนุนให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิตข้าวให้มีความปลอดภัยจากหน่วยงานต่างๆ ภาคธุรกิจหรือแม้แต่การดำเนินการโดยกลุ่ม/องค์กรของเกษตรกรเอง สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดในการส่งเสริมให้มีการผลิตพัฒนาคุณภาพและเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์แบบครบวงจร (ubon-province-development-stratgic.html ค้นเมื่อ 24 พ.ย. 2556) และจากการประเมินกระบวนการผลิตตาม ระบบการจัดคุณภาพ GAP หรือ Good Agricultural Practice ในระดับแปลงการผลิตของเกษตรกร ปีการผลิตข้าว 2551 / 52 พบว่า ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีมีจำนวนแปลงที่ได้รับการตรวจประเมินรวมทั้งสิ้น 1,677 แปลง จำนวนพื้นที่ 17,625 ไร่ มีแปลงที่ผ่านเกณฑ์การประเมินรวม 1,279 แปลง (ร้อยละ 76.3) จำนวนพื้นที่ 13,628 ไร่ และมีแปลงที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินรวม 398 แปลง (ร้อยละ 23.7) จำนวนพื้นที่ 3,997 ไร่ สำหรับสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีแปลงบางส่วนไม่ผ่านการประเมินคือการกระทบแล้ง/วัชพืชมาก/เมล็ดลีบ (ร้อยละ 84.2) ผลผลิตด้อยคุณภาพ (ร้อยละ 15.5) และการปลูกข้าวไม่ตรงตามพันธุ์ (ร้อยละ 0.3) (ศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี, 2552) จากข้อมูลดังกล่าวจึงควรจะนำมาปรับใช้ในการกระบวนการวิจัยและพัฒนาระบบการส่งเสริมข้าวปลอดภัยแก่เกษตรกรให้สามารถผ่านกระบวนการรับรองโดยมาตรฐานต่างๆซึ่งจะเป็นการเพิ่มโอกาสในระบบการตลาดข้าวที่มีการแข่งขันสูงได้มากขึ้นในอนาคต

เครือข่ายภาคประชาสังคมจังหวัดอุบลราชธานี จึงได้พัฒนาโครงการวิจัยส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตข้าวปลอดภัยเพื่อความมั่นคงทางอาหารและเพิ่มรายได้ของครอบครัว แบบบูรณาการจังหวัดอุบลราชธานี มีเป้าหมายเพื่อลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี ส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพและแสวงหาช่องทางการตลาดของข้าวปลอดภัยเพิ่มขึ้น อันจะเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรให้ความสนใจในการเพิ่มการผลิตข้าวปลอดภัย ทั้งในด้านจำนวนครัวเรือนและขนาดของพื้นที่ โดยได้เลือกพื้นที่เป้าหมายจากตำบลหรือเทศบาลต่างๆของจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งนี้พื้นที่เป้าหมายจากโครงการความร่วมมือที่เคยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ซึ่งมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาก่อนร่วมกับการคัดเลือกพื้นที่ของภาคีพัฒนา จากกลุ่มเกษตรกรที่มีการผลิตข้าวปลอดภัยอยู่แล้วหรือมีความสนใจในการปรับเปลี่ยนสู่การผลิตข้าวปลอดภัยหรือข้าวอินทรีย์ ในการศึกษาและยกระดับในด้านการผลิต แปรรูป บรรจุภัณฑ์ กำหนดมาตรฐานการผลิตข้าวปลอดภัย รวมถึงการจัดการข้าวแบบครบวงจร (การผลิต,การแปรรูปและการตลาด) หรือเรียกว่า “ระบบห่วงโซ่ข้าวปลอดภัย” (Supply Chain) โดยมีกลไกความร่วมมือทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม รวมทั้งการสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตข้าวปลอดภัยในพื้นที่โครงการขึ้น ซึ่งจะทำให้เกษตรกรเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และองค์ความรู้ในการผลิตข้าวปลอดภัยอย่างเป็นระบบ สามารถลดต้นทุนการผลิต การปรับปรุง

สภาพแวดล้อมและระบบห่วงโซ่ทางอาหารในพื้นที่นา เกิดการรวมกลุ่มและเครือข่ายการทำปุ๋ยชีวภาพ รวมทั้งเกิดระบบการทำงานแบบบูรณาการของหน่วยงานสนับสนุนในระดับจังหวัด ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม ธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนและภาควิชาการในการพัฒนาเป็นบทเรียนในการขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆของจังหวัดต่อไป

1.2 โจทย์การวิจัย

- 1.2.1 การสร้างรูปแบบการผลิตข้าวปลอดภัยสู่ตลาดของจังหวัดอุบลราชธานี มีลักษณะกระบวนการ วิธีการ อย่างไร
- 1.2.2. การบูรณาการภาคีเครือข่าย (ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม) สนับสนุนองค์กรข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี มีวิธีการ และขั้นตอนอย่างไร
- 1.2.3 การจัดตั้งองค์กรข้าวปลอดภัย จังหวัดอุบลราชธานี (สหกรณ์,วิสาหกิจชุมชน,สมาคม,มูลนิธิอื่นๆ) มีวิธีการ และขั้นตอนอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

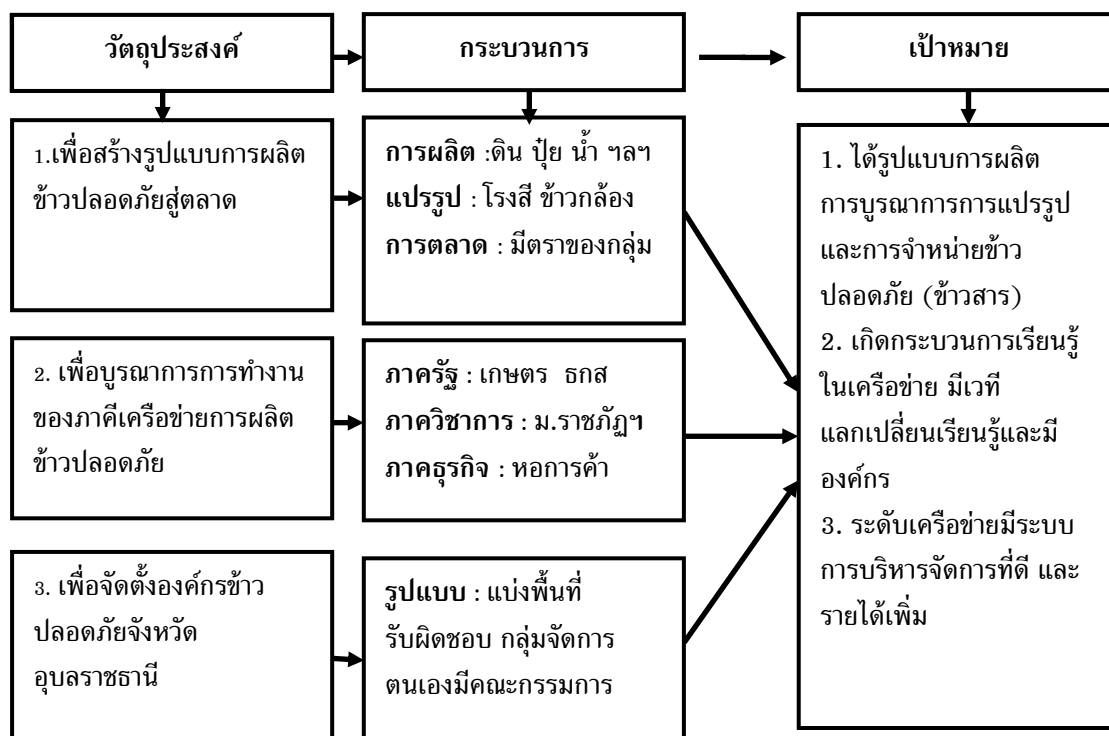
- 1.3.1 เพื่อสร้างรูปแบบการผลิตข้าวปลอดภัยสู่ตลาดของจังหวัดอุบลราชธานี
- 1.3.2 เพื่อบูรณาการภาคีเครือข่าย (ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม) สนับสนุนองค์กรข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี
- 1.3.3. เพื่อจัดตั้งองค์กรข้าวปลอดภัยในการบริหารงานเครือข่าย จังหวัดอุบลราชธานี

1.4 กรอบแนวคิด

ในการดำเนินงานโครงการฯ ได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) คือ การสร้างหรือพัฒนาระบบข้าวปลอดภัยแบบครบวงจร ทั้งในด้านกระบวนการผลิต การแปรรูป และการตลาด โดยในระดับต้นน้ำ ประกอบด้วย การลงมือการผลิตข้าวโดยไม่ใช้สารเคมี หรือลดการใช้สารเคมี การตรวจคุณภาพดิน สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน กระบวนการในระดับกลางน้ำ ประกอบด้วย แปรรูปผลผลิตข้าวปลอดภัย ซึ่งทำให้ได้ข้าวสาร ข้าวกล้อง และข้าวหอมนิล ฯลฯ กระบวนการในระดับปลายน้ำ ครอบคลุมถึงการที่กลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยสามารถมีระบบการจัดการตนเองมีการแบ่งพื้นที่การทำงาน และผู้รับผิดชอบ มีการจัดระเบียบการก่อตั้งกลุ่มตามกฎหมาย มีตลาดเพื่อจำหน่ายข้าวเป็นของกลุ่ม มีการบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาสังคม ในระดับเครือข่าย มีการสนับสนุน/ส่งเสริมการทำงานของกลุ่มหรือองค์กรผู้ผลิตข้าวปลอดภัยให้มีการจัดตั้งองค์กรร่วมระดับ

เครือข่ายผู้ผลิตข้าวปลอดภัยเป็นกลไกในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และสร้างพลังต่อรองร่วมกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังภาพด้านล่าง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการดำเนินโครงการ

1.5 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาในพื้นที่กลุ่มตัวอย่างที่มีการผลิตข้าวปลอดภัยใน 25 อำเภอของจังหวัดอุบลราชธานี สำหรับในด้านกระบวนการและเนื้อหา นั้น ครอบคลุมในสองระดับ คือ ระดับครัวเรือน ระดับกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยในแต่ละตำบล มีการจำแนกออกเป็น 3 ประเภทการผลิต (Typologies) คือ กลุ่มที่กำลังปรับเปลี่ยนสู่การผลิตข้าวปลอดภัย กลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยที่ได้รับมาตรฐาน และกลุ่มการผลิตข้าวอินทรีย์ โดยการศึกษาข้อมูลของเกษตรกรสมาชิกและกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยในด้านต่างๆทั้งในการผลิต การแปรรูปและการตลาด จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกระหว่างพื้นที่ตำบลหรือระดับเครือข่ายจังหวัด เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและการบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานภาคีในการสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม/เครือข่ายที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.6.1 การวิจัยครั้งนี้ดำเนินในครัวเรือนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง เฉพาะในเกษตรกรที่มีการรวมกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยในระดับตำบลหรือเทศบาลตำบล โดยไม่รวมถึงเกษตรกรทั่วไปในพื้นที่ที่ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่ม

1.6.2 การวิจัยมีการดำเนินการในสองระดับคือ ในระดับครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย ในการเก็บข้อมูลรวมทั้งกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบการผลิต การแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ การตลาด และการบริหารจัดการในระดับกลุ่มหรือเครือข่าย

1.6.3 การวิจัยได้ดำเนินการระหว่าง ช่วงของปีการผลิต 2555/56 ภายใต้บริบททางนโยบายและระบบการสนับสนุน/ส่งเสริมเกษตรกรในระดับพื้นที่ที่แตกต่างจากช่วงเวลาอื่น ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่อาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการตัดสินใจในการผลิตข้าวของเกษตรกร

1.7 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

การผลิตข้าวที่กำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัย หมายถึง กระบวนการผลิตข้าวที่ยังสามารถใช้ปุ๋ยหรือสารเคมีต่างๆในกระบวนการผลิตมาก่อนได้ แต่จะต้องลดปริมาณลงและเลิกใช้หลังจากการเข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้สภาพแวดล้อมของพื้นที่ปลูกควรจะต้องมีระบบนิเวศที่ดีโดยมีพืชและสัตว์อาศัยอยู่ร่วมตามสภาพธรรมชาติที่พึงมีและเหมาะสม

การผลิตข้าวข้าวปลอดภัยโดยได้รับการรับรองมาตรฐาน หมายถึง กระบวนการผลิตข้าวที่ไม่มีการใช้ปุ๋ยและสารเคมี โดยผ่านการรับรองมาตรฐานจากแนวทางการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช (Good Agricultural Practice: GAP)

การผลิตข้าวอินทรีย์ หมายถึง ข้าวที่ได้จากการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นวิธีการผลิตที่ไม่ใช้สารเคมีหรือสารสังเคราะห์ต่างๆ เป็นต้นว่า ปุ๋ยเคมี สารควบคุมการเจริญเติบโต สารควบคุมและกำจัดวัชพืช สารป้องกันกำจัดโรค แมลงและสัตว์ศัตรูข้าวในทุกขั้นตอนการผลิตและในระหว่างการเก็บรักษาผลผลิต หากมีความจำเป็นแนะนำให้ใช้วัสดุจากธรรมชาติและสารสกัดจากพืชที่ไม่มีพิษต่อคนหรือไม่มีสารพิษตกค้างปนเปื้อนในผลผลิต ในดินและน้ำ ในขณะเดียวกันก็เป็นการรักษาสภาพแวดล้อม ทำให้ได้ผลิตผลข้าวที่มีคุณภาพดีและปลอดภัย ส่งผลให้ผู้บริโภคมีสุขอนามัยและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) หมายถึง ภาวะที่สมาชิกทุกคนในครัวเรือนมีอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและปลอดภัยจากสารพิษและเชื้อโรค การมีอาหารบริโภคตลอดเวลาเพื่อดำรงไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีและแจ่มใสโดย มีมิติที่ครอบคลุมถึงประเด็นการเข้าถึงอาหาร (Access to food) การมีอาหารอย่างเพียงพอ

(Adequate food availability) การมีอาหารบริโภคตลอดเวลาและสม่ำเสมอ (Stability) รวมทั้งมีคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and safety)

กลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัย หมายถึง การรวมตัวของเกษตรกรในระดับตำบลที่มีการผลิตข้าวปลอดภัย ใน 3 รูปแบบ คือ การผลิตข้าวกำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัย การผลิตข้าวปลอดภัยโดยได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP และการผลิตข้าวอินทรีย์ เพื่อให้มีการเรียนรู้และการบริหารจัดการระบบการผลิต การแปรรูป และการตลาดร่วมกัน

เครือข่ายข้าวปลอดภัย จังหวัดอุบลราชธานี หมายถึง การรวมของกลุ่มข้าวปลอดภัยจาก 37 กลุ่มใน 25 อำเภอของจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อสร้างระบบการบริหารจัดการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาระบบข้าวปลอดภัยทั้งการผลิตแปรรูปและการตลาด รวมทั้งการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก

ภาคีความร่วมมือพัฒนา หมายถึง หน่วยงานภาครัฐราชการ ประชาสังคมและวิชาการที่มีการบูรณาการ ทำงานกันโดยใช้องค์ความรู้ ทรัพยากร ต่างๆ แผนงานในการสนับสนุนกลุ่มผลิตข้าวปลอดภัย

1. 8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ช่วงเวลา	กิจกรรม (activities)	ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ (outputs)
6 เดือนที่ 1	1.ประสานภาคีความร่วมมือในการดำเนินงานโครงการฯ 2.รวบรวมข้อมูลกลุ่มผลิตข้าวปลอดภัย 36 ตำบล 3.เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่มข้าวปลอดภัย 36 ตำบล	1.ได้รายชื่อหน่วยงานภาคีความร่วมมือสนับสนุนกลุ่มข้าวปลอดภัย ในด้านงบประมาณ วิชาการ องค์ความรู้ สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และรายชื่อกลุ่มผลิตข้าวปลอดภัยที่ภาคีสนับสนุน 36 ตำบลและแผนปฏิบัติงานร่วมของกลุ่มข้าวปลอดภัยและภาคีสนับสนุน 2.ได้ข้อมูลศักยภาพ /ปัญหา / ความต้องการของกลุ่มข้าวปลอดภัย 36 ตำบล 3.แผนการดำเนินงานกลุ่มข้าวปลอดภัยด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด
6 เดือนที่ 2	1. การผลิตข้าวปลอดภัย 2.เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่มข้าวปลอดภัย 36 ตำบล	1.เกิดการผลิตข้าวปลอดภัยที่ได้มาตรฐานเดียวกันทั้ง 36 ตำบล

ช่วงเวลา	กิจกรรม (activities)	ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ (outputs)
	3.ติดตามผลการดำเนินงาน กิจกรรมเครือข่ายข้าวปลอดภัย 4.การจัดทำระบบฐานข้อมูลการ นำเข้าข้อมูล	
6 เดือนที่ 3	1.ส่งเสริมการผลิตและการแปรรูป การตลาด 2. ติดต่อประสานงานตลาด	1.รูปแบบการผลิตข้าวปลอดภัยสู่ตลาดของจังหวัด อุบลราชธานี 2.ฐานข้อมูลชุดความรู้ บทเรียน ข้อค้นพบเกี่ยวกับการ การผลิต แปรรูปและการจำหน่ายข้าวปลอดภัย เพื่อ เผยแพร่และยกระดับงานให้กับกลุ่มองค์กร เกษตรกร และองค์กรสนับสนุนในการทำงานอย่างมี ประสิทธิภาพต่อไป 3.ได้ช่องทางตลาดข้าวปลอดภัยเพิ่มขึ้น เช่น ศูนย์ OTOP, องค์การบริหารส่วนจังหวัด และอื่น ๆ

บทที่ 2

วิธีการวิจัยและแนวทางการดำเนินงาน

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการภายใต้แนวคิดและวิธีวิจัยในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) โดยมีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเป็นหลักและข้อมูลเชิงคุณภาพในบางส่วน เพื่อสร้างความเข้าใจต่อบริบทของกลุ่มการผลิตข้าวและพัฒนา รูปแบบข้าวปลอดภัยแบบครบวงจรในพื้นที่กลุ่ม/ตำบลต่างๆของจังหวัดอุบลราชธานีและนำผลการวิเคราะห์/แปลผลข้อมูลย้อนกลับไปสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มเป้าหมายของโครงการทั้งในระดับกลุ่มตำบลและเครือข่ายการหาแนวทางในการพัฒนาระบบการผลิต โดยการลดต้นทุนและระบบการผลิตที่ลดผลกระทบต่อผู้ผลิตและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การเชื่อมโยงข้อมูล การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด การแปรรูปและบรรจุภัณฑ์และการจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อเพิ่มมูลค่าและการแสวงหาช่องทางการตลาดข้าวปลอดภัยในระดับท้องถิ่นนอกจากนี้ยังได้สำรวจข้อมูลในระดับกลุ่มเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการพัฒนา และเป้าหมายของการดำเนินงานในอนาคต เพื่อนำมาวิเคราะห์ความเป็นไปได้และรูปแบบการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายผู้ผลิตข้าวปลอดภัยขึ้นในจังหวัดอุบลราชธานี

2.1 เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆประกอบไปด้วยแบบสำรวจและแบบสอบถามจำนวน 4 ชุด ได้แก่

2.1.1. แบบสอบถามเกี่ยวกับกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย (ข้อมูลศักยภาพกลุ่ม)

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเกษตรกรระดับกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยจำนวน 37 กลุ่มเกี่ยวกับ ชื่อกลุ่ม แกนนำของกลุ่ม ที่ตั้งของกลุ่ม ปีที่ก่อตั้ง ลักษณะการก่อตั้ง จุดแข็ง ลักษณะของการร่วมกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย ได้แก่ ลักษณะพื้นที่นา ผลผลิตข้าว ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการผลิตข้าวความต้องการและเป้าหมายในการพัฒนาของกลุ่ม หน่วยงาน/องค์กรต่างๆที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม

2.1.2. แบบสำรวจกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย

สำหรับการสำรวจข้อมูลในระดับกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยจำนวน 37 กลุ่ม เกี่ยวกับการรับรองมาตรฐานการผลิตข้าว จำนวนสมาชิก และพื้นที่การผลิตข้าว

2.1.3 แบบบันทึกข้อมูลบัญชีอาชีพปลูกพืช (บัญชีฟาร์ม)

สำหรับการจัดเก็บข้อมูลระดับครัวเรือนสมาชิกของแต่ละกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัย จำนวน 1,389 ราย เกี่ยวกับระบบข้าวปลอดภัย เช่น การปลูกข้าว กรรมวิธีการปลูกการใช้ปุ๋ย การลงทุน และผลผลิตที่ได้รับการแปรรูป การตลาดและการตรวจคุณภาพดินเป็นต้น

2.1.4.แบบสำรวจความต้องการซื้อข้าวปลอดภัยในจังหวัดอุบลราชธานี
สำหรับการเก็บข้อมูลด้านการตลาดข้าวปลอดภัยของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี
จำนวน 144 ราย เกี่ยวกับ จำนวน ชนิด ราคา แหล่งข่าวสารที่บริโภค ความสนใจในการเข้าร่วมเครือข่าย
ข้าวปลอดภัย และแหล่งที่ตั้งร้านค้าที่เหมาะสมของเครือข่ายในระดับจังหวัด เป็นต้น

2.2 กิจกรรมในการสร้างกระบวนการเรียนรู้สำหรับกลุ่มเป้าหมาย

โครงการได้มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกับคณะทำงานฯ ร่วมกับเกษตรกร และ
ระหว่างเกษตรกรกับเกษตรกร จากการเก็บข้อมูลและการลงมือปฏิบัติจริงทั้งระดับปัจเจกบุคคลและกลุ่ม
การผลิตข้าวปลอดภัยโดยมีกิจกรรมหลัก สำหรับการสร้างการเรียนรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

2.2.1.การเก็บและสำรวจข้อมูลด้วยเครื่องมือต่างๆเพื่อให้เกษตรกรได้เก็บรวบรวมค่าใช้จ่ายที่
เป็นต้นทุนในการผลิตข้าว

2.2.2.การศึกษาดูงานในกลุ่มหรือสถาบันเกษตรกร เพื่อการเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการธุรกิจ
ชุมชนที่พึ่งตนเองได้

2.2.3.การส่งเสริมการผลิตข้าวปลอดภัย เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และนำบทเรียนมา
แลกเปลี่ยนกันภายในสมาชิกกลุ่ม

2.2.4.การประชุมเครือข่ายสัญจร เป็นกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเด่นเฉพาะพื้นที่ ซึ่ง
เกษตรกรสามารถนำกลับไปปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง

2.2.5.การติดตามการดำเนินงานของกลุ่มการผลิตในระดับพื้นที่ เป็นกิจกรรมที่ทำให้สามารถ
ประเมินความก้าวหน้าการดำเนินการในรายพื้นที่ เพื่อนำมาพัฒนาวิธีการสนับสนุนที่สอดคล้องกับ
สถานการณ์ในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนระหว่างคณะทำงานโครงการและกลุ่ม

2.2.6.เวทีการแลกเปลี่ยนระดับเครือข่าย เป็นเวทีที่ทำให้แต่ละกลุ่มสามารถเรียนรู้ทั้งระบบข้าว
ปลอดภัย การบริหารจัดการ และยกระดับสู่การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

2.3 กระบวนการ/ ขั้นตอนการดำเนินงาน

2.3.1.สำรวจข้อมูลกลุ่มข้าวปลอดภัยใน37ตำบล/เทศบาล

2.3.2. เวทีสร้างความเข้าใจภาคีความร่วมมือการพัฒนา 3 ภาคส่วน

2.3.3.สำรวจสภาพปัญหา / ความต้องการของกลุ่มข้าวปลอดภัย

2.3.4. ศึกษาดูงานการบริหารจัดการธุรกิจชุมชนในระดับเครือข่าย

2.3.5. การทำบัญชีต้นทุนในการผลิตข้าวปลอดภัย

2.3.6. การจัดทำระบบฐานข้อมูล การนำเข้าข้อมูล

2.3.7. ส่งเสริมการผลิต การแปรรูป และการตลาด

2.3.8 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชาวปลอดภัย 36 ตำบล/เทศบาล 2 เดือน ต่อ 1 ครั้ง

2.3.9. การประชาสัมพันธ์ รณรงค์การผลิตชาวปลอดภัย

2.3.10. ประชุมประจำเดือน ภาควิชาความร่วมมือ 18 ครั้ง

2.3.11 .ติดตามผลการดำเนินกิจกรรมเครือข่ายชาวปลอดภัย 3 ครั้ง

2.3.12. เวทีสรุปผลการดำเนินงานโครงการ 3 ครั้ง (6 เดือนต่อครั้ง)

2.3.13. ถอดบทเรียนกลุ่มชาวปลอดภัย 37 ตำบล / เทศบาล

2.3.14. เวทีสรุปผลการดำเนินงานโครงการของคณะทำงาน

2.3.15. การสรุปและรายงานผลการดำเนินงานโครงการ

2.4 พื้นที่และกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยพื้นที่เป้าหมาย 37 กลุ่ม/ตำบล ใน 25 อำเภอ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงานโครงการ

อำเภอ	กลุ่มการผลิตชาวปลอดภัย /ตำบล	จำนวนสมาชิก (ราย)
เมือง	1.ต.หัวเรือ	10
	2.ต.ขามใหญ่	26
เชียงใน	3.ต.ยางซิ่นก	160
	4.ต.ก่อไข่	40
ม่วงสามสิบ	5. ต.เตย	45
	6. ต.ม่วงสามสิบ	60
	7.ต.หนองเมือง	25
	8. ต.ยางสักกะโพกลุ่ม	20
เหล่าเสือโก้ก	9.ต.หนองบก	25
ดอนมดแดง	10.ต.คำไฮใหญ่	17
ตระการพืชผล	11. ต.คอนสาย	21
	12. ต.ขามเปี้ย	45
กุดข้าวปุ้น	13.ต.ข้าวปุ้น	7
	14.ต.กาบิน	30
เขมราฐ	15.ต.ขามป้อม	12

อำเภอ	กลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัย /ตำบล	จำนวนสมาชิก (ราย)
โพธิ์ไทร	16. ต.สารภี	49
	17.ต.ม่วงใหญ่	218
นาตาล	18.ต.นาตาล	15
พืบลม้งสาหาร	19.ต.คอนจิก	88
	20.หนองบัวฮี	10
ศรีเมืองใหม่	21.ต.วาริน	15
	22.ต.คอนใหญ่	30
โขงเจียม	23.ต.ห้วยไผ่	30
สิรินธร	24.ต.ฝางคำ	9
ตาลชุม	25.ต.จิกเทิง	30
วารินชำราบ	26.ต.สระสมิง	108
สว่างวีระวงศ์	27.ต.ท่าช้าง	22
	28.ต.สว่าง	30
นาเยี่ย	29.ต.นาเยี่ย	30
สำโรง	30.ต.โนนกาเลน	12
เดชอุดม	31.ต.กลาง	30
	32. ทต.โพนงาม	27
นาจะหลวย	33.ต.พรสวรรค์	15
น้ำยืน	34. ต.บุเปือย	14
น้ำขุ่น	35. ต.ชีเหล็ก	16
บุญศรี	36.หนองสะโน	30
ทุ่งศรีอุดม	37.ต.หนองอ้อม	18
รวม	37 ตำบล	1,389

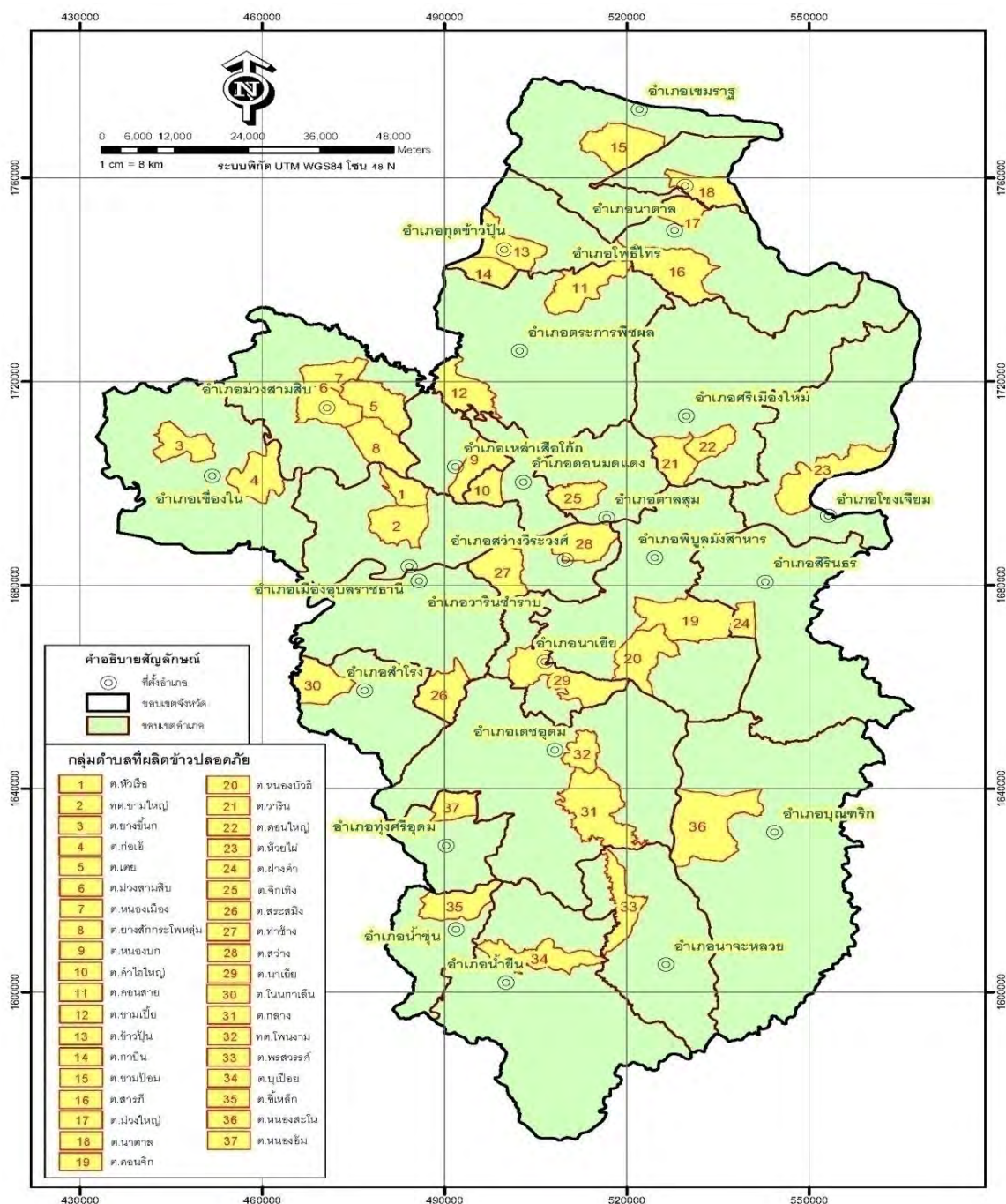
ทั้งนี้ โครงการฯได้กำหนด หลักเกณฑ์ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการเลือกพื้นที่เป้าหมายที่จะเข้าร่วมโครงการ ไว้ดังต่อไปนี้

- 1) เคยเข้าร่วมการดำเนินงานของโครงการ ความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะ

- 2) มีกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็ง
 - 3) มีหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่าย เช่น ภาคราชการ วิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน หรือ หน่วยงานอื่นส่งเสริม/ สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม
 - 4) มีการผลิตข้าวปลอดภัย และ/หรือ ข้าวอินทรีย์อยู่ในปัจจุบัน
 - 5) สมาชิกกลุ่ม มีความต้องการปรับเปลี่ยนการผลิตข้าวที่มีการใช้สารเคมีสู่ข้าวปลอดภัย
- สำหรับผู้ที่มีบทบาทในการคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย คือ คณะทำงานโครงการร่วมกับภาคีการพัฒนาต่างๆ เช่น หน่วยงานราชการ สถาบันวิชาการ และภาคประชาสังคม ภายใต้หลักเกณฑ์ข้างต้นโดยเลือกจากประมาณร้อยละ 15 ของจำนวนพื้นที่ 238 ตำบล /เทศบาล ของจังหวัดอุบลราชธานี ได้จำนวนพื้นที่ดำเนินการที่เลือกมาทั้งหมด 37 ตำบล/เทศบาลตำบล

จากข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวสามารถแสดงที่ตั้งของกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยที่กระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆของจังหวัดอุบลราชธานีจากแผนที่ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 แสดงกลุ่มเป้าหมายผู้ผลิตข้าวปลอดภัยในอำเภอต่างๆของจังหวัดอุบลราชธานี

จากภาพที่ 2 จะเห็นว่ากลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยมีที่ตั้งกระจายอยู่ในทั้ง 25 อำเภอของจังหวัดอุบลราชธานี โดยอำเภอที่มีกลุ่มเป้าหมายมากที่สุดคือ อำเภอม่วงสามสิบ มีกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย จำนวน 4 ตำบลหรือกลุ่ม รองลงมาอำเภอละ 2 แห่ง และอำเภอละ 1 แห่ง ตามลำดับ

บทที่ 3

ผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานของโครงการทั้งในระดับจังหวัดและระดับปฏิบัติการตามแผนกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่นั้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการ โดยในรายงานนี้จะนำเสนอผลการวิจัยตามหัวข้อต่างๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการดำเนินงานของโครงการ ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหา 3 ส่วนหลัก คือ 1) กระบวนการดำเนินงานโครงการ 2) ข้อมูลกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวปลอดภัยในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี และ 3) สรุปผลการดำเนินงานตามแผนกิจกรรมดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 กระบวนการดำเนินงานโครงการ

3.1.1 กลไกความร่วมมือของหน่วยงานภาคีพัฒนา

ในการดำเนินงานของโครงการ คณะทำงานเครือข่ายภาคประชาสังคม ซึ่งมีบทบาทเป็นกลไกหลักตั้งแต่ช่วงการพัฒนาข้อเสนอโครงการและการเตรียมความพร้อมต่างๆ ก่อนที่โครงการจะได้รับการอนุมัติจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ร่วมกันจัดวางระบบโครงสร้างกลไกการดำเนินงานในระดับต่างๆ รูปแบบ “ภาคีการพัฒนา” เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงาน วัฒนธรรมองค์กร และผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยได้แบ่งกลไกในการขับเคลื่อนงานออกเป็น 3 ระดับ คือ

3.1.1.1 ระดับจังหวัด ประกอบไปด้วย คณะกรรมการ 3 ชุด คือ

1) คณะกรรมการโครงการข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวน

ทั้งหมด 36 คน ได้รับการแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี โดยคณะกรรมการมาจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข้าวในเชิงระบบ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ที่มาจากภาคส่วนต่างๆ เช่น ภาคราชการ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักวิชาการ และผู้ที่มีเจตจำนงร่วมในการส่งเสริมให้กลุ่มมีข้าวปลอดภัยขึ้นในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

บทบาทความรับผิดชอบหลัก คือ 1) การวางแผน ออกแบบกิจกรรมของโครงการ 2) ประสานงานกับคณะกรรมการเครือข่ายข้าวปลอดภัยฯ เพื่อขอความอนุเคราะห์วิทยากร ข้อมูล และอื่นๆ และ 3) เข้าร่วมเวทีการรายงานผลการดำเนินงานโครงการร่วมกับคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และให้ข้อเสนอแนะตามระยะเวลาที่กำหนดของโครงการคือ ประมาณทุกหกเดือน

2) คณะทำงานโครงการข้าวปลอดภัยของจังหวัดอุบลราชธานีมีจำนวน

ทั้งสิ้น 11 คน โดมาจากบางส่วน of คณะกรรมการโครงการข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานีและสรรหาเพิ่มเติมอีกบางส่วนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการดำเนินงาน เป็นกลไกหลักที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนโครงการข้าวปลอดภัยฯเชิงปฏิบัติการ เพราะเป็นแกนกลางประสานงานกับคณะกรรมการฝ่าย

อื่นๆการลงพื้นที่เพื่อเก็บและรวบรวมข้อมูล ทำรายงานการดำเนินงานของโครงการ การบริหารจัดการโครงการ ขณะเดียวกันก็ได้กำหนดบทบาทในการให้เป็นกลไกสนับสนุนต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตข้าวปลอดภัยต่อเนื่องเมื่อสิ้นสุดโครงการ

บทบาทความรับผิดชอบหลัก คือ 1) การวางแผน และออกแบบกิจกรรมของโครงการ 2) ดำเนินงานกิจกรรมตามแผนให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ 3) การประสานงานกับคณะกรรมการเครือข่ายข้าวปลอดภัยเพื่อการสนับสนุนวิทยากร ข้อมูลและอื่นๆและ 4) จัดทำรายงานผลการดำเนินงานโครงการต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ตามระยะเวลาที่กำหนดของโครงการ

3) คณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนข้าวปลอดภัยอุบลราชธานี

มีจำนวนทั้งสิ้น 17 คน องค์ประกอบของคณะกรรมการมาจาก 3 ส่วน คือ 1) ตัวแทนกลุ่มข้าวปลอดภัย 5 เขตฯพื้นที่ละ 2 คน รวม 10 คน 2) ตัวแทนชุมชนเมือง 3 คน (มาจาก 106 ชุมชนในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี) ซึ่งจะร่วมเป็นองค์กรสมาชิกเครือข่ายและแหล่งกระจายผลผลิตข้าวปลอดภัยในอนาคต 3) ผู้แทนจากคณะทำงานโครงการฯ 4 คน

บทบาทความรับผิดชอบหลัก คือ 1) ขับเคลื่อนให้มีการดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยในระดับพื้นที่ 2) ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของกลุ่ม 3) ให้ความคิดเห็นคำแนะนำต่างๆในระหว่างการดำเนินงาน หรือแสวงหาแหล่งทุน เพื่อให้โครงการดำเนินไปตามขั้นตอนและ 4) ระดมความคิดเห็น เพื่อร่วมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับงานวิจัยในโครงการการส่งเสริมสนับสนุนข้าวปลอดภัยฯ

4) ระดับกลุ่มพื้นที่ หรือ โซน คือ “ กลไกการขับเคลื่อนงานเครือข่ายข้าว

ปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานีระดับตำบล 37 ตำบล” เป็นกลไกที่มีบทบาทในการเชื่อมประสานงานงานระหว่างพื้นที่เป้าหมาย และคณะกรรมการโครงการฯ ในระดับจังหวัด โดยการจัดแบ่งเป็น 5 กลุ่มพื้นที่หรือโซนที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน ประกอบด้วย

กลุ่มพื้นที่ 1 อำเภอเมืองเขื่องในม่วงสามสิบ .อำเภอเหล่าเสือโก้ก และ ดอนมดแดง

กลุ่มพื้นที่ 2 อำเภอตระการพืชผลกุดข้าวปุ้นเขมราฐนาตาลและโพธิ์ไทร

กลุ่มพื้นที่ 3 อำเภอพิบูลมังสาหาร ศรีเมืองใหม่ ไชยภูมิ ศรีนคร และ ตาลชุม

กลุ่มพื้นที่ 4 อำเภอวารินชำราบ สว่างวีระวงศ์ นาเยีย และสำโรง

กลุ่มพื้นที่ 5 อำเภอเดชอุดม นาจะหลวย น้ำยืน น้ำขุ่น บุณฑริก และ พุ่งศรีอุดม

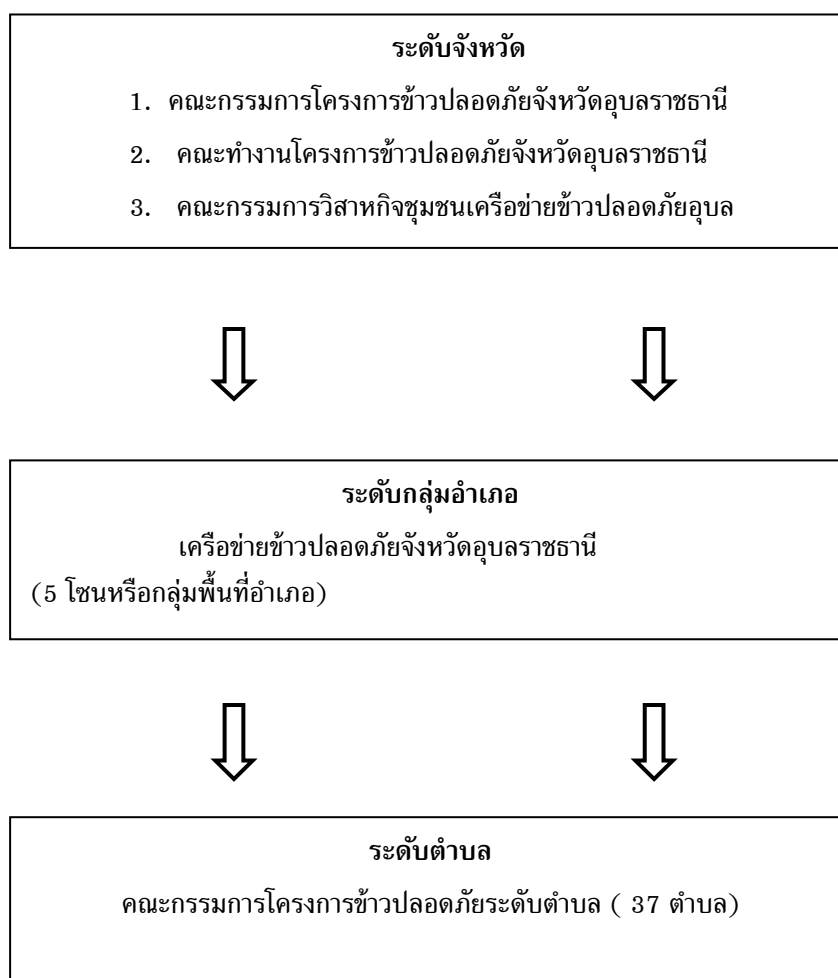
ทั้งนี้ ในแต่ละกลุ่มพื้นที่จะมีผู้ประสานงานพื้นที่ละ 2 คน รวม 10 คนรวมทั้งหมด 20 คน

5) ระดับตำบล คือ “คณะกรรมการโครงการข้าวปลอดภัยระดับตำบล” เป็น

คณะกรรมการของกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยของแต่ละตำบล ที่มาจากคณะกรรมการกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยต่างๆที่มีอยู่ภายในตำบล มีจำนวนทั้งสิ้น 37 กลุ่ม (คณะกรรมการ) มีบทบาทหรือภารกิจในการ

บริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนระดับตำบลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย คือ มีการระดมทรัพยากรเพื่อให้เกิดกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด มีบทบาทความรับผิดชอบ คือ 1) ประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นในการขับเคลื่อนกิจกรรมการผลิต แปรรูป และตลาดข้าวปลอดภัย 2) วางแผนกิจกรรม / โครงการดำเนินงาน ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง 3) ประสานงาน เพื่อจัดหาสมาชิกของกลุ่มในระดับตำบล เพื่อลงทะเบียนในนามกลุ่ม 4) ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร/ประชาสัมพันธ์ โครงการ/กิจกรรมของกลุ่ม และสมาชิก 5) เข้าร่วมกิจกรรม และจดทะเบียนเป็นองค์กรสมาชิกในนาม “วิสาหกิจชุมชน ผู้ผลิตข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี” 6) ประสานงานกับเครือข่ายภาครัฐ เอกชน และองค์กรอื่น เพื่อขอความร่วมมืออนุเคราะห์ ข้อมูล ข่าวสาร ตลอดจนงบประมาณสนับสนุนและ 7) ร่วมกันบริหารจัดการ “วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี” ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จากกลไกการดำเนินงานต่างๆ ของโครงการ ทั้งสามระดับนั้นสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ดังภาพด้านล่าง

ภาพที่ 3 แสดงกลไกระดับต่างๆ ในการทำงานการส่งเสริมสนับสนุนข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี

จากการจัดวางโครงสร้างกลไกในการขับเคลื่อนโครงการใน 3 ระดับและ 4 ชุดคณะกรรมการ/คณะทำงานดังกล่าวข้างต้นนั้น เมื่อดำเนินการจริงนั้น พบว่า แต่ละกลไกมีประสิทธิภาพในการทำงานที่แตกต่างกัน กล่าวคือ

- คณะกรรมการโครงการข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานโดยรวมของโครงการ การสนับสนุนข้อมูลกลุ่มการผลิตข้าวที่จะเข้าร่วมโครงการ และมีคณะกรรมการที่เข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอประมาณ 25 คน ส่วนใหญ่เป็นตัวแทนจากหน่วยงานราชการ โดยการใช้ระบบการทำงานค่อนข้างเป็นทางการ เนื่องจากมีหนังสือมีหนังสือแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัดและมีการออกหนังสือเชิญทุกครั้งและโทรศัพท์ติดตามในการประชุมสำหรับในการเข้าร่วมเวทีติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานของโครงการกับผู้ทรงคุณวุฒิสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นแกนนำหลักที่เป็นผู้ทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของโครงการและสามารถให้ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อภาคีอื่นๆ ในการสร้างความร่วมมือการพัฒนาในโครงการได้ดีว่าคณะกรรมการส่วนอื่นๆ

- คณะทำงานโครงการข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี มีบทบาทในการประสานความร่วมมือ การวางกลยุทธ์การทำงาน การออกแบบการดำเนินกิจกรรมการเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ และถือเป็นกลไกหลักในเชิงปฏิบัติการที่ดำเนินกิจกรรมต่างๆตามแผนปฏิบัติการของโครงการ มีผู้ที่เข้าร่วมที่ต่อเนื่องประมาณ 7 คน ส่วนใหญ่เป็นคนกลุ่มเดียวกับคณะกรรมการโครงการฯ และในจำนวนนี้ได้แบ่งความรับผิดชอบตามกลุ่มพื้นที่เป้าหมาย ทำให้สามารถสนับสนุนต่อกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยในการขับเคลื่อนงานระดับตำบลและสร้างการเรียนรู้ระหว่างกันได้สอดคล้องกับความต้องการและทันต่อสถานการณ์รวมทั้งเป็นการเชื่อมการดำเนินงานระหว่างพื้นที่เป้าหมายกับกลไกคณะกรรมการโครงการข้าวปลอดภัย

- คณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนข้าวปลอดภัยอุบลราชธานี เป็นกลไกในการทำงานสนับสนุนต่อกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัย เข้าร่วมเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระหว่างการทำงาน โดยเฉพาะการระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางในการก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนระดับจังหวัด ส่วนใหญ่มักจะใช้การจัดกิจกรรมร่วมกับเวทีการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผลิตข้าวปลอดภัยของโครงการ เพราะองค์ประกอบของคณะกรรมการจะประกอบด้วยตัวแทนของคณะกรรมการชุดอื่นๆผสมกันร่วมกับคณะกรรมการกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยที่มาจากระดับตำบล ในช่วงการดำเนินงานของโครงการ คณะกรรมการชุดนี้ยังไม่มีบทบาทที่ชัดเจนนัก เพราะกลไกการทำงานระดับเครือข่ายยังไม่สามารถจดทะเบียนได้ตามกรอบเวลาโครงการ บทบาทความรับผิดชอบในการเชื่อมประสานกับกลุ่มข้าวปลอดภัยต่างๆในระดับพื้นที่และการขับเคลื่อนงาน จึงมักจะขึ้นอยู่กับคณะทำงานโครงการมากกว่า

- กลไกการขับเคลื่อนงานเครือข่ายข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานีระดับตำบล (5 กลุ่มโซนพื้นที่) มีบทบาทในการประสานข้อมูลระหว่างตำบลต่างๆในเขตพื้นที่รับผิดชอบ กับกลไกส่วนกลางของโครงการ เนื่องจากพื้นที่เป้าหมายของโครงการครอบคลุมทั้งจังหวัด ซึ่งหากใช้กลไกส่วนกลางเพียงอย่างเดียวจะทำให้การติดต่อประสานงานระหว่างกลุ่มต่างๆไม่ทั่วถึง อย่างไรก็ตามกลไกนี้ยังไม่สามารถดำเนินการได้ตามบทบาทที่คาดหวังได้อย่างชัดเจน เพราะไม่มีงบประมาณสนับสนุนสำหรับการบริหารจัดการ จึงใช้ระบบการประสานงานผ่านเวทีการเรียนรู้ระหว่างตำบลในระดับจังหวัด ซึ่งมีการประชุมร่วมกันทุกสองเดือน เป็นช่องทางในการสื่อสารข้อมูลของโครงการไปยังสมาชิกของกลุ่มในระดับตำบล

- คณะกรรมการโครงการข้าวปลอดภัยระดับตำบล ประกอบด้วยคณะกรรมการตำบลละ 7-15 คนมีบทบาทในการเก็บข้อมูลบัญชีฟาร์ม รวบรวมข้อมูลการปลูกข้าวของสมาชิกกลุ่ม การถ่ายทอดข้อมูลและความรู้ต่างๆจากโครงการสู่สมาชิก การประสานงานกับหน่วยงาน/องค์กรภายนอก ทั้งด้านผลิต แปรรูปและการตลาด ประสิทธิภาพของการดำเนินงานมักจะขึ้นอยู่กับระยะเวลาและประสิทธิภาพในการก่อตั้งของแต่ละกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่ยังมีความต้องการพัฒนาศักยภาพจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

สำหรับหน่วยงานภาคีพัฒนาที่เข้าร่วมในการดำเนินงานของโครงการ มีทั้งในหน่วยงานที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการชุดต่างๆ และหน่วยงานที่มีการประสานความร่วมมือกับโครงการตามบทบาทความรับผิดชอบโดยไม่ได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ อย่างไรก็ตาม หน่วยงานภาคีเหล่านี้ได้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนโครงการในรูปแบบ/วิธีการที่แตกต่างกัน เช่น ในด้านองค์ความรู้ (การผลิต การจัดการผลผลิต การตรวจสอบคุณภาพกระบวนการ/ผลผลิต และ การตลาด) ปัจจัยการผลิต การพัฒนาศักยภาพองค์กร/เกษตรกร งบประมาณ การเผยแพร่การดำเนินงานด้านข้าวปลอดภัย การปฏิบัติในระดับพื้นที่รวมทั้งการบูรณาการระบบการสนับสนุนระดับจังหวัดทำให้กลุ่มเกษตรกรมีความเชื่อมั่นต่อแนวทางการปรับเปลี่ยนสู่การผลิตข้าวปลอดภัย/ข้าวอินทรีย์ในอนาคตดังแสดงรายละเอียดในตารางที่3

ตารางที่3 หน่วยงาน/องค์กร และรูปแบบการสนับสนุนการดำเนินงานในระดับโครงการ

หน่วยงาน/องค์กร	รูปแบบการสนับสนุนต่อการดำเนินงานของโครงการ	หมายเหตุ
1.มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี	-ศูนย์ประสานงานโครงการ -บุคลากรด้านวิชาการ -การจัดทำฐานข้อมูลและสนับสนุนข้อมูลที่เกี่ยวข้อง	คณะกรรมการโครงการ
2.สำนักงานจังหวัด	-หนังสือแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการฯ	คณะกรรมการโครงการ

หน่วยงาน/องค์กร	รูปแบบการสนับสนุนต่อการดำเนินงานของโครงการ	หมายเหตุ
3.มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	-สนับสนุนข้อมูลที่เกี่ยวข้อง	คณะกรรมการโครงการ
4.ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี	-วิทยากรฝึกอบรมให้กับเกษตรกรเรื่อง การคัดเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ	คณะกรรมการโครงการ
5.วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยีอุบลราชธานี	--วิทยากรฝึกอบรมให้กับเกษตรกรเรื่อง การตรวจสอบคุณภาพดิน และธาตุอาหารในดิน	คณะกรรมการโครงการ
6.สำนักงานเกษตรจังหวัด	-สนับสนุนข้อมูลกลุ่มที่มีการผลิตข้าวปลอดภัยในการนำมาคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย	คณะกรรมการโครงการ
7.สำนักงานพัฒนาชุมชน	-สนับสนุนข้อมูลกลุ่มที่มีการผลิตข้าวปลอดภัยในการนำมาคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย	คณะกรรมการโครงการ
8.สำนักงานชลประทานเขต 7	-สนับสนุนข้อมูลกลุ่มที่มีการผลิตข้าวปลอดภัยในการนำมาคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย	คณะกรรมการโครงการ
9.องค์การบริหารส่วนจังหวัด	-สนับสนุนข้อมูลกลุ่มที่มีการผลิตข้าวปลอดภัยในการนำมาคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย	คณะกรรมการโครงการ
10.สหกรณ์ศูนย์วิสาหกิจชุมชนอุบลราชธานี	-เป็นแหล่งในการวางจำหน่ายข้าวปลอดภัยของเครือข่ายในอนาคต	-
11.ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	-สนับสนุนข้อมูลกลุ่มที่มีการผลิตข้าวปลอดภัยในการนำมาคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย	คณะกรรมการโครงการ
12.สำนักงานสหกรณ์จังหวัด	-สนับสนุนข้อมูลกลุ่มที่มีการผลิตข้าวปลอดภัย นำมาคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย	คณะกรรมการโครงการ
13.โรงพยาบาล 50 พรรษา	-รับซื้อข้าวจากเครือข่ายข้าวปลอดภัย	
14.สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด	-ประสานความร่วมมือโรงพยาบาลชุมชนทุกแห่งในจังหวัด ในการรับซื้อข้าวปลอดภัยจากเครือข่ายข้าวปลอดภัย	คณะกรรมการโครงการ

3.1.2 ระบบสนับสนุนและการประสานความร่วมมือในระดับพื้นที่

การประสานภาคีความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีการพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นกลยุทธิ์ที่สำคัญของโครงการในการระดมการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนแก่กลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยอย่างเป็นระบบซึ่งสามารถรวบรวมหน่วยงาน/องค์กรที่สนับสนุนแก่กลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัย โดยจำแนกตามรูปแบบการสนับสนุนต่างๆได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่4 แสดงรายชื่อหน่วยงาน/ องค์กรที่ให้การสนับสนุนกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยในอุบลราชธานี

ประเภทองค์กร	รายชื่อหน่วยงาน / องค์กร	รูปแบบการสนับสนุน
หน่วยงานราชการ	- เกษตร - เกษตร - สำนักงานพัฒนาที่ดิน - พัฒนาชุมชน - กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี - สาธารณสุข	- งบประมาณอุดหนุนให้เปล่า - โครงสร้าง เช่น โรงสี โรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ขางข้าว - สนับสนุนวัสดุ/อุปกรณ์ เช่น เครื่องบรรจุข้าวถุง เครื่องทำน้ำข้าวกล้อง เครื่องทำปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น - ปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ พันธุ์ข้าว วัสดุบำรุงดิน เป็นต้น - การอบรม ให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตข้าวปลอดภัย - การตรวจสอบสิ่งเจือปนในข้าวปลอดภัย - รับผิดชอบเฝ้าระวังสุขภาพชุมชน - กระบวนการรับรองมาตรฐาน
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	- องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)	- งบประมาณ ในลักษณะต่างๆ เช่น เงินทุนหมุนเวียน ในการจัดซื้อปัจจัยการผลิตและการจัดซื้อวัสดุ/อุปกรณ์ เป็นต้น - เงินกู้ปลอดดอกเบี้ย
สถาบันการศึกษา	- มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี - มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี	- ข้อมูล/ วิชาการการตลาด - กระบวนการรับรองมาตรฐาน มกท
สถาบันการเงิน/ธุรกิจเอกชน	- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.)	- เงินทุนหมุนเวียน - การอบรมทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ

ประเภทองค์กร	รายชื่อหน่วยงาน / องค์กร	รูปแบบการสนับสนุน
	-บริษัทเอกชน เช่น บริษัทไบโอกรีเซอร์ จำกัด , บริษัทสหกรณ์ไร้สารเคมีอุบล จำกัด, บริษัทเอเชียไบโอโลยี จำกัด	-ให้ความด้านการตลาด และรับซื้อผลผลิตข้าวปลอดภัย
อื่นๆ	- กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ -โครงการเศรษฐกิจพอเพียงป่าดงนาทาม	-งบดำเนินกิจกรรมอาหารปลอดภัย - การอบรมทำปุ๋ยอินทรีย์

จากตารางที่ 4 จะเห็นว่า ในระดับพื้นที่มีหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ประกอบไปด้วยหลายภาคส่วน เช่น หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันวิชาการ สถาบันการเงิน / ธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรอื่นๆที่ให้การสนับสนุนต่อกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยในรูปแบบต่างๆทั้งทางด้านองค์ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ปัจจัยการผลิต และงบประมาณ อย่างไรก็ตาม หากได้พิจารณารูปแบบการสนับสนุนประกอบกับสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาของกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัย พอจะเห็นว่าการสนับสนุนที่มีความเพียงพอต่อความจำเป็นในการดำเนินงานของกลุ่ม เช่น โรงสี การผลิตปุ๋ยชีวภาพ ส่วนที่ยังไม่เพียงพอ เช่น การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ ความรู้ในการเพิ่มปริมาณผลผลิต การวิเคราะห์และวางแผนการตลาด การบริหารจัดการกลุ่มในเชิงเศรษฐกิจ รูปแบบการบรรจุผลิตภัณฑ์ ระบบการตรวจสอบคุณภาพข้าว ระบบการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพดังนั้นแนวทางและรูปแบบการสนับสนุนต่อกลุ่มเกษตรกรในอนาคต จึงควรจะคำนึงถึงความสอดคล้องกับความจำเป็นของกลุ่มการลดความซ้ำซ้อนระหว่างหน่วยงานทั้งในระดับแผนงานและปฏิบัติการจะนำไปสู่การสนับสนุนตามความจำเป็นเร่งด่วนควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพของการระดมทุนภายในของกลุ่มเอง จะทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.1.3 การประเมินตนเอง จากการใช้เครื่องมือประเมินตนเอง (Self-Assessment) แบบไตรสิกขา จากการดำเนินงานของคณะทำงานข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี ใน 3 กลุ่มประเด็น คือ ด้านความร่วมมือ ด้านการจัดการ และด้านความรู้ ตามตัวชี้วัดเฉพาะประเด็น โดยการประชุมแลกเปลี่ยนกันภายในคณะทำงานฯ สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 สรุปการประเมินตนเอง (Self-Assessment) ของคณะทำงานข้าวปลอดภัยจังหวัด
อุบลราชธานี

ประเด็น/ ลำดับขั้นตอน	ด้านความร่วมมือ	ด้านการจัดการ	ด้านความรู้	ผลสรุป
การออกแบบ โครงการ	การแบ่ง/กำหนด บทบาทหน้าที่ความ รับผิดชอบของภาคี ความร่วมมือหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ภาคีความร่วมมือ เห็นประโยชน์และ มีการนำระบบไป ใช้ดำเนินการ ขับเคลื่อนงาน ขับเคลื่อนงาน (ความก้าวหน้า)	มีข้อมูลบางส่วนที่ จำเป็นสำหรับการ ปฏิบัติงาน	ภาคีให้ความสำคัญ โครงการ แต่มี ข้อจำกัด ในการ ประสานระดับ หัวหน้าองค์กร
กระบวนการ ดำเนินงาน	มีการจัดตั้ง คณะทำงานที่มีความ รับผิดชอบร่วมกัน (Commitment) และ มีกระบวนการ ตัดสินใจร่วมกัน (เกิด กลไกเชิงสถาบัน)	มีการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ และ ขยายผลไปยังกลุ่ม อื่นๆ (ทางเดียว)	มีการจำแนกข้อมูล ที่จำเป็น และ เชื่อมโยงข้อมูล จากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	เกิดกระบวนการ เชื่อมโยงระหว่าง กรรมการโครงการฯ ส่วนกลางและระดับ กลุ่มตำบลแต่ขาด ตัวกลางเชื่อมใน ระดับอำเภอ
ผลผลิต	มีการแสวงหาภาคี ความร่วมมือเพิ่มเติม ในบางส่วน	มีแผนชุมชนที่ รองรับความ ต้องการของพื้นที่	ทีมจังหวัดให้ ความสำคัญกับ ความรู้ชุมชน ท้องถิ่น	เกิดองค์ความรู้ เกี่ยวกับการผลิต ข้าวปลอดภัยและ ได้เรียนรู้ระหว่าง กลุ่ม
ผลลัพธ์ และการ เปลี่ยนแปลงที่ เกิดขึ้น	มีการจัดตั้ง คณะทำงานที่มีความ รับผิดชอบร่วมกัน (Commitment) และ มีกระบวนการ ตัดสินใจร่วมกัน (เกิด กลไกเชิงสถาบัน)	มีบริบทที่เอื้อต่อ การพัฒนาแต่ยังไม่ มีการนำมาใช้ อย่างเต็มที่	มีการให้ความสำคัญกับ การติดตาม ประเมินผล แต่ยังไม่ มีระบบ	มีกลุ่มข้าวปลอดภัย เกิดขึ้นในระดับ จังหวัดและมีการ จัดการด้วยตนเอง ของชุมชน

3.2 ข้อมูลกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวปลอดภัยในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

โครงการวิจัยส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตข้าวปลอดภัยเพื่อความมั่นคงทางอาหารและเพิ่มรายได้ของครอบครัวแบบบูรณาการจังหวัดอุบลราชธานี ได้กำหนดพื้นที่เป้าหมาย ที่คัดเลือกจากกลุ่มเกษตรกรที่มีการผลิตข้าวปลอดภัยประเภทต่างๆ ในพื้นที่ระดับตำบล/เทศบาลตำบล จำนวน 37 กลุ่ม ใน 25 อำเภอของจังหวัดอุบลราชธานีตามหลักเกณฑ์การพิจารณาของโครงการ โดยได้แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มพื้นที่ (โซน) ตามที่ตั้ง จำนวนสมาชิก และพื้นที่ในการปลูกข้าวดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนสมาชิกในกลุ่ม และจำนวนพื้นที่การปลูกข้าว

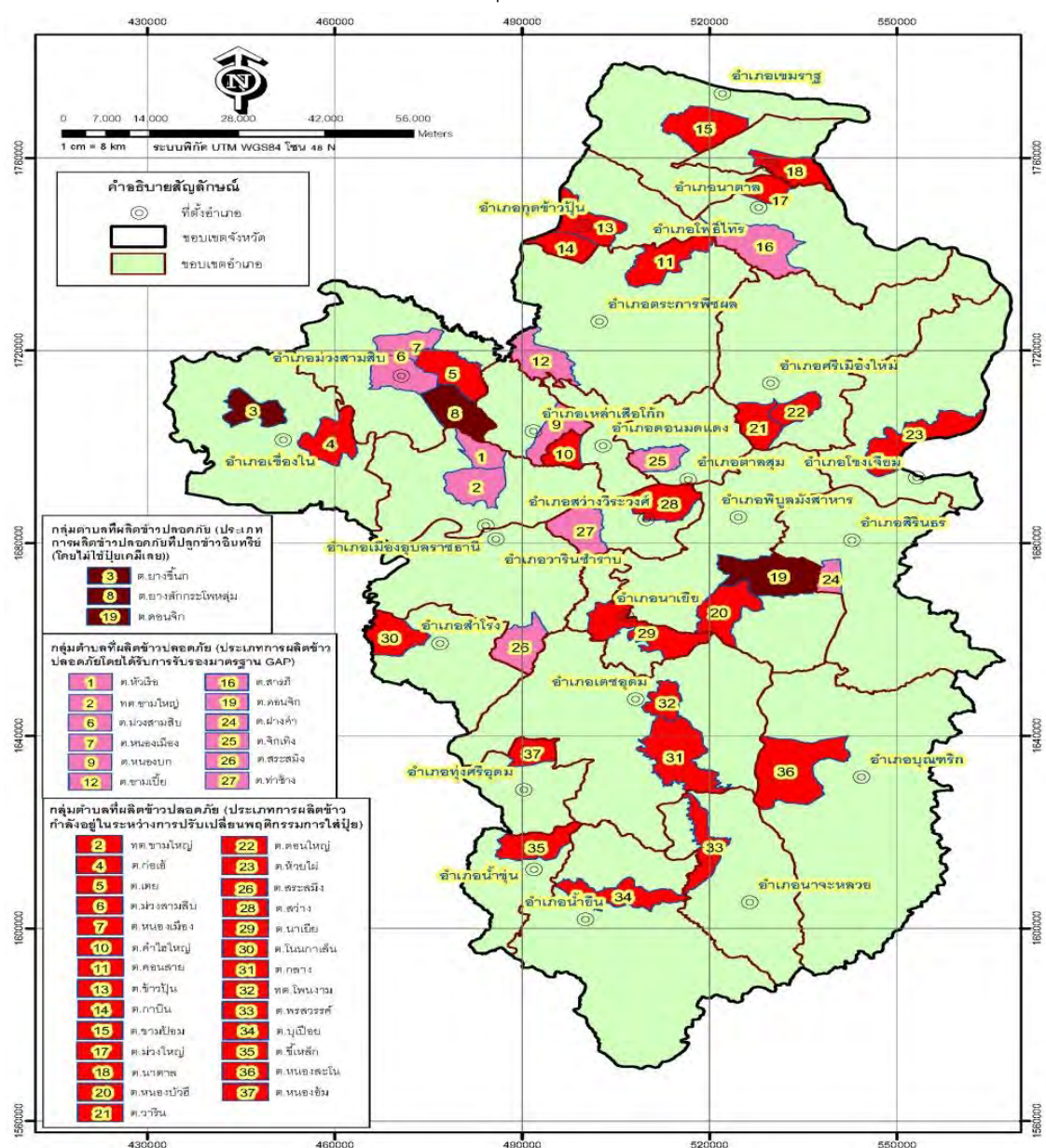
กลุ่มพื้นที่ (โซน)	อำเภอ	ชื่อกลุ่มในพื้นที่ตำบล/เทศบาล	ศักยภาพในการผลิตข้าวของกลุ่ม		
			จำนวนสมาชิก (ราย)	พื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด (ไร่)	พื้นที่ปลูกข้าวปลอดภัย (ไร่)
1.	1. เมือง	1.ต.หัวเรือ	10	58	58
		2.ต.ขามใหญ่	20	265	265
	2. เขื่องใน	3.ต.ยางซึก	160	1600	400
		4.ต.ก่อไข่	40	400	200
	3. ม่วงสามสิบ	5. ต.เตย	45	125	125
		6. ต.ม่วงสามสิบ	60	300	150
		7.ต.หนองเมือง	25	300	150
		8. ต.ยางสีกะโพหลุ่ม	20	100	100
	4. เหล่าเสือโก้ก	9.ต.หนองบก	25	58	58
	5. ดอนมดแดง	10.ต.คำไฮใหญ่	17	170	85
2.	6. ตระการพืชผล	11. ต.คอนสาย	21	517	517
		12. ต.ขามเปี้ย	45	450	125
	7. กุดข้าวปุ้น	13.ต.ข้าวปุ้น	7	230	190
		14.ต.กาบิน	30	150	150
	8. เขมราฐ	15.ต.ขามป้อม	12	120	60
	9. โพธิ์ไทร	16. ต.สารภี	49	490	245
		17.ต.ม่วงใหญ่	218	545	223

กลุ่มพื้นที่ (โซน)	อำเภอ	ชื่อกลุ่มในพื้นที่ตำบล/เทศบาล	ศักยภาพในการผลิตข้าวของกลุ่ม		
			จำนวนสมาชิก (ราย)	พื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด (ไร่)	พื้นที่ปลูกข้าวปลอดภัย (ไร่)
	10. นาดาล	18.ต.นาดาล	15	286	286
3.	11.พิบูลมังสาหาร	19.ต.ดอนจิก	88	768	264
		20.หนองบัวฮี	10	97	97
	12. ศรีเมืองใหม่	21.ต.วาริน	15	409	409
		22.ต.ดอนใหญ่	30	300	150
	13. โขงเจียม	23.ต.ห้วยไผ่	30	961	150
	14. สิรินคร	24.ต.ฝางคำ	9	217	94
	15..ตาลชุม	25.ต.จิกเทิง	30	150	150
4.	16. วารินชำราบ	26.ต.สระสมิง	108	260	260
	17. สว่างวีระวงศ์	27.ต.ท่าช้าง	22	38	25
		28.ต.สว่าง	30	300	150
	18. นาเยีย	29.ต.นาเยีย	30	782	160
	19. ลำโรง	30.ต.โนนกาเฒ่า	12	120	60
5.	20. เดชอุดม	31.ต.กลาง	30	819	639
		32. ทต.โพนงาม	27	422	135
	21. นาจะหลวย	33.ต.พรสวรรค์	15	150	75
	22. น้ำยืน	34. ต.บุเปือย	14	140	70
	23. น้ำขุ่น	35. ต.ชีเหล็ก	16	160	80
	24. บุณฑริก	36.หนองสระโน	30	949	516
	25. พุ่งศรีอุดม	37.ต.หนองอ้อม	18	180	90
	รวมทั้งรวม	37	1,389	13,386	6,961

หมายเหตุ ในช่วงการเสนอเอกสารโครงการเพื่อการอนุมัติจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายไว้ 36 ตำบล ใน 25 อำเภอ แต่หลังจากโครงการเริ่มดำเนินงานไปช่วง

6 เดือนแรก มีตำบลที่สนใจเข้าร่วมเพิ่มอีก 1 ตำบล ทำให้มีกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการจำนวนทั้งหมด 37 กลุ่มข้าวปลอดภัย

จากข้อมูลในตารางที่ 6 จะเห็นว่า กลุ่มเป้าหมายทั้งหมด จำนวน 25 อำเภอ 37 กลุ่ม/ตำบล มีจำนวนสมาชิกในกลุ่มผลิตข้าวปลอดภัยต่างๆจำนวน 1,389 ราย มีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด จำนวน 13,386 ไร่ โดยระบบการผลิตข้าวนั้น เกษตรกรมักจะแบ่งพื้นที่ทำนา เพื่อการผลิตข้าวปลอดภัยและพื้นที่นาที่ยังมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีในการผลิต ซึ่งเป็นข้อจำกัดประการหนึ่งในการจำแนกพื้นที่และการควบคุมกระบวนการผลิตข้าวปลอดภัยให้ได้มาตรฐาน สำหรับพื้นที่สำหรับการปลูกข้าวปลอดภัยมีจำนวน 6,961 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 52 ของพื้นที่การปลูกข้าวทั้งหมดของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ส่วนที่เหลืออีก 6,425 ไร่ หรือร้อยละ 48 ยังคงผลิตข้าวที่มีการใช้ปุ๋ยหรือสารเคมี

ภาพที่ 4 แสดงการกระจายของพื้นที่และประเภทการผลิตข้าวปลอดภัยแบบต่างๆ

จากการสำรวจข้อมูลระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยในพื้นที่ต่าง ๆ นั้น พบว่า ระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่มมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มที่ตั้งนานที่สุดและกลุ่มที่ก่อตั้งหลังสุดเป็นเวลา 12 ปี (ปี 2544-2555) โดยในบางตำบลประกอบด้วยหลายกลุ่ม และมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยระดับตำบลภายหลัง เพราะมีเป้าหมายในการรวมตัวเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ระยะเวลาในการก่อตั้งและการดำเนินงานที่ต่อเนื่องของกลุ่ม อาจจะมีผลต่อการดำเนินงานและความเชื่อถือจากคนในชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุน

สำหรับการก่อตั้งกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยของจังหวัดอุบลราชธานี พอจะแบ่งออกตามหน่วยงานหรือองค์กรภายนอก ที่ให้การสนับสนุนในการก่อตั้งและพัฒนาระยะเริ่มต้น ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

(1) ก่อตั้งขึ้นโดยมีหน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษาช่วยให้คำแนะนำ และ/หรือ สนับสนุนงบประมาณหรือทรัพยากรอื่น เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ/จังหวัดมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (โครงการข้าวปลอดภัย/อีสานมันเย็น) โครงการพัฒนาความมั่นคงเฉพาะที่ป่าดงนาทาม(หน่วยงานพัฒนาของกองทัพบก) องค์การบริหารส่วนตำบล และ นิคมสร้างตนเอง เป็นต้น

(2) ก่อตั้งขึ้นภายใต้การแนะนำและ/หรือ สนับสนุนงบประมาณหรือทรัพยากรอื่น ของหน่วยงานที่ไม่ใช่องค์กรรัฐ เช่น มูลนิธิ กองทุน หรือหน่วยงานลักษณะอื่นๆ เช่น โครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) กลุ่มข้าวปลอดภัยสารพิษเพื่อการบริโภค สถาบันการเงินของรัฐ คือ ธนาคารเพื่อเกษตรกรและสหกรณ์เพื่อการเกษตร(ธกส.) องค์การเอกชนส่งเสริมการปลูกข้าวจากประเทศเยอรมันผ่านมูลนิธิไทย-เยอรมัน และโครงการพัฒนาธุรกิจ SML เป็นต้น

(3) การก่อตั้งขึ้นตามโครงการพระราชดำริ ผ่านทางกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยการก่อสร้างโรงงานปุ๋ยให้แก่ชุมชนต่างๆ

จากการที่กลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย ที่มีระยะเวลาในการก่อตั้งและหน่วยงานสนับสนุนที่แตกต่างกันดังกล่าวนั้น มีข้อสังเกตว่า ระยะเวลาในการก่อตั้งมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของกลุ่มอย่างชัดเจน โดยจะเห็นได้ว่ากลุ่มที่มีการก่อตั้งมาเป็นเวลานาน คือ มากกว่า 10 ปีขึ้นไปนั้น จะทำให้สิ่งสมประสพการณ์ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาระบบการบริหารจัดการ การสร้างผู้นำรุ่นต่อรุ่น เงินทุน มีกิจกรรมที่เป็นความเชี่ยวชาญของกลุ่มจนมีความเข้มแข็ง และผ่านประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ มาร่วมกัน ดังกรณีตัวอย่าง กลุ่มบ้านนาชุม ตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ สามารถพัฒนาเป็นศูนย์ข้าวชุมชนในการผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดีและเคยได้รับรางวัลชนะเลิศประกวดในระดับ ประเทศ เมื่อปี 2556 นอกจากนี้กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์บ้านยางเทิง, ตำบลยางสักกะโพกลุ่ม ก็เป็นอีกกลุ่มที่มีความเข้มแข็งจนกระทั่งสามารถรวบรวมข้าวเปลือกแล้วแปรรูปเป็นข้าวสารจำหน่ายได้เอง ทั้งตลาดภายในและต่างประเทศ โดยไม่ต้องพึ่งพาโรงสีเอกชน ส่วนกลุ่มที่อยู่ในช่วงการเริ่มต้นก่อตั้งได้ไม่เกิน 5 ปีนั้นยังมีโอกาสที่จะพัฒนาให้เป็นกลุ่มที่มีความมั่นคง ขณะเดียวกันก็อาจยังมีความเสี่ยงที่จะล้มเหลวได้เช่นกัน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน/องค์กรภายนอก ทั้งภาครัฐหรือเอกชนในรูปแบบ

ต่างๆ โดยเฉพาะระบบการบริหารจัดการกลุ่ม (กรรมการ/บุคลากร การเงิน/บัญชี) ระบบเอกสาร/ข้อมูล การวางแผน และระบบการตรวจสอบควบคุมภายใน เป็นต้น จึงจะทำให้กลุ่มที่อยู่ในช่วงริเริ่มสามารถพัฒนาเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งต่อไป

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการที่ได้ดำเนินการไปในช่วง 6 เดือนแรก สามารถจำแนกประเภทของการผลิตข้าวปลอดภัยในจังหวัดอุบลราชธานีตามการกำหนดคำนิยามของโครงการ ออกได้เป็น 3 ประเภท ตามลักษณะร่วมเฉพาะของการผลิตข้าว (Characteristics) ตามประเภทที่เหมือนกันดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7 แสดงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาจัดประเภทการผลิตข้าวของเกษตรกรในพื้นที่โครงการ

ประเภทกลุ่มการผลิตข้าว / หลักเกณฑ์ในการพิจารณา	การผลิตข้าวกำลังอยู่ในระหว่างปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัย	การผลิตข้าวปลอดภัย โดยได้รับการรับรองมาตรฐาน	การผลิตข้าวอินทรีย์
1.การใช้ปุ๋ย/สารเคมี	มีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีมาก่อนเข้าร่วมโครงการ แต่เมื่อเข้าร่วมโครงการจะต้องเลิกใช้	ไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี	ไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีเลย ไม่มีสารเคมีตกค้างในดิน
2.มาตรฐานหรือข้อปฏิบัติที่ใช้ในการรับรองการผลิต	ยังไม่มีการใช้มาตรฐานในการรับรองการผลิต	ได้รับการรับรองมาตรฐาน การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช (Good Agricultural Practice : GAP)	มีมาตรฐานต่างๆในการรับรองการผลิต เช่น -Biogricert(BAC),USDA ORGANICและOrganic Thailand -สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements – IFOAM) -สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทย (Organic Agriculture Certification Thailand)

ประเภทกลุ่มการผลิตข้าว / หลักเกณฑ์ในการพิจารณา	การผลิตข้าวกำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัย	การผลิตข้าวปลอดภัย โดยได้รับการรับรองมาตรฐาน	การผลิตข้าวอินทรีย์
			-Council Regulation (EEC)
3. การรวมกลุ่มการผลิตข้าว	มีการรวมกลุ่มการผลิตข้าวมาก่อนเข้าร่วมโครงการ	มีการรวมกลุ่มการผลิตข้าวมาก่อนเข้าร่วมโครงการ	มีการรวมกลุ่มการผลิตข้าวมาก่อนเข้าร่วมโครงการ

จากการแบ่งกลุ่มตามประเภทการผลิตข้าวปลอดภัย ตามตารางข้างต้นนั้น พบว่ามีเกษตรกรที่ทำการผลิตข้าวปลอดภัยในแต่ละประเภท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 ประเภทการผลิตข้าวที่กำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัย

ตารางที่ 8 แสดงศักยภาพการผลิตกำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัยของกลุ่มเกษตรกร

ชื่อกลุ่ม/ตำบล	ศักยภาพการผลิตข้าวที่กำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัย	
	จำนวนพื้นที่ (ไร่)	จำนวนสมาชิก (ราย)
1. หัวเรือ	58	10
2. ขามใหญ่	265	26
3. ก่อไข่	200	40
4. เตย	125	45
5. ม่วงสามสิบ	150	60
6. หนองเมือง	150	25
7. คำไฮใหญ่	85	17
8. คอนสาย	517	21
9. ข้าวปุ้น	190	7
10. กาบิน	150	30
11. ขามป้อม	60	12
12. ม่วงใหญ่	223	218
13. นาตาล	286	15
14. หนองบัวฮี	97	10

ชื่อกลุ่ม/ตำบล	ศักยภาพการผลิตข้าวที่กำลังอยู่ใน ระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัย	
	จำนวนพื้นที่ (ไร่)	จำนวนสมาชิก (ราย)
15. วาริน	409	15
16. ดอนใหญ่	150	30
17. ห้วยไผ่	150	30
18. สระสมิง	260	108
19. สว่าง	150	30
20. นาเยีย	160	30
21.โนนกาเด็น	60	12
22. กลาง	639	30
23. โพนงาม	135	27
24. พรสวรรค์	75	15
25. บุ่งเปือย	70	14
26. ชีเหล็ก	80	16
27. หนองสะโน	516	30
28. หนองอ้อม	90	18
รวมทั้งหมด	5,500	941

ในตารางที่ 8 จะเห็นว่าเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายของโครงการ ยังอยู่ในประเภทการผลิตข้าวที่กำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนการผลิตสู่ข้าวปลอดภัยมากที่สุด เป็นจำนวนถึง 28 ตำบล/กลุ่มการผลิต โดยมีพื้นที่ในการผลิตประเภทนี้รวมทั้งหมดจำนวน 5,500 ไร่ คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 41.09 ของพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด หรือ คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 79.01 ของพื้นที่ปลูกข้าวปลอดภัยทั้งหมดและมีจำนวนเกษตรกรทั้งหมด 941 ราย คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 67.75 ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวปลอดภัย และคิดเป็นพื้นที่ในการผลิตเฉลี่ย 5.85 ไร่ต่อราย ทั้งนี้เกษตรกรในกลุ่มนี้ยังคงใช้พื้นที่นาบางส่วนในการผลิตข้าวแบบทั่วไปที่ยังมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมี

3.2.1.1 ต้นทุนในการผลิตข้าว

ตารางที่ 9 ค่าใช้จ่ายในการผลิตข้าวของในประเภทการผลิตข้าวที่กำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนการผลิตสู่ข้าวปลอดภัย

รายการค่าใช้จ่าย	จำนวนเงิน	เฉลี่ยต่อไร่(บาท)	ร้อยละ
1.ค่าเมล็ดพันธุ์	399,357	72.61	7.03
2.ค่าปุ๋ยเคมี	781,254	142.05	13.76
3.ค่าปุ๋ยอินทรีย์	808,020	146.91	14.23
4.ค่าสารเคมี	74,510	13.55	1.31
5.ค่าเตรียมปลูก	715,610	130.11	12.6
6.ค่าแรงปลูก	990,570	180.1	17.45
7.ค่าดูแลรักษา	326,548	59.37	5.75
8.ค่าเก็บเกี่ยว	377,300	68.6	6.65
9.ค่าเดินทาง/ค่าขนส่ง	630,480	114.63	11.2
10.ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	573,568	104.29	10.1
รวมทั้งหมด	5,677,217	1,032.22	100

หมายเหตุ เกษตรกรมีพื้นที่ทำนาในประเภทการผลิตข้าวที่กำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัยรวมทั้งหมด จำนวน 5,500 ไร่

จากข้อมูลในตารางที่ 9 แสดงให้เห็นว่า ค่าใช้จ่ายในประเภทการผลิตข้าวที่กำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัย จำนวนเงิน 1,032.22 บาทต่อไร่นั้น มีค่าใช้จ่ายที่มากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งคือค่าแรงในการปลูก เป็นเงิน 180.1 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 17.45 เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่มักจะทำการผลิตโดยใช้แรงงานในครัวเรือนร่วมกับการจ้างแรงงานจากภายนอกหรือบางกรณีอาจจ้างแรงงานเป็นหลักมากกว่าการใช้แรงงานของตนเองอันดับสอง คือ ค่าปุ๋ยอินทรีย์เป็นเงิน 146.91 หรือร้อยละ 14.23 และเป็นที่น่าสนใจว่า อันดับสาม คือ ค่าซื้อปุ๋ยเคมี มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการซื้อปุ๋ยอินทรีย์เพียงเล็กน้อย กล่าวคือ เป็นเงิน 142.05 หรือคิดเป็นร้อยละ 13.76 และค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีนั้นต่ำสุด แสดงว่าเกษตรกรในกลุ่มนี้เริ่มเกิดกระบวนการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนสู่การผลิตข้าวที่มีการลด ละ และเลิกการใช้ปุ๋ยและสารเคมีระหว่างกลุ่มเกษตรกรที่อยู่ใกล้เคียง และ/หรือระบบการสนับสนุน/ส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนหรือการเรียนรู้ผ่านระบบสื่อสารมวลชนต่างๆ ประกอบกับเป็นการเก็บข้อมูลจากปีการผลิต 2555/56 ที่เกษตรกรเพิ่งเข้าร่วมโครงการซึ่งยังไม่มีการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นทางการเป็นระบบนัก อย่างไรก็ตามกลุ่มนี้ยังมีการผลิตที่ประณีตน้อยที่สุดจากกลุ่มผลิตข้าวทั้งสามกลุ่ม ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการผลิตที่ต่ำสุดเช่นกัน

สำหรับผลผลิตข้าวที่ได้ของกลุ่มนี้คือ เฉลี่ย 433 กิโลกรัมต่อไร่ และจากพื้นที่การผลิตข้าวในประเภทการผลิตข้าวที่กำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัยทั้งหมด 5,500 ไร่ จะสามารถผลิตข้าวได้จำนวน 2,381,500 กิโลกรัม หรือ 2,381.5 ตัน โดยหากคิดตามราคาขายข้าวในปีการผลิต 2555/56 ในราคา กิโลกรัมละประมาณ 18 บาท จะมีมูลค่าข้าวทั้งสิ้น 42,867,000 บาท หรือ 7,794 บาทต่อไร่ ขณะที่ต้นทุนในการผลิตข้าวต่อไร่จำนวน 1,032.22 บาท จะทำให้เกษตรกรเหลือกำไรสุทธิ 6,761.78 บาทต่อไร่ อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในแง่แนวโน้มความมั่นคงทางอาหารนั้น เกษตรกรในประเภทนี้ ทุกครัวเรือนสามารถผลิตข้าวสำหรับการบริโภคได้เพียงพอตลอดปี แต่ยังมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีในการเกษตรในกระบวนการผลิตอยู่ จึงทำให้ผลผลิตข้าวที่ได้ยังไม่ปลอดจากสารพิษตกค้างที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค รวมทั้งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและอาหารธรรมชาติอื่นๆในแปลงนา

3.2.1.2 สภาพปัญหาของกลุ่ม สามารถจำแนกกลุ่มปัญหาต่างๆของเกษตรกรในประเภทนี้ได้ดังต่อไปนี้

(1) ด้านการผลิต เช่น

- ขาดเงินทุนหมุนเวียน ขาดความรู้ด้านวิชาการ(สูตรปุ๋ย การเลือกวัตถุดิบที่มีคุณภาพเหมาะสมกับสภาพดิน) ขาดวัตถุดิบสำหรับการทำปุ๋ยอินทรีย์ในชุมชนไม่เพียงพอต้องซื้อจากภายนอก เป็นการเพิ่มต้นทุน (โดยเฉพาะมูลสัตว์ กากน้ำตาล ฟอสเฟส โดโลไมท์) ขาดโรงเก็บ ลานตากและเครื่องจักรในการผลิตปุ๋ยชีวภาพ (เครื่องร่อนและเครื่องอัดเม็ด) การผลิตปุ๋ยชีวภาพไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกกลุ่มและคนทั่วไปในชุมชน ผลผลิตข้าวได้น้อย/ไม่สม่ำเสมอ การบรรจุภัณฑ์ ยังไม่มีตราสินค้าเป็นของตนเองทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ

- กระบวนการผลิตข้าวปลอดภัยมีความยุ่งยาก ซับซ้อนกว่าการผลิตข้าวแบบทั่วไป เกษตรกรจะต้องรู้จักสังเกต และอดทนในการรอคอยการเปลี่ยนแปลงที่ต่างจากความเคยชิน

- ในช่วงแรก การผลิตข้าวปลอดภัยจะมีต้นทุนการผลิตสูง กว่าการผลิตข้าวทั่วไป ทำให้เกษตรกรบางส่วนหันกลับไปทำการผลิตข้าวในรูปแบบเดิม

- เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจต่อแนวคิด ผลกระทบในระยะยาวและกระบวนการผลิตข้าวปลอดภัยที่ถูกต้อง

- การทำนาอย่างพึ่งพาน้ำฝนเป็นหลัก ขาดแหล่งน้ำสำรองในระยะที่ฝนทิ้งช่วง และขาดระบบชลประทานผลิตข้าวได้เพียงปีละ 1 ครั้ง

- ดิน ขาดความอุดมสมบูรณ์และไม่เก็บน้ำ พื้นที่นาไม่สม่ำเสมอ ยากต่อการไถ/คราดและการกักเก็บน้ำ

- มีวัชพืชและแมลงศัตรูพืชระบาดมาก จนเกิดความเสียหาย เกษตรกรไม่สามารถควบคุมได้โดยที่ไม่ใช้สารเคมี

- เกษตรกรบางส่วนยังต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากที่จำเป็นจากภายนอก โดยเฉพาะ ปุ๋ย และ เมล็ดพันธุ์ ทำให้เพิ่มต้นทุนในการผลิต

(2) ด้านการแปรรูป / ตลาด เช่น

- ตลาดรองรับมีจำกัด ไม่มีแหล่งตลาดจำหน่ายข้าวปลอดภัยของกลุ่ม

- ราคาข้าวที่โรงสีรับซื้อข้าวปลอดภัยไม่แตกต่างจากข้าวที่ใส่ปุ๋ยเคมีและสารเคมี ทำให้ไม่จูงใจสำหรับเกษตรกรที่ผลิตอยู่เดิมและรายใหม่

(3) ระบบการสนับสนุนของหน่วยงาน เช่น สนับสนุนเป็นช่วงตามนโยบาย ทำให้ขาดความต่อเนื่อง

3.2.1.3 ความต้องการการสนับสนุน กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวปลอดภัย มีความต้องการการในการสนับสนุนด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

(1) ด้านการผลิต ได้แก่

- การสนับสนุนงบประมาณในการทำปุ๋ยอินทรีย์ให้เพียงพอความต้องการ
- เครื่องมือในการตรวจสอบคุณภาพดินประจำกลุ่ม เพื่อใช้ในการตรวจสอบให้กับ

สมาชิกโดยไม่ต้องรอเจ้าหน้าที่จากหน่วยงาน

- มีความรู้ และศักยภาพในการผลิตพันธุ์ข้าวสำหรับการบริการแก่สมาชิกกลุ่มและการจำหน่ายแก่เกษตรกรภายนอก

- ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนจนทำให้กลุ่มสามารถผลิตข้าวที่ได้รับมาตรฐานข้าวอินทรีย์

- ต้องการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวให้ได้สูงถึง 1 ตัน ต่อไร่
- ต้องการรวมกลุ่มเพื่อเป็นเครือข่ายในการผลิตข้าวและการจำหน่ายร่วมกัน
- ต้องการการสนับสนุนงบประมาณในการขุดเจาะน้ำบาดาล โดยการสมทบของเกษตรกร เพื่อนำน้ำมาใช้ในการผลิตข้าวนาปรังและแก้ไขปัญหาฝนทิ้งช่วงหรือภัยแล้ง

(2) ด้านการแปรรูป / ตลาด ได้แก่

- มีระบบโครงการสร้างสำหรับการแปรรูปและเก็บผลผลิต (โรงสีขนาดกลาง ลานตาก โรงอบ และโกดังเก็บข้าว)

- มีเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มในการจัดซื้อข้าวจากสมาชิกและการแปรรูปข้าวเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ข้าวสาร ข้าวกล้องบรรจุถุง เป็นตราของกลุ่มเพื่อขาย

- ต้องการรวบรวมซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกกลุ่มข้าวปลอดภัยในจังหวัดอุบลราชธานี และจำหน่ายให้กับโรงสีขนาดใหญ่

(3) ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานได้แก่

- ต้องการให้หน่วยงานต่างๆ ที่รับผิดชอบสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง จนกว่ากลุ่มจะมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในด้านการตลาด วิชาการ และระบบการบริหารจัดการกลุ่ม

(4) อื่นๆ เช่น การขยายสมาชิกกลุ่มให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งในระดับตำบล และเครือข่ายข้ามพื้นที่ตำบล

3.2.1.4 เป้าหมายกลุ่มในแต่ละกลุ่มมีการตั้งเป้าหมายต่างๆไว้ สามารถประมวลได้ดังนี้

(1) ทุกกลุ่มสามารถพัฒนาการผลิตข้าวให้มีความปลอดภัยในระดับข้าวอินทรีย์

(2) กลุ่มสามารถตัดพันธุ์ข้าวได้เองไม่ต้องซื้อจากภายนอกและเป็นแหล่งจำหน่ายในและนอกกลุ่ม

(3) สมาชิกในกลุ่มผลิตข้าว ลด ละ เลิก การใช้ปุ๋ยเคมี

(4) รวมเครือข่ายข้าวปลอดภัยทำธุรกิจร่วมกัน เช่น จำหน่ายวัสดุอุปกรณ์ วัตถุดิบผลิตปุ๋ยชีวภาพ และสินค้าอื่น ๆ

(5) สมาชิกเลี้ยงวัวเพิ่มขึ้น และนำมามูลผลิตแกลสใช้ในครัวเรือนและผลิตปุ๋ยชีวภาพ

(6) มีระบบการบริหารจัดการกลุ่มที่ดี

(7) เพิ่มผลผลิตข้าว ให้ได้ไม่ต่ำกว่า 1 ตัน ต่อไร่

(8) สมาชิกกลุ่ม และประชาชนทั่วไปในจังหวัดอุบลราชธานีกินข้าวปลอดภัยไร้สารเคมีและมีสิ่งแวดล้อมสะอาด

(9) มีระบบการตรวจสอบข้าวปลอดภัยของกลุ่มที่ได้รับการยอมรับทั้งภายในกลุ่มชุมชนและผู้บริโภคทั่วไป

(10) สิ่งแวดล้อมของชุมชนด้านต่างๆดีขึ้น เช่น ดินสมบูรณ์ กบ เขียด มีแมลงในดิน

(11) มีการขยายสมาชิกกลุ่มไปหมู่บ้านอื่นทั้งในและนอกตำบล

(12) เยาวชนในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตปุ๋ยชีวภาพ

(13) การผลิตปุ๋ยชีวภาพมีคุณภาพที่ได้รับการยอมรับ ทำให้สมาชิกลดต้นทุนการผลิต

ได้จริง

- (14) มีการรวมกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยทั้งในระดับหมู่บ้านหรือเครือข่าย
- (15) มีการพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์เป็นหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับโรงเรียน

3.2.2 ประเภทการผลิตข้าวปลอดภัยโดยได้รับการรับรองมาตรฐาน

ตารางที่ 10 แสดงศักยภาพการผลิตปลอดภัยโดยได้รับการรับรองมาตรฐานของกลุ่มเกษตรกร

ชื่อกลุ่ม/ตำบล	ศักยภาพการผลิตข้าวปลอดภัยโดยได้รับการรับรองมาตรฐาน	
	จำนวนพื้นที่ (ไร่)	จำนวนสมาชิก (ราย)
1. หนองบก	58	25
2. ขามเปี้ย	125	45
3. สารภี	245	49
4. ฟางคำ	94	9
5. จิกเทิง	150	30
6. ท่าช้าง	25	22
รวมทั้งหมด	697	180

ในตารางที่ 10 จะเห็นว่าเกษตรกรที่อยู่ในประเภทการผลิตข้าวปลอดภัยโดยได้รับการรับรองมาตรฐาน มีมากเป็นอันดับสอง จำนวน 6 ตำบล/กลุ่มการผลิต โดยมีพื้นที่ในการผลิตประเภทนี้ทั้งหมดจำนวน 697 ไร่ คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 5.21 ของพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด หรือร้อยละ 10.01 ของพื้นที่ปลูกข้าวปลอดภัยทั้งหมด และมีจำนวนเกษตรกรทั้งหมด 180 ราย คิดเป็นพื้นที่ร้อยละของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวปลอดภัย ทั้งหมด และคิดเป็นพื้นที่ในการผลิตเฉลี่ยเพียง 3.87 ไร่ต่อราย ทั้งนี้เกษตรกรในกลุ่มนี้ยังใช้พื้นที่นาส่วนใหญ่ในการผลิตข้าวแบบทั่วไปที่ยังมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมี สำหรับมาตรฐานที่เกษตรกรในกลุ่มนี้ใช้ในการรับรองกระบวนการและผลผลิตข้าวในกลุ่มนี้ในปัจจุบันมีเพียงมาตรฐานเดียวคือการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช (Good Agricultural Practices : GAP)

3.2.2.1 ต้นทุนในการผลิตข้าว

ตารางที่ 11 ค่าใช้จ่ายในการผลิตข้าวของในประเภทการผลิตข้าวปลอดภัยโดยได้รับรองมาตรฐาน

รายการค่าใช้จ่าย	จำนวนเงิน	เฉลี่ยต่อไร่(บาท)	ร้อยละ
1.ค่าเมล็ดพันธุ์	48,650	69.8	6.31
2.ค่าปุ๋ยเคมี	68,092	97.69	8.83
3.ค่าปุ๋ยอินทรีย์	140,380	201.41	18.2
4.ค่าสารเคมี	7,240	10.39	0.94
5.ค่าเตรียมปลูก	106,500	152.8	13.81
6.ค่าแรงปลูก	134,000	192.25	17.38
7.ค่าดูแลรักษา	44,200	63.41	5.73
8.ค่าเก็บเกี่ยว	49,020	70.33	6.36
9.ค่าเดินทาง/ค่าขนส่ง	98,400	141.18	12.76
10.ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	74,638	107.08	9.68
รวมทั้งหมด	771,120	1,106.34	100

หมายเหตุ เกษตรกรมีพื้นที่ทำนาในประเภทการผลิตข้าวปลอดภัยโดยได้รับรองมาตรฐาน รวมทั้งหมด จำนวน 697 ไร่

จากข้อมูลในตารางที่ 11 พบว่า ค่าใช้จ่ายในประเภทการผลิตข้าวปลอดภัยโดยได้รับรองมาตรฐาน 1,106.34 บาทต่อไร่นั้น สำหรับค่าใช้จ่ายที่มากที่สุดเป็นอันดับแรกนั้น คือ ค่าซื้อปุ๋ยอินทรีย์มากที่สุด คิดเป็นเงิน 201.41 บาทหรือร้อยละ 18.2 เนื่องจากเกษตรกรในกลุ่มนี้ หันมาใช้อินทรีย์วัตถุทั้งปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพและปุ๋ยคอกมากขึ้น แต่ยังเป็นการซื้อจากแหล่งภายนอกมากกว่าการผลิตของกลุ่มหรือการใช้เศษของเหลือใช้ในฟาร์มของตนเอง ขณะที่การเลี้ยงสัตว์ที่ใช่มูลเป็นปุ๋ยคอกก็มีน้อยลงหากเปรียบเทียบกับปริมาณที่เกษตรกรต้องการใช้ รองลงมาคือค่าแรงในการปลูก คิดเป็นเงิน 192.25 บาทหรือร้อยละ 17.38 เพราะจากการเข้าร่วมในมาตรฐาน GAP ทำให้เกษตรกรต้องพัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติและการตรวจสอบ อีกทั้งสถานการณ์ขาดแคลนแรงงานในการผลิตและค่าจ้างแรงงานที่เพิ่มขึ้นทุกปีและอันดับที่สาม คือค่าเตรียมการก่อนการปลูกข้าว 152.8 บาทหรือ ร้อยละ 13.81 ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการไถคราด ซึ่งจะต้องทำประมาณ 2-3 ครั้ง รวมทั้งการกำจัดวัชพืชก่อนการหว่านหรือดำ โดยการใช้แรงงานคนและเครื่องจักรกล นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่า เกษตรกรยังมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีอยู่บ้างในบางราย

แม้ว่าจะมีข้อกำหนดร่วมกันก่อนเข้าโครงการในการเลิกใช้ เนื่องจากยังขาดกลไกในระดับกลุ่มที่เข้มแข็งในการควบคุมตรวจสอบกันเอง แต่ก็ถือว่ามียัตราการใช้ที่น้อยลงหากเปรียบเทียบกับประเภทการผลิตข้าวที่กำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัย

หากพิจารณาผลผลิตข้าวที่ได้ เฉลี่ยของพื้นที่ คือ 433 กิโลกรัมต่อไร่ และจากพื้นที่การผลิตข้าวในประเภทการผลิตข้าวปลอดภัยโดยได้รับรองมาตรฐานทั้งหมดจำนวน 697 ไร่ จะสามารถผลิตข้าวได้จำนวน 301,801 กิโลกรัม หรือ 301.8 ตัน โดยหากคิดตามราคาขายข้าวในปีการผลิต 2555/56 ในราคา กิโลกรัมละประมาณ 18 บาท จะมีมูลค่าข้าวทั้งสิ้น 5,432,418 บาท หรือ 7,794 บาทต่อไร่ขณะที่มีต้นทุนในการผลิตข้าวต่อไร่จำนวน 1,106.34 บาทจะทำให้เกษตรกรเหลือกำไรสุทธิ 6,687.66 บาทต่อไร่ สำหรับในด้านความมั่นคงทางอาหารนั้น ถือได้ว่าเกษตรกรที่ทำการผลิตข้าวในกลุ่มนี้ สามารถเข้าถึงอาหารจากการผลิตข้าวตอบสนองการบริโภคของครัวเรือนได้ตลอดทั้งปี พร้อมทั้งผลผลิตข้าวที่ใช้ในการบริโภคมีความปลอดภัยและถูกภาวะโภชนาการ เนื่องจากได้ใช้ระบบควบคุมและตรวจสอบกระบวนการ/ผลผลิตที่ได้มาตรฐานทางวิชาการ และมีการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมต่างๆ ในนาเพราะมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตเป็นข้าวปลอดภัยมาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี

3.2.2.2 สภาพปัญหาของกลุ่ม

(1) ด้านการผลิตได้แก่

- ผลิตข้าวที่ได้รับการรับรองมาตรฐานข้าวปลอดภัยยังมีน้อยหรือการวางแผนการผลิตไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

- วัตถุดิบแต่ไม่เพียงพอ (ซีโก้ ซีหมู รำ) ส่วนซีวัว แกลบ สามารถหาได้ในชุมชน

- ขาดเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตปุ๋ยชีวภาพและการซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิก
- แหล่งน้ำในการผลิตข้าวไม่เพียงพอ สามารถทำนาได้เพียงปีละหนึ่งครั้งทำให้กลุ่มมีการผลิตข้าวได้ไม่ต่อเนื่องตามความต้องการของตลาด รวมทั้งขาดน้ำในการทำกิจกรรมการเกษตรอื่นเสริมรายได้ นอกจากการปลูกข้าวในฤดูฝนเท่านั้น

- ข้อจำกัดในการผลิตข้าวบางสายพันธุ์ เช่น กลุ่มข้าวอินทรีย์ที่กลุ่มผลิตข้าวไรท์เบอร์รี่ ที่มีอายุยาว (ประมาณ 5 เดือน) ทำให้มีปัญหาเรื่องน้ำ และโรคแมลง มากกว่าข้าวพันธุ์อื่นๆ แม้ว่าจะได้ราคาดีกว่าก็ตาม

(2) ด้านการแปรรูป / ตลาดได้แก่

- ตลาดรองรับผลผลิตข้าวปลอดภัย(ทั้งข้าวสารขาว และข้าวกล้อง) ยังอยู่ในวงจำกัดเฉพาะผู้ซื้อบางกลุ่ม

- ราคาข้าวปลอดภัยไม่แตกต่างจากข้าวที่ใส่ปุ๋ยเคมี(มากกว่าไม่เกิน 2 บาท)
- ราคาข้าวเปลือกตกต่ำ
- ขาดแรงงานในการทำนา

(3) ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานส่วนใหญ่พบว่า หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนแต่ไม่ต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มไม่สามารถพัฒนาจนสามารถพึ่งตนเองได้

(4) อื่นๆ ได้แก่ กลุ่มขาดการจัดทำระบบฐานข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับระบบการผลิตข้าว ทั้งข้อมูลภายในและข้อมูลประกอบการตัดสินใจจากภายนอก การรวมกลุ่มยังมีลักษณะหลวมๆไม่เข้มแข็ง

3.2.2.3 ความต้องการการสนับสนุน กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน มีความต้องการการในการสนับสนุนด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

(1) ด้านการผลิตได้แก่

- ซื้อวัตถุดิบ สำหรับการผลิตปุ๋ยชีวภาพ เช่น กากน้ำตาล,ฟอสเฟส,โดโลไมท์ มาจำหน่ายให้กับสมาชิกกลุ่ม

- ต้องการโรงเก็บปุ๋ยชีวภาพเป็นจำนวนมากให้เพียงพอสำหรับการบริการสมาชิกได้ตลอดปี

- ต้องการให้การผลิตปุ๋ยชีวภาพ การผลิตข้าวปลอดภัย บรรจุในหลักสูตรสำหรับการเรียนรู้ให้กับนักเรียน

- มีเครื่องมือในการตรวจวิเคราะห์ค่าความเป็นกรด-ด่าง (PH) ของดิน
- มีเครื่องสีฟัดข้าว เพื่อใช้ในการในการคัดสิ่งเจือปนออกจากเมล็ดพันธุ์ข้าว

(2) ด้านการแปรรูป / ตลาดได้แก่

- มีโรงสีสำหรับสีข้าวอินทรีย์ ลานตากข้าว โรงอบและโกดังเก็บข้าวเป็นของกลุ่ม

- ขยายขนาดโรงสีในกลุ่มที่มีอยู่แล้ว แต่กำลังการผลิตไม่เพียงพอในช่วงที่มีการรับซื้อข้าวมาก

- มีเงินทุนหมุนเวียนเพียงพอสำหรับการรับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกกลุ่ม

- สามารถคัดพันธุ์ข้าวจำหน่ายให้กับสมาชิกและเกษตรกรทั่วไปได้
- กลุ่มมีระบบการบริหารจัดการทั้งด้านการผลิต การแปรรูปและการตลาดที่ดี

(3) ด้านระบบการสนับสนุน ได้แก่

- การอบรมด้านวิชาการทางการผลิตปุ๋ยชีวภาพที่ได้มาตรฐาน
- ต้องการให้หน่วยงานที่รับผิดชอบสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้กลุ่มเข้มแข็งการ

สนับสนุนงบประมาณ จาก อบต. หน่วยงานราชการและเงินกู้จากสถาบันการเงินของรัฐ

3.2.2.4 เป้าหมายกลุ่ม

- (1) คนอุบลราชธานีได้บริโภคข้าวปลอดภัย ไร้สารเคมี มีสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ดี
- (2) มีระบบการตรวจสอบกระบวนการผลิต และคุณภาพข้าวปลอดภัย ของกลุ่มหรือ

เครือข่าย

- (3) เยาวชน มีความสนใจและสืบทอดการทำการผลิตข้าวปลอดภัย
- (4) เกษตรกรที่ผลิตข้าวปลอดภัยมีต้นทุนต่ำในการผลิตต่ำลง
- (5) ขยายสมาชิกกลุ่มทั้งในระดับตำบล ชำมตำบลและต่างอำเภอ
- (6) สามารถผลิตปุ๋ยชีวภาพได้อย่างเพียงพอสำหรับบริการสมาชิกกลุ่มและจำหน่ายแก่

เกษตรกรที่สนใจนอกกลุ่ม

(7) เพิ่มกิจกรรมการเกษตรอื่นๆผสมผสานกับการปลูกข้าวเพื่อการพึ่งตนเองด้านอาหารตามแนวทางทฤษฎีใหม่ เช่น การเลี้ยงปลาในนาข้าว บ่อปลา ปลูกผัก ผลไม้

- (8) มีการฟื้นฟูและบำรุงดินให้อุดมสมบูรณ์

(9) มีการบริหารจัดการผลผลิตหลักการเก็บเกี่ยวที่ดี โดยเฉพาะการวางแผนการตลาดในช่วงที่มีราคาดี และแปรรูปข้าวสารส่งขายตลาดทั่วไป และร้านอาหาร

- (10) มีเมล็ดพันธุ์ข้าวเหนียวที่ดีในการเพาะปลูกอย่างทั่วถึงและขยายให้กับเครือข่าย

3.2.3 ประเภทการผลิตข้าวอินทรีย์

ตารางที่ 12 แสดงศักยภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกร

ชื่อกลุ่ม/ตำบล	ศักยภาพการผลิตข้าวอินทรีย์	
	จำนวนพื้นที่ (ไร่)	จำนวนสมาชิก (ราย)
1. ยางขี้เหล็ก	400	160
2. ยางสีกะโพหลุ่ม	100	20
3. ดอนจิก	264	88
รวมทั้งหมด	764	268

ในตารางที่ 12 จะเห็นว่าเกษตรกรที่อยู่ในประเภทการผลิตข้าวอินทรีย์ ซึ่งเป็นประเภทของการผลิตที่มีระดับมาตรฐานสูงสุด ทั้งในกระบวนการผลิตและการตรวจสอบผลผลิต แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ามีจำนวนพื้นที่การผลิตและเกษตรกรมากกว่าในกลุ่มที่สอง แม้ว่าจะมีจำนวนกลุ่มการผลิตเพียง 3 กลุ่มก็ตาม โดยมีพื้นที่ในการผลิตประเภทนี้ทั้งหมดจำนวน 764 ไร่ คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 5.77 ของพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด หรือร้อยละ 10.98 ของพื้นที่ปลูกข้าวปลอดภัยทั้งหมด และมีจำนวนเกษตรกรทั้งหมด 268 ราย คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 19.29 ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวปลอดภัยทั้งหมด แต่คิดเป็นพื้นที่ในการผลิตเฉลี่ยเพียง 2.85 ไร่ต่อราย ทั้งนี้เกษตรกรในกลุ่มนี้ ยังใช้พื้นที่นาบางส่วนในการผลิตข้าวแบบทั่วไปที่ยังมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีอยู่เช่นกัน หรือได้รับการรับรองกระบวนการและผลผลิตข้าว คือ มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช (Good Agricultural Practice : GAP) ที่ยังมีระบบการตรวจสอบและรับรองยังไม่เข้มงวดนัก สำหรับมาตรฐานที่ใช้ในการตรวจสอบรับรองข้าวอินทรีย์ของกลุ่มนี้มีทั้งจากภายในและต่างประเทศ ได้แก่ Biogricert (BAC), USDA ORGANIC, Organic Thailand, สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements – IFOAM), สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทย (Organic Agriculture Certification Thailand) และ Council Regulation (EEC) ซึ่งมีทั้งการใช้เพียงมาตรฐานเดียวหรือหลายมาตรฐานในการรับรองควบคู่กัน ขึ้นอยู่กับแหล่งการตลาด หรือคู่ค้าในแต่ละกลุ่ม

3.2.3.1 ต้นทุนในการผลิต (ต่อไร่)

ตารางที่ 13 ค่าใช้จ่ายในการผลิตข้าวของในประเภทการผลิตข้าวอินทรีย์

รายการค่าใช้จ่าย	จำนวนเงิน	เฉลี่ยต่อไร่(บาท)	ร้อยละ
1.ค่าเมล็ดพันธุ์	49,900	65.31	5.8
2.ค่าปุ๋ยเคมี	-	-	-
3.ค่าปุ๋ยอินทรีย์	229,700	300.65	27.21
4.ค่าสารเคมี	-	-	-
5.ค่าเตรียมปลูก	92,250	120.75	10.93
6.ค่าแรงปลูก	135,000	176.7	16
7.ค่าดูแลรักษา	55,400	72.51	6.56
8.ค่าเก็บเกี่ยว	67,000	87.7	7.94
9.ค่าเดินทาง/ค่าขนส่ง	123,000	161	14.57
10.ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	91,850	120.22	10.88
รวมทั้งหมด	844,100	1,104.84	100

หมายเหตุ เกษตรกรมีพื้นที่ทำนาในประเภทการผลิตข้าวอินทรีย์รวมทั้งหมด จำนวน 764 ไร่

จากข้อมูลในตารางที่ 13 แสดงให้เห็นว่า ค่าใช้จ่ายในประเภทการผลิตข้าวอินทรีย์จำนวน 1,104.84 บาทต่อไร่ นั้น จะมากที่สุดในการซื้อปุ๋ยอินทรีย์ เฉลี่ยเป็นเงิน 300.65 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 27.21 เพราะพื้นที่การผลิตข้าวอินทรีย์นี้ เกษตรกรจะต้องเลิกจากการใช้ปุ๋ยหรือสารเคมีอย่างเด็ดขาด แต่ได้ใช้ปุ๋ยหรือสารอินทรีย์ชีวภาพรวมทั้งปุ๋ยคอกทดแทน ทำให้มีการใช้เงินซื้อสูงกว่าในกลุ่มอื่นๆ โดยแหล่งที่ซื้อได้ทั้งจากการผลิตเองของกลุ่มในชุมชนและการซื้อจากภายนอก อันดับที่สอง คือ ค่าแรงในการปลูกข้าว เฉลี่ยเป็นเงิน 176.7 บาทหรือคิดเป็นร้อยละ 16 เพราะการผลิตข้าวอินทรีย์จะมีกระบวนการผลิตโดยเฉพาะขั้นตอนในการปลูกและการดูแลรักษาอย่างประณีต(intensification) ส่วนใหญ่จึงเน้นการทำนาดำมากกว่านาหว่าน เพราะมีหญ้าขึ้นน้อยกว่านาหว่านและดูแลได้ง่ายกว่า ซึ่งหากแรงงานไม่เพียงพอ ก็จะต้องจ้างเพิ่ม ทำให้มีค่าใช้จ่ายส่วนนี้สูงขึ้นเช่นกัน และค่าใช้จ่ายที่มากเป็นอันดับสาม คือ ค่าเดินทาง/ขนส่ง เฉลี่ย 161 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 14.57 ซึ่งหากพิจารณาในรายละเอียดนั้นจะพบว่า ค่าใช้จ่ายส่วนนี้ จะเป็นค่าเดินทางของเกษตรกรที่ต้องเดินทางไปพื้นที่นาเพื่อดูแลข้าวหลังจากการปลูกจนกระทั่งการเก็บเกี่ยว ที่จะต้องเอาใจใส่ที่ใกล้ชิดและต่อเนื่องมากกว่าการปลูกข้าวในประเภทอื่นๆหรืออาจมีการจ้างแรงงานในการดูแลเป็นส่วนน้อย จะเห็นจากค่าดูแลรักษามีค่าใช้จ่ายต่ำที่สุด ส่วนใหญ่เกษตรกรเจ้าของ

ที่นาจะเป็นผู้ดูแลด้วยตนเอง สำหรับค่าใช้จ่ายในการซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวนั้น แม้ว่าเกษตรกรจะใช้เงินน้อยที่สุดเพียง 65.31 บาท หรือร้อยละ 5.8 เนื่องจากเกษตรกรยังมีการเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวด้วยตนเองเพียงบางส่วน ร่วมกับการซื้อจากเอกชนหรือศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวของราชการ อย่างไรก็ตามมีบางกลุ่มที่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อตอบสนองต่อสมาชิกได้อย่างเพียงพอ เช่น ตำบลฝางคำ อำเภอสิรินธร และตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ ตำบลยางซึก อำเภอเขื่องใน ตำบลม่วงสามสิบ ตำบลยางสักกะโพห์ อำเภอม่วงสามสิบ ตำบลคอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร ฯลฯ และเป้าหมายในการผลิตของเครือข่ายเองก็ต้องการพัฒนาระบบการผลิต รวบรวมเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร เพราะถือเป็นหลักปฏิบัติขั้นต้นของการลดรายจ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตจากภายนอกที่ปลอดภัยจากการปลอมปนหรือคลุกสารเคมีและเป็นการพึ่งตนเองเบื้องต้นของเกษตรกรที่ทำการผลิตแบบข้าวอินทรีย์นั่นเอง

หากพิจารณาผลผลิตข้าวที่ได้เฉลี่ยของพื้นที่ คือ 433 กิโลกรัมต่อไร่ และจากพื้นที่การผลิตข้าวในประเภทการผลิตข้าวอินทรีย์ ทั้งหมดจำนวน 764 ไร่ นั้น จะสามารถผลิตข้าวได้ปริมาณ 330,812 กิโลกรัม หรือ 330.81 ตัน โดยหากคิดตามราคาขายข้าวที่จำหน่ายให้กับผู้รับซื้อภายในประเทศ ในปีการผลิต 2555/56 ในราคากิโลกรัมละประมาณ 20 บาท จะมีมูลค่าข้าวทั้งสิ้น 6,616,240 บาท หรือ 8,660 บาทต่อไร่ ขณะที่ต้นทุนในการผลิตข้าวต่อไร่จำนวน 1,104.84 บาทจะทำให้เกษตรกรเหลือกำไรสุทธิถึง 7,555.16 บาทต่อไร่ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ถึงแม้ต้นทุนการผลิตข้าวอินทรีย์จะไม่แตกต่างจากการผลิตข้าวประเภทอื่นมากนัก แต่จะสามารถขายได้ในราคาที่สูงกว่า เนื่องจากการจำหน่ายให้กับผู้ซื้อในตลาดที่มีลักษณะเฉพาะทั้งทางด้านเศรษฐกิจ/สังคม (มีกำลังซื้อข้าวที่มีคุณภาพและปลอดภัย แม้ว่าจะมีราคาสูงกว่าข้าวทั่วไป) รวมทั้งการตระหนักถึงสุขภาพและกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในกลุ่มนี้จึงสามารถสะท้อนภาวะความมั่นคงทางอาหารได้อย่างครอบคลุม ทั้งภาวะที่สมาชิกทุกคนในครัวเรือนมีอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและปลอดภัยจากสารพิษและเชื้อโรค การมีอาหารบริโภคตลอดเวลาเพื่อดำรงไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีและแจ่มใสโดย มีมิติที่ครอบคลุมถึงประเด็นการเข้าถึงอาหาร (Access to food) การมีอาหารอย่างเพียงพอ (Adequate food availability) การมีอาหารบริโภคตลอดเวลาและสม่ำเสมอ (Stability) รวมทั้งมีคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and safety) ได้มากกว่าในสองกลุ่มแรก อีกทั้งยังเป็นประเภทการผลิตที่สร้างผลดีต่อสุขภาพของสิ่งแวดล้อมของแปลงนา ชุมชน รวมทั้งสุขภาพของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวอีกด้วย

3.2.3.2 สภาพปัญหาของกลุ่ม

(1) ด้านการผลิต ได้แก่

- พื้นที่นาส่วนใหญ่อยู่ในเขตนาฉ่ำฝน บางปีปริมาณน้ำไม่เพียงพอ และผลิตข้าว

ได้เพียงปีละ 1 ครั้ง

- ผลผลิตข้าวได้น้อยลงในช่วงการปรับเปลี่ยนการผลิตข้าวปลอดภัยในช่วงแรก ทำให้สมาชิกใหม่ที่เพิ่งปรับเปลี่ยนขาดความมั่นใจ

- สมาชิกกลุ่มขาดกระบวนการคิดและเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ทิศทางการทำงานของกลุ่มขาดความเป็นเอกภาพ ส่งผลต่อมั่นใจของคนนอกกลุ่มในชุมชนหรือหน่วยงานภายนอก

(2) ด้านการแปรรูป / ตลาดได้แก่

- ราคาข้าวปลอดภัยในท้องถิ่น ไม่แตกต่างข้าวที่ใส่ผลิตโดยใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี ส่งผลให้สมาชิกมีจำนวนลดลง และขยายพื้นที่การผลิตได้ช้า

- ขาดเงินทุนหมุนเวียนในการซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิก ทำให้บางส่วนนำไปขายในตลาดข้าวทั่วไป

- โรงสีผลิตข้าวอินทรีย์ขนาดกลาง ลานตาก โรงอบ โกดังเก็บข้าวไม่เพียงพอในการรองรับผลผลิตของสมาชิกกลุ่ม

- ช่องทางการตลาดข้าวอินทรีย์ในประเทศยังมีจำกัด

- เกษตรกรยังขาดการวิเคราะห์ และนำข้อมูลด้านการตลาดมาใช้ในการวางแผนการผลิต การประเมินราคา และการต่อรองกับแหล่งรับซื้อ ทำให้ขาดระบบข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการผลิตที่แม่นยำ

(3) ระบบการสนับสนุนหน่วยงานที่รับผิดชอบมักจะให้สนับสนุนไม่ต่อเนื่อง

3.2.3.3 ความต้องการการสนับสนุน กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ มีความต้องการในการสนับสนุนด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

(1) ต้องการให้หน่วยงานที่รับผิดชอบสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจนกว่ากลุ่มจะเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

(2) ขยายสมาชิกกลุ่มให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งในระดับตำบล และข้ามตำบล

(3) การตรวจสอบคุณภาพดินให้กับสมาชิกกลุ่มผลิตข้าวปลอดภัยทุก 3 ปี

(4) พัฒนาความรู้ในการคัดเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อขายให้กับสมาชิกกลุ่มและเกษตรกรทั่วไปในตำบล

(5) ต้องการให้หน่วยงานที่รับผิดชอบมีแผนในการสนับสนุนอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง

(6) มีโรงสี ลานตากข้าว โรงอบ ตราชั่งมาตรฐาน เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการขนส่ง และค่าเช่า

โรงสีในการสีข้าวอินทรีย์

- (7) การสนับสนุนปัจจัยการผลิตบางอย่างที่จำเป็นในการผลิตข้าวอินทรีย์ที่กลุ่มไม่สามารถผลิตได้เอง เช่น สารชีวภัณฑ์ชีวเวเรีย และไตรโคเดมา เป็นต้น
- (8) การสนับสนุนความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์อย่างครบวงจร
- (9) การพัฒนาระบบน้ำในการเกษตรเพื่อให้เกษตรกรสามารถทำนาได้มากขึ้นและลดความเสี่ยงจากภาวะฝนทิ้งช่วง
- (10) หน่วยงานราชการจัดพื้นที่ในการจำหน่ายผลิตข้าวปลอดภัยที่ถาวรในระดับจังหวัด จะช่วยสร้างความมั่นใจต่อกลุ่มเกษตรกรและความเชื่อมั่นของผู้บริโภคในตลาดท้องถิ่น
- (11) รัฐบาลควรมีมาตรการในการแทรกแซงราคาข้าวอินทรีย์ให้สูงกว่าข้าวทั่วไปเพราะในการผลิตข้าวปลอดภัยนั้นมีกระบวนการผลิตที่ยาก และต้นทุนยังสูงกว่า แต่ราคาในการจำหน่ายกลับใกล้เคียงกัน

3.2.3.4 เป้าหมายกลุ่ม

- (1) แปรรูปข้าวสารอินทรีย์บรรจุถุงขายในนามกลุ่ม
- (2) คนอุบลราชธานี บริโภคข้าวปลอดภัยไร้สารเคมี และมีสิ่งแวดล้อมที่ดี
- (3) ลดค่าใช้จ่ายในการผลิตข้าว
- (4) เยาวชนสืบมีบทบาทในการสืบทอดการผลิตข้าวปลอดภัย/อินทรีย์
- (5) มีโรงสีของกลุ่มเพื่อแปรรูปผลผลิตข้าวปลอดภัยอย่างครบวงจร เพื่อลดต้นทุนในการจ้างโรงสีเอกชน และสร้างรายได้เสริมจากกระบวนการแปรรูป เช่น รำ ข้าวปลาย และแกลบ ฯลฯ
- (6) มีการรับรองคุณภาพจากแหล่งที่มีมาตรฐาน และตราเฉพาะกลุ่ม เพื่อสร้างความเชื่อถือต่อผู้ซื้อและความภูมิใจร่วมกันของกลุ่ม

จากข้อมูลการผลิตข้าวปลอดภัยของกลุ่มเป้าหมายประเภทต่าง ๆ นั้น พบว่า เกษตรกรสมาชิกกลุ่มเป้าหมายในโครงการ ส่วนใหญ่ยังอยู่ในประเภทปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่ข้าวปลอดภัย รองลงมาคือประเภทการผลิตข้าวอินทรีย์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีกระบวนการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนการผลิตตามมาตรฐานที่เข้มงวดของแหล่งรับซื้อต่างๆทั้งภายในและต่างประเทศ ส่วนกลุ่มผลิตข้าวปลอดภัยที่ได้รับการรับรองคุณภาพ โดยเฉพาะมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช (Good Agricultural Practice : GAP) ยังถือว่ามีไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม จากกระแสความตื่นตัวเกี่ยวกับอาหารปลอดภัยต่อสุขภาพกำลังได้รับความนิยมของผู้บริโภคอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน น่าจะเป็นปัจจัยผลักดันจากภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพและปริมาณการผลิตข้าวของกลุ่มประเภทการผลิตที่ 1 และ 2 ให้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตไปสู่ข้าวอินทรีย์อย่างครบวงจรมากยิ่งขึ้นในอนาคต

สำหรับกระบวนการดำเนินงานของโครงการที่ได้มุ่งเน้นในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรทั้งระหว่างกลุ่มและระหว่างประเภทการผลิต ถึงแม้ว่าจะมีการแบ่งประเภทของกลุ่มเกษตรกรในการผลิตข้าวปลอดภัย แต่โครงการยังมีบทบาทเป็นแกนกลางในการอำนวยความสะดวก (facilitate) ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้หรือการเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายผ่านกระบวนการกลุ่ม / เครือข่ายในหลายรูปแบบ ได้แก่

1) การนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บทั้งระดับสมาชิกและระดับกลุ่ม กลับมาสะท้อน วิเคราะห์ และสร้างการเรียนรู้ในภายในกลุ่ม ทำให้สมาชิกมีการนำข้อมูลที่ได้มาปรับใช้เป็นระบบยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในการลดต้นทุนการผลิต และการปรับกระบวนการผลิตข้าวที่มีความปลอดภัย ตั้งแต่ระดับการลดการใช้ปุ๋ยและสารเคมี สู่ระดับที่มีการใช้มาตรฐานในการรับรองกระบวนการและผลผลิต โดยมุ่งเน้นให้กลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยเป็นกลไกในการเรียนรู้และพัฒนาระบบการผลิตข้าวปลอดภัย รวมทั้งการประสานการสนับสนุนจากหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องจากภายนอก

2) การเรียนรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ดิน และหลักการบำรุงดินเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวปลอดภัย โดยคณะวิทยากรจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอุบลราชธานี มีผู้เข้ารับการอบรมจากแกนนำของผู้ผลิตข้าวในแต่ละตำบล จำนวนทั้งหมด 36 คน ในระหว่างการอบรมมีการทดลองการวิเคราะห์ดินในห้องปฏิบัติการ ทำให้รู้จักเครื่องมือทดลองทางวิทยาศาสตร์พื้นฐาน นอกจากนี้ เกษตรกรแกนนำกลุ่มยังได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์ดินอย่างง่าย และรู้จักเครือข่ายหรือหน่วยงานที่สามารถสนับสนุนกลุ่มการผลิตข้าวเพิ่มขึ้นอีกด้วย เกษตรกรจึงเริ่มมีการนำความรู้ทางวิชาการมาปรับใช้ในการผลิตข้าวปลอดภัย ตั้งแต่การวิเคราะห์คุณภาพดินรวมทั้งแนวทางในการปรับปรุงดินให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น

3) การอบรมเกี่ยวกับการปลูกและบำรุงคัดเลือกพันธุ์ข้าว เพื่อให้ได้สายพันธุ์ข้าวที่ดี โดยคณะวิทยากรจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดอุบลราชธานี เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกษตรกรตระหนักถึงการอนุรักษ์พันธุ์พันธุ์ข้าวที่มีความเหมาะสมเฉพาะพื้นที่ และการคัดเลือกและพัฒนาพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพ อันเป็นความรู้พื้นฐานที่เกษตรกรที่ทำการผลิตข้าวปลอดภัยมีความจำเป็นต้องรู้และปฏิบัติได้ มีผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมจำนวน 9 คน โดยเป็นผู้นำกลุ่มข้าวปลอดภัยที่มีศักยภาพในการผลิตข้าวเพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีและสามารถนำไปถ่ายทอดเทคนิควิธีการให้แก่สมาชิกคนอื่นๆในระดับกลุ่มและเครือข่ายต่อไป

4) เวทีการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยทุก 2 เดือน เป็นเวทีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในระดับเครือข่ายของกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยในแต่ละอำเภอ จากการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้โดยคณะทำงานผู้รับผิดชอบพื้นที่ของโครงการ โดยเฉพาะการติดตามความก้าวหน้า และบทเรียนที่แต่ละกลุ่มพบในระหว่างการทำงาน นำมาใช้ในการปรับกระบวนการ และแผนการทำงาน ของโครงการให้ทันต่อสถานการณ์ในแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้แล้ว ยังทำให้สมาชิกกลุ่มทราบทิศทางการขับเคลื่อนงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในระดับจังหวัด ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องของการเรียนรู้และพัฒนา ระบบข้าวปลอดภัยแบบครบวงจร กิจกรรมนี้จะเป็นเวทีในการเชื่อมโยงการทำงานระหว่างเครือข่ายกับ

สมาชิกในแต่ละกลุ่มตำบลที่ไม่ได้เข้าร่วมการเรียนรู้กับตำบลอื่น ทำให้มีการสื่อสารข้อมูลระหว่างกันแบบสองทาง

5) การศึกษาดูงานองค์กรชุมชนที่มีประสบการณ์ดำเนินงานในรูปแบบธุรกิจชุมชน ที่มีข้าวเป็นสินค้าหลัก ที่ ต.นำอ้อม อ.ค้อวัง จ.ยโสธร ประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และสหกรณ์การเกษตรศรีสะเกษ ที่มีระบบการบริหารจัดการสหกรณ์การเกษตรที่มีประสิทธิภาพ จากการเรียนรู้ในลักษณะนี้ทำให้นักกลุ่มมีความเชื่อมั่นและชัดเจนต่อแนวทางการรวมกลุ่มเกษตรกรที่สอดคล้องกับบริบทการทำงานของตนมากที่สุด จนนำมาใช้ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและยกระดับพัฒนาการทำงานของเครือข่ายที่กำลังอยู่ในการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

3.3 ระบบการผลิตข้าว

จากการศึกษาระบบการผลิตข้าวของเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายของโครงการ พบว่ามี 3 รูปแบบหลักๆ คือ

3.3.1 กรณีตัวอย่างการทำนาแบบดำ

ชนิดข้าว เหมาะสำหรับทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ในข้าวทุกชนิดพันธุ์ที่ปลูกในพื้นที่ทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว

ขั้นตอนการผลิต

-ไถ ครั้งที่ 1 ไถกลบฟางในช่วงประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ครั้งที่ 2 เดือนเมษายน และครั้งที่ 3 ไถ และคราด ในเดือนพฤษภาคม

-หว่านกล้า ประมาณ เดือนพฤษภาคม- มิถุนายน (ขึ้นอยู่กับเวลาที่ฝนตกในแต่ละปี) ใช้เวลา 25-30 วัน (ถ้าใช้เวลามากกว่านี้ ข้าวจะแตกกอช้า) ก่อนที่จะนำไปปักดำ

-ปักดำ ช่วงเดือนกรกฎาคม หลังจากนั้น 15 วันใส่ปุ๋ยเคมีครั้งที่ 1 สูตร 15-20-0 ในปริมาณ 25 กิโลกรัมต่อไร่และใส่ปุ๋ย ครั้งที่ 2 ในช่วงข้าวแตกกอ สูตร 4-16-0 (ปุ๋ยยูเรีย) ในปริมาณ 10 กิโลกรัมต่อไร่ และครั้งที่ 3 ในช่วงข้าวออกรวงอ่อน (ก่อนออกดอกประมาณ 30 วัน) สูตร 4-16-0 (ปุ๋ยยูเรีย) ในปริมาณ 10 กิโลกรัม

-ระยะเวลาเก็บเกี่ยวประมาณ 90 วัน

ประมาณการต้นทุนการผลิตต่อไร่ (กรณีใช้แรงงานในครัวเรือนทั้งหมด)

- มีค่าใช้จ่ายต่างๆ คือ น้ำมันเชื้อเพลิงในการไถ 3 ครั้ง 150 บาท

- ค่าปุ๋ยครั้งที่ 1 จำนวน 335 บาท ค่าปุ๋ย ครั้งที่ 2 จำนวน 300 บาท และค่าเมล็ดพันธุ์ 5

กิโลกรัมละ 20 บาท จำนวน 100 บาท ค่าขนส่งข้าวไปขาย 300 บาท รวมเป็นเงิน 1,185 บาท

ผลผลิต เฉลี่ย 660-700 กิโลกรัมต่อไร่

ข้อดี ใช้ภูมิปัญญาพื้นที่ที่สะสมมาจนมีความชำนาญ ลดการสารเคมี

ข้อจำกัด ขึ้นกับปริมาณช่วงเวลาที่ฝนตกในแต่ละปี ซึ่งหากมีปริมาณน้อย หรือช่วงเวลาไม่เหมาะสมจะทำให้ข้าวไม่สมบูรณ์ หากไม่ใช้เครื่องจักรทำให้เก็บเกี่ยวไม่ทัน และพื้นที่ในการตากข้าวมีจำกัด

หมายเหตุ เกษตรกรกรณีตัวอย่าง มีการทำนาในหลายรูปแบบ คือ ข้าวอินทรีย์ 20 ไร่/GAP 5 ไร่ และผลิตข้าวพันธุ์ 10 ไร่ โดยใช้แรงงาน 2 คน และใช้แรงงานการผลิตในครัวเรือนร่วมกับการแลกเปลี่ยนแรงงานในกลุ่มเครือญาติ โดยไม่มีการจ้าง

3.3.2 กรณีตัวอย่างการทำแบบนาโยน

ชนิดข้าว เหมาะสำหรับทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ในข้าวทุกชนิดพันธุ์ที่ปลูกในพื้นที่

ขั้นตอน

- เพาะกล้าข้าวในถาดพลาสติก ประมาณ 20-25 วัน ถ้าแก่มากกว่านี้จะไม่ได้อายุ
- เตรียมดิน โดยการไถ คราด ใส่ปุ๋ยคอกรองพื้น ก่อนโยนครั้งแรก และทิ้งไว้ประมาณ 1

สัปดาห์

- ประมาณ ๑ เดือนใช้ปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมักครั้งที่สอง และพอข้าวเริ่มตั้งท้อง

ใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยอินทรีย์ เป็นครั้งที่สาม

- ถอนหญ้า และควบคุมศัตรูข้าวอื่น เช่น หอยเชอรี่ และปูนา
- อายุการเก็บเกี่ยวประมาณ 90-105 วัน

สภาพพื้นที่ สามารถใช้ได้กับทุกสภาพพื้นที่ แต่ต้องมีน้ำในช่วงที่เริ่มโยน

ประมาณการต้นทุนการผลิตต่อไร่ (กรณีใช้แรงงานในครัวเรือนทั้งหมด)

- ถาดพลาสติก สำหรับเพาะกล้าข้าวโดยเฉพาะ 40 ถาด เป็นเงิน 400 บาท
(สามารถใช้หมุนเวียนได้หลายครั้ง) ปุ๋ยคอก ประมาณ 600 บาท ค่าขนส่งไปขาย 300 บาทรวมเป็นเงิน 1,300 บาท

ผลผลิต ผลผลิตที่ได้ ประมาณ 800-1,000 กิโลกรัม

ข้อดี ค่าใช้จ่ายน้อยเพราะสามารถโยนได้ถึงคนละ 4 ไร่ต่อวัน จึงเหมาะสำหรับครัวเรือนที่มีแรงงานน้อย วัสดุที่ใช้คือถาดสามารถใช้ได้หลายครั้ง ผลผลิตไม่แตกต่างจากการทำด้วยวิธีการอื่นหรือหากดูแลดีอาจสูงกว่า และประหยัดเวลา

ข้อจำกัด ช่วงเพาะกล้าต้องใช้เวลามากเพราะจะต้องทำอย่างละเอียด และพื้นที่นาจะต้องมีน้ำในช่วงการโยน หรือถ้าอยู่ในพื้นที่เขตชลประทาน เพราะจะสามารถควบคุมปริมาณและระยะเวลาที่ต้องการน้ำได้ดีกว่านาในเขตน้าฝน

3.3.3 กรณีตัวอย่างการทำนาแบบหว่าน

ชนิดข้าว ใช้ได้กับข้าวทุกชนิดแต่ที่นิยมในปัจจุบัน คือ ข้าวขาวดอกมะลิ 105 และ ข้าวเหนียว

กข. 6

ขั้นตอนการผลิต

- ไถ ครั้งที่ 1 เพื่อกลบฟาง ประมาณเดือน มกราคม และครั้งที่สอง ประมาณปลายเดือนเมษายน หรือพฤษภาคม (ขึ้นกับฤดูฝนในแต่ละปี)
- หว่านข้าว ในการไถและคราดในครั้งที่สอง จะหว่านข้าวและปุ๋ยอินทรีย์ในวันเดียวกันและใช้เครื่องตีดินเพื่อให้ข้าวและปุ๋ยคลุกเข้าเป็นเนื้อเดียวกันกับดิน
- การดูแล หลังจากข้าวประมาณ 10 เซนติเมตร (หรือ 1 คืบ) หรือประมาณ 15 วัน ฉีดพ่นด้วยไคโตซาน หรือน้ำหมักชีวภาพ ครั้งที่ 2 ประมาณ 45วัน ครั้งที่ 3 ประมาณ 55 วัน และช่วงข้าวตั้งท้อง ฉีดพ่นเป็นครั้งสุดท้าย
- การเก็บเกี่ยวประมาณ 90 วัน หรือ ช่วงเดือนพฤศจิกายน โดยเกี่ยวใส่กระสอบและนำมา ตาก ๓-๔ แดด หลังจากนั้นการจัดการโดยการแบ่งข้าวเหนียวไว้บริโภคในครัวเรือนตามปริมาณสมาชิกและข้าวเจ้าส่วนใหญ่นำไปขาย

สภาพพื้นที่ ส่วนใหญ่เหมาะสมกับพื้นที่นาดอนเป็นหลัก หรือปีที่ปริมาณน้ำฝนน้อย

ประมาณการต้นทุนต่อไร่ ค่าไถ ไร่ละ 220 ต่อครั้ง เป็นเงิน 660 บาท ค่าปุ๋ยอินทรีย์ 350 บาท ค่ารถเกี่ยว 600 บาท ค่าขนส่งไปขาย 300 บาท รวม เป็นเงิน 1,910 บาท

ผลผลิต ประมาณ 370 กิโลกรัมต่อไร่

ข้อดี ใช้แรงงานไม่มาก ทำนาเสร็จเร็ว หากใช้แรงงานในครัวเรือนจะทำให้ต้นทุนต่ำลง

ข้อจำกัด ได้ผลผลิตค่อนข้างต่ำกว่านาดำและนาโยนมีหญ้าขึ้นมาก

3.4 ระบบการแปรรูปและการตลาด

สำหรับผลผลิตข้าวที่ได้ของเกษตรกรมีระบบการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว โดยมีระบบโครงสร้างรองรับทั้งฉางข้าวและโรงสีในบางพื้นที่ เพื่อเก็บรวบรวมและแปรรูปผลผลิตก่อนการจำหน่ายดังต่อไปนี้

ตารางที่ 14 แสดงขนาดบรรจุและการใช้ประโยชน์ของฉางข้าวในกลุ่มต่างๆ

องค์กร/กลุ่ม	ขนาดบรรจุ (ตัน)	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
ต. ดอนจิก	30 40 360	-เก็บข้าวที่รับซื้อจากสมาชิก สำหรับแปรรูป	
ต.เตย	300	-เก็บข้าวที่รับซื้อจากสมาชิก สำหรับจำหน่ายต่อ	บริหารจัดการในรูปแบบ ธนาคารข้าว
ต.ท่าช้าง	40	-เก็บข้าวที่รับซื้อจากสมาชิก สำหรับแปรรูป	
ต.สระสมิง	50	-เก็บข้าวที่รับซื้อจากสมาชิก สำหรับแปรรูป	

ตารางที่ 15 แสดงโรงสีและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ต่างๆ

องค์กร/กลุ่ม	ขนาดโรงสี	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
ต.ดอนจิก	ขนาดเล็ก	สีข้าวสารขาว ข้าวกล้องงอก	เป็นโรงสีในเครือข่าย จำนวน 10 โรง
ต.หนองบก	ขนาดกลาง	-แปรรูปข้าวสารขาวและข้าว กล้อง	
ต.ท่าช้าง	ขนาดกลาง	-แปรรูปข้าวสารและข้าวกล้อง	
ต.สระสมิง	ขนาดกลาง	-แปรรูปข้าวสารและข้าวกล้อง	
ต.หนองเมือง	ขนาดกลาง	-แปรรูปข้าวสาร	
ต.เตย	ขนาดเล็ก	-แปรรูปข้าวสาร	
ต.ขามป้อม	ขนาดใหญ่	-แปรรูปข้าวสารและข้าวกล้อง	
ต.ข้าวปุ้น	ขนาดเล็ก	-แปรรูปข้าวสารและข้าวกล้อง	

องค์กร/กลุ่ม	ขนาดโรงสี	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
ต.คอนสาย	ขนาดกลาง	-แปรรูปข้าวสารและข้าวกล้อง	
ต.ฝางคำ	ขนาดเล็ก	-แปรรูปข้าวสารและข้าวกล้อง	
ต.คำไฮใหญ่	ขนาดกลาง	-แปรรูปข้าวสารและข้าวกล้อง	

จากข้อมูลในตารางที่ 14 และ 15 นั้น จะเห็นว่า กลุ่มเกษตรกรบางส่วนที่มีระบบขนำข้าวในการเก็บรวบรวมผลผลิตข้าวที่ได้จากการซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกสำหรับการนำไปขายต่อ ทำให้ได้ราคาที่ดีกว่าการขายรายย่อยหรือจำนวนน้อย หรือบางกรณีนำไปแปรรูป ในกรณีที่มิมีโรงสีของกลุ่มเอง ซึ่งทำให้เกษตรกรสามารถจัดการผลผลิตได้ด้วยตนเอง และยังเป็น การเพิ่มมูลค่าของผลผลิต ได้มากกว่าการขายในรูปข้าวเปลือกให้กับพ่อค้าคนกลางโดยตรงอีกด้วย โครงสร้างเหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นต้นทุนและเป็นจุดแข็งของกลุ่มสำหรับการดำเนินการธุรกิจข้าวแบบครบวงจรในรูปแบบความร่วมมือของเครือข่ายในอนาคต

นอกจากนี้ จากการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัย และข้าวอินทรีย์ที่มีการดำเนินงานอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า มีแหล่งตลาดสำหรับการจำหน่ายผลผลิตข้าวของเกษตรกรในหลายลักษณะ ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

- ตลาดระดับตำบล คือ ต. ม่วงใหญ่ จำหน่ายให้กับ โรงพยาบาลสร้างเสริมสุขภาพชุมชนมาแล้วประมาณ 3 ปี ชาวบ้านและข้าราชการในท้องถิ่นที่มีความใส่ใจต่อสุขภาพ

- ตลาดระดับอำเภอส่วนใหญ่จำหน่ายตามงานที่หน่วยราชการ เช่น พัฒนาชุมชน เกษตร การศึกษานอกโรงเรียน เป็นผู้จัดงาน และตลาดนัดตาม ตำบล หรืออำเภอ

- ตลาดระดับจังหวัด ส่วนใหญ่จำหน่ายตามงานที่หน่วยราชการ เช่น พัฒนาชุมชน เกษตร ศูนย์ การศึกษานอกโรงเรียน โดยเฉพาะงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)

- ตลาดต่างจังหวัด เช่น งานจำหน่ายสินค้าชุมชน ที่จัดโดยหน่วยงานราชการ หรือในบางกรณี กลุ่มแสวงข้อมูลการตลาดจำหน่ายเอง และกลุ่มผลิตข้าว ต.สว่าง อ.สว่างวีระวงศ์ ส่งข้าวที่ได้มาตรฐาน ไปขายที่ตลาดเอกชนที่จังหวัดนครปฐม ต.ดอนจิกและคอนสาย ส่งไปขายในกรุงเทพมหานคร

- ตลาดต่างประเทศ กลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ ต.ยางสักกะโพกลุ่ม อ.ม่วงสามสิบ ร่วมกับเครือข่ายข้าวอินทรีย์ในตำบลอื่นที่รวมกันเป็นเครือข่ายรวบรวมส่งขายให้กับเอกชนในประเทศอิตาลี

นอกจากนี้ จากการดำเนินงานของโครงการนี้ ได้เผยแพร่ผลิตภัณฑ์ให้สาธารณะผ่านสื่อโทรทัศน์ท้องถิ่น (สื่อสร้างสุข) วิทยุชุมชน การให้ข้อมูลต่อหน่วยงานต่างๆ ในจังหวัด กระจายเอกสารแผ่นพับ ให้กับองค์กรเครือข่าย ทำให้บุคคลทั่วไปได้ทราบข้อมูลว่า มีองค์กรผลิตข้าวปลอดภัยที่น่าเชื่อถือใน

ระดับจังหวัดทำให้มีหน่วยงานและบุคคลที่สนใจติดต่อประสานงานเพื่อขอทราบรายละเอียด รวมทั้งในบางกรณีมีการทำสัญญาซื้อขายข้าวปลอดภัย ดังเช่น

- นำผลิตภัณฑ์ไปแสดงและจำหน่าย ณ ห้างสรรพสินค้าศูนย์ทาวเวอร์ จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 16 – 24 ธันวาคม 2555 ทำให้เกิดผลต่อเนื่องจากผู้เข้าร่วมชมงาน คือ โรงพยาบาล 50 พรรษามหาราชาลงกรณ์ ได้ทำสัญญาซื้อ-ขาย เพื่อสร้างความมั่นใจระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีกับกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี ได้แจ้งข้อมูลและขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานและโรงพยาบาลในสังกัดทั้ง 25 อำเภอเกี่ยวกับการสั่งซื้อข้าวปลอดภัยจากกลุ่ม ขณะนี้อยู่ในระหว่างการประชุมความต้องการ ศักยภาพในการผลิตของกลุ่มเกษตรกรและเงื่อนไขในการซื้อขาย ซึ่งมีแนวโน้มในการทำการตลาดร่วมกันค่อนข้างสูง
- การประสานความร่วมมือกับสหกรณ์ศูนย์ผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อนำผลิตภัณฑ์บางส่วนไปฝากขายที่ร้านค้าของสหกรณ์ฯ ในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี
- วางจำหน่ายในสหกรณ์ ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีและส่งตามยอดการสั่งซื้อของบุคลากรภายใน ซึ่งมีกลุ่มผู้ซื้อจำนวนมาก

จากการแสวงหาช่องทางในการตลาดข้าวให้กับกลุ่มเกษตรกร ซึ่งถือว่าเป็นข้อจำกัดในเกือบทุกกลุ่ม ถือว่าเป็นการสร้างโอกาสที่หลากหลายและเงื่อนไขที่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกร นับว่าเป็นผลกระทบต่อเนื่อง (Impacts) จากการได้ดำเนินงานของโครงการ ทั้งยังทำให้กลุ่มได้เรียนรู้ในการสร้างความสัมพันธ์กับระบบการตลาดในรูปแบบต่างๆ เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์ และวางแผนการผลิตข้าวปลอดภัยให้สอดคล้องกับปริมาณและคุณภาพข้าวที่ผู้ซื้อต้องการได้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ โครงการยังได้แสวงหาช่องทางการตลาดอื่นๆ เพิ่มขึ้น โดยการสำรวจการตลาดข้าวปลอดภัยในเขตชุมชนเทศบาลนครอุบลราชธานี ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งในการจำหน่ายข้าวปลอดภัยในอนาคต จากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 144 ราย พบว่า จำนวนร้อยละ 63 ต้องซื้อข้าวสารบริโภคเป็นประจำ โดยมีแหล่งที่ซื้อหลักจาก ตลาดและร้านค้าทั่วไปมากที่สุด เท่ากันจำนวนร้อยละ 27 อันดับสอง ซื้อจากร้านค้าขายข้าวร้อยละ 11 และอันดับสามซื้อจากโรงสีและห้างสรรพสินค้าเท่ากัน คือร้อยละ 8 สำหรับชนิดข้าวที่บริโภคนั้น ส่วนใหญ่ คือร้อยละ 63 ยังบริโภคข้าวสารทั่วไป ส่วนที่เหลือมีการบริโภคข้าวปลอดภัยหรือข้าวปลอดสารพิษเพียงบางครั้งเท่านั้น ในด้านราคาซื้อที่ซื้อนั้น ชนิดข้าวสารเหนียวอยู่ระหว่าง 22- 38 บาท ข้าวสารเจ้า ระหว่าง 22-48 บาทและข้าวสาร ปลอดสารเคมี ราคาจะระหว่าง 34-50 บาทในกรณีความสนใจในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายมีข้าวปลอดภัยโดยมีศูนย์จำหน่ายของกลุ่มและปันผลเฉลี่ยคือนั้นมีผู้ที่ให้ความสนใจเข้าร่วมมากถึงร้อยละ 94 เพราะเห็นว่า จะทำให้มีโอกาสในการบริโภคข้าวที่มีปลอดสารพิษ และได้รับการปันผล จำนวนเท่ากัน คือร้อยละ 22 อันดับสอง ร้อยละ 17 เห็นว่า จะมีผลผลิตข้าวที่มีผลดีต่อสุขภาพผู้บริโภค และอันดับสามร้อยละ 13 มีความเห็นว่า เป็นโครงการที่ดี

นำเสนอสนทน อย่างไรก็ตาม มีข้อมูลอีกด้านหนึ่ง คือ มีกลุ่มตัวอย่างที่ไม่สนใจเข้าร่วม ถึงร้อยละ 65 เพราะไม่มั่นใจว่าข้าวที่นำมาขายจะไม่ปลอดภัยพิษ ร้อยละ 20 มีความเห็นว่า โครงการนี้เป็นไปไม่ได้ และการปันผลจะมีการหลอกลวงเหมือนกับแชร์ลูกโซ่ ส่วนร้อยละ 15 ไม่มีความเห็น และยังมีข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติมอีก เช่น

- ควรกำหนดราคาไม่สูงเกินไป จะทำให้ทุกกลุ่มอาชีพสามารถซื้อได้ เพราะโดยทั่วไปข้าวปลอดภัยมักจะสูงกว่าข้าวทั่วไปค่อนข้างมาก
- ก่อนเริ่มเปิดรับสมาชิกเครือข่าย ควรจะให้ข้อมูลแก่กลุ่มสนใจที่เข้าร่วม เช่น รายละเอียดการจัดตั้งกลุ่มและราคา เพื่อให้เป็นข้อมูลที่ชัดเจนประกอบการตัดสินใจ
- อยากให้มีข้าวมาขายที่ต่อเนื่องไม่ขาดตลาด
- สมาชิกเครือข่ายในชุมชนเมืองจะสนับสนุนโดยการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของโครงการ
- ควรจะทำบรรจุภัณฑ์ที่สะดวกและส่งขายตามร้านค้าเพื่อจะได้อาศัยได้ง่าย
- กลุ่มผู้สนใจแต่ไม่มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลแหล่งจำหน่ายให้ทราบจากการประชาสัมพันธ์

ข้อมูลการตลาดข้าวปลอดภัยสำหรับผู้สนใจมาระยะหนึ่งนั้น ยังมีปัญหาในด้านการวางแผนการผลิตที่ชัดเจนของกลุ่มเพื่อตอบสนองผู้บริโภค ทำให้ขาดความเชื่อมั่นต่อการดำเนินงานของกลุ่ม โดยเฉพาะผลผลิตที่มีคุณภาพที่จะต้องมีการจำหน่ายในตลาดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจข้อมูลการตลาดของกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเมืองที่ยังไม่เชื่อมั่นในด้านคุณภาพในจำนวนที่ค่อนข้างสูง จึงต้องมีการวิเคราะห์และจัดทำแผนการผลิต และการตลาดข้าวอินทรีย์ที่มีภาพลักษณ์และกลุ่มผู้บริโภคเฉพาะหรือ Niche Market การริเริ่มตลาดกลางจำหน่ายผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ในการสร้างความแตกต่างจากตลาดข้าวทั่วไป และเพิ่มมูลค่าโดยไม่ต้องอิงกับนโยบายของรัฐที่ขาดความแน่นอน

3.5 องค์กระด้นเครือข่ายการผลิตข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี

การยกระดับการพัฒนาของกลุ่มที่มาจากตำบลต่างๆสู่เครือข่ายผู้ผลิตข้าวปลอดภัยในระดับจังหวัดเป็นวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งในการดำเนินงานของโครงการนี้และถือเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการขยายความร่วมมือระหว่างกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยและหน่วยงานสนับสนุนต่างๆ ให้สามารถแก้ไขปัญหาตนเองบางอย่างที่ไม่สามารถดำเนินการโดยลำพังในระดับกลุ่ม โดยเฉพาะในด้านการแปรรูป การบรรจุภัณฑ์และช่องทางตลาดข้าวปลอดภัยที่ยังอยู่ในกลุ่มผู้บริโภคที่จำกัด โครงการจึงได้จัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยมีขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) ทบทวนแนวคิด กระบวนการดำเนินการจัดตั้ง กฎระเบียบหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อดีและข้อจำกัดของการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายในรูปแบบต่างๆที่มีอยู่ เช่น สมาคม มูลนิธิ

สหกรณ์ ชมรม เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินความเหมาะสมและเลือกรูปแบบองค์กรที่จัดตั้งร่วมกัน

- 2) เก็บรวบรวมข้อมูลในระดับกลุ่มเป้าหมายในด้านต่างๆ เช่น ประวัติการก่อตั้ง จำนวนสมาชิกทุนดำเนินการ ระบบโครงสร้างพื้นฐาน จุดแข็งหรือศักยภาพการพัฒนา แนวทางพัฒนาหรือเป้าหมายของกลุ่ม ปัญหา/ความต้องการพัฒนา และสิ่งที่ต้องการสนับสนุนจากหน่วยงาน/องค์กรภายนอก ทำให้มีระบบฐานข้อมูลของแต่ละกลุ่มในการนำมาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการเข้าร่วมกับเครือข่ายผู้ผลิตข้าวปลอดภัยของจังหวัด
- 3) การระดมความคิดจากหน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในการสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด พัฒนาชุมชน ธนาครเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสหกรณ์การเกษตรและสถาบันการศึกษาต่างๆ ทำให้ทราบข้อมูลโอกาสในการจัดตั้ง การสนับสนุนต่อเนื่องของหน่วยงาน เงื่อนไข/ข้อจำกัด และเป็นข้อพิจารณาของกลุ่มในการตัดสินใจเลือกประเภทขององค์กร
- 4) ศึกษาดูงานจากการประสบการณ์จากกลุ่มหรือสถาบันเกษตรกร ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน และดำเนินธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จมาก่อน ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ ต.นาอ้อม อ.ค้อวัง จ.ยโสธร ที่เป็นกลุ่มที่ดำเนินการแบบองค์กรธุรกิจชุมชนมาหลายปี และสหกรณ์การเกษตร จังหวัดศรีสะเกษ ที่มีระบบการบริหารจัดการองค์กรและระบบธุรกิจที่พึ่งตนเองได้ จากการได้แลกเปลี่ยนกับแกนนำของแต่ละองค์กรดังกล่าว ทำให้ตัวแทนกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย เห็นความจำเป็นต่อแนวทางการยกระดับการพัฒนาขององค์กรระดับเครือข่ายในการสนับสนุนต่อกกลุ่มตำบล โดยเฉพาะการร่วมมือช่วยเหลือระหว่างกันในการสร้างพลังต่อการดำเนินการดำเนินธุรกิจชุมชน
- 5) จัดเวทีแลกเปลี่ยนกับกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยในระหว่างการประชุมเครือข่าย ซึ่งมีการประชุมกันเป็นประจำทุก 2 เดือน โดยโครงการได้นำข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ ทั้ง การทบทวนเอกสาร การแลกเปลี่ยนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการศึกษาดูงานในกลุ่มเกษตรกรอื่น มาใช้ประกอบในการวิเคราะห์อย่างรอบด้านเพื่อลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ก่อนการตัดสินใจเลือกรูปแบบการจัดตั้งองค์กรระดับเครือข่าย ในการแลกเปลี่ยนนี้ต้องดำเนินการเป็นเวลาหลายครั้งตลอดช่วงเวลาโครงการ เนื่องจากผู้ที่เข้าร่วมเวทีระดับเครือข่ายมาจากแกนนำของกลุ่ม จึงต้องนำกลับไปถ่ายทอดและตัดสินใจในกลุ่มของตนก่อนที่จะนำมาที่เวทีเครือข่าย นอกจากนี้จากความแตกต่างของประสบการณ์ในการพัฒนาของแต่ละกลุ่มทำให้ความเข้าใจต่อแนวทางการพัฒนาเครือข่ายที่แตกต่าง จึงเป็นข้อจำกัดประการหนึ่งของการจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบนี้

6) จากเวทีสรุปบทเรียนระดับเครือข่ายก่อนสิ้นสุดโครงการนั้น คณะทำงานได้ประเมินความเป็นไปได้ จึงมีข้อเสนอ ในการเลือกรูปแบบ 2 แนวทาง คือ แนวทางที่หนึ่งจัดตั้งเป็น “เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน” ซึ่งจากพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นรูปแบบองค์กรที่มีความสอดคล้องกับการดำเนินงานของกลุ่มมากที่สุด เนื่องจาก (1) มีระเบียบปฏิบัติและระบบการบริหารจัดการเกษตรกรกลุ่มที่ไม่ซับซ้อน เกษตรกรสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง (2) มีระเบียบหรือข้อปฏิบัติในการจัดการองค์กรและระบบงานไม่ยุ่งยากสำหรับกลุ่มที่เริ่มก่อตั้งใหม่ที่ต้องการพัฒนาระบบธุรกิจชุมชน (3) กระบวนการในการจดทะเบียนใช้เวลาไม่เกิน 6 เดือนและ (4) มีหน่วยงานในระดับจังหวัดเป็นองค์กรสนับสนุน ให้ข้อมูลและคำแนะนำต่างๆทั้งก่อนและหลังการจัดตั้ง เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ซึ่งตัวแทนกลุ่มได้ร่วมกันยกร่าง ระเบียบของเครือข่ายฯ และแนวทางที่สอง คือการสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มการผลิตที่ปัจจุบันมีศักยภาพอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกันและพร้อมที่จะเข้าร่วมเป็นหุ้นส่วน (Partnership) ในการทำธุรกิจข้าวปลอดภัยแบบครบวงจรทั้งในด้านการผลิต การแปรรูปผลผลิต การบรรจุภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ และการตลาด เป็นต้น ขณะนี้จึงอยู่ระหว่างการนำข้อมูลทั้งสองแนวทางดังกล่าวให้ผู้นำของแต่ละกลับไปแลกเปลี่ยนกับสมาชิกและหาข้อสรุปเพื่อเลือกแนวทางที่สอดคล้องกับกลุ่มตนเองมากที่สุด โดยจะต้องดำเนินการที่ต่อเนื่องหลังสิ้นสุดระยะเวลาโครงการ ทั้งนี้โครงการได้ทำการยกร่าง ข้อบังคับวิสาหกิจชุมชนเตรียมไว้สำหรับนำไปจดทะเบียนกับสำนักงานเกษตรจังหวัดต่อไป(ดังรายละเอียดในภาคผนวก)

ภาพที่ 5 เวทีการแลกเปลี่ยนของเกษตรกรระหว่างตำบล เป็นกลไกที่พัฒนาความร่วมมือผู้เครือข่าย
วิสาหกิจชุมชนระดับจังหวัด

3.6 สรุปผลการดำเนินงานตามแผนกิจกรรม

โครงการได้ดำเนินงานกิจกรรมกิจกรรมต่างๆตามแผน เพื่อให้บรรลุประสงค์ของโครงการ โดยหาก
เปรียบเทียบระหว่างผลที่คาดหวังและผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริง ได้ผลดังนี้

ตารางที่ 16 สรุปผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ กิจกรรม ผลที่คาดหวัง และผลการดำเนินงานที่
เกิดขึ้นจริง

วัตถุประสงค์	กิจกรรมหลัก	ผลที่คาดหวัง	ผลการดำเนินงาน
1. เพื่อสร้างรูปแบบการผลิตข้าวปลอดภัยสู่ตลาดของจังหวัดอุบลราชธานี	1.1.สำรวจสภาพปัญหาความต้องการของเกษตรกรในด้านการผลิต การแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ การตลาดและที่สนับสนุนการดำเนินงาน	-รู้จักสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาของกลุ่มเกษตรกรในด้านการผลิต การแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ การตลาดและที่สนับสนุนการดำเนินงาน	-มีข้อมูลต่างๆและระบบการบริหารจัดการกลุ่มผู้ผลิตข้าว -สามารถระบุปัญหาและความต้องการในการพัฒนาของแต่ละกลุ่ม -ทราบข้อมูลหน่วยงานที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม

วัตถุประสงค์	กิจกรรมหลัก	ผลที่คาดหวัง	ผลการดำเนินงาน
	1.2.การจัดเวทีเรียนรู้ สะท้อนข้อมูลสภาพ ปัญหาและความต้องการ ของกลุ่มการผลิตข้าว	-กลุ่มการผลิตข้าว 37 กลุ่ม ได้ เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สภาพ ปัญหา ศักยภาพ ความต้องการ แนวทาง การพัฒนากลุ่ม การ วางแผน และเกิดเครือข่ายข้าว ปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี -ภาคีพัฒนาร่วมเรียนรู้และมี แนวทางในการสนับสนุนกลุ่ม การผลิตข้าวปลอดภัย	-กลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัย 37 กลุ่ม ได้แลกเปลี่ยนกัน เกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ ศักยภาพ แนว การพัฒนากลุ่มในประเด็นต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มการผลิตในระดับ เครือข่าย การวางแผน การผลิต การ แปรรูป การตลาด การบริหาร จัดการและการประสานความร่วมมือ หน่วยงาน ภา คี ง า น พั ฒ น า -เกิดการรวมตัวของกลุ่มผู้ผลิตข้าว เป็น เครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตข้าว ป ล อ ด ภ ั ย ร ะ ด บ จั ง ห วั ด -ภาคีความร่วมมือภาคราชการและ เอกชนเข้าร่วมกิจกรรมและพร้อม สนับสนุนโครงการฯ-แบ่งการเก็บ ความรับผิดชอบในการสำรวจข้อมูล บัญชีฟาร์มสำหรับสมาชิกในแต่ละ กลุ่ม-มีวางแผนการดำเนินงาน ร่วมกันในระดับเครือข่าย

วัตถุประสงค์	กิจกรรมหลัก	ผลที่คาดหวัง	ผลการดำเนินงาน
	1.3 การทดลองปฏิบัติการพัฒนารูปแบบการผลิตข้าวปลอดภัยสู่ตลาดอย่างครบวงจร (การผลิต, การแปรรูป และการตลาด)	-เกษตรกรมีความรู้ และเกิดทักษะในการตรวจสอบคุณภาพดินเบื้องต้น -เกษตรกรนำความรู้การตรวจสอบคุณภาพดินไปดำเนินการในฟัฒนาของตนเองเพื่อพัฒนาดินให้มีคุณภาพ เพิ่มผลผลิตข้าว	โครงการได้จัดฝึกอบรมการตรวจสอบคุณภาพดินทำให้เกษตรกรได้รับความรู้และการนำไปปรับใช้ เช่น -ความรู้ทางด้านวิชาการเรื่องความเป็นกรด-ด่าง ธาตุอาหารของดิน และได้ทดลองปฏิบัติการตรวจสอบคุณภาพดิน -เกษตรกรตระหนักและเห็นความสำคัญของการตรวจสอบคุณภาพดินและการใช้ปุ๋ยชีวภาพเพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมีก่อนการทํานา
	1.4.การทำบัญชีต้นทุนการผลิตข้าวปลอดภัย	-ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตรายรับ-รายจ่ายหรือต้นทุน ในการผลิตข้าวของเกษตรกร	-สามารถเก็บข้อมูลได้เพียงจำนวนทั้งหมด 756 ราย ทำให้ยังไม่สามารถประมวลสรุปภาพรวมในระดับโครงการได้
	1.5.ถอดบทเรียนกลุ่มข้าปลอดภัย 36 ตำบล / เทศบาล	-ได้องค์ความรู้ของระบบข้าปลอดภัยแบบครบวงจร และระบบการสนับสนุนจากภายนอกจำนวน 1 ชุด	-ได้สรุปองค์ความรู้เฉพาะเรื่อง ได้แก่ การใส่ปุ๋ยเพื่อลดต้นทุนในการปลูกข้าว การวิเคราะห์คุณภาพดินและกระบวนการจัดตั้งองค์กรวิสาหกิจชุมชนแต่ยังไม่ได้สังเคราะห์เป็นบทเรียนการดำเนิน (Lesson Learnt) ในระดับกลุ่ม
	1.6.การศึกษาดูงานพื้นที่รูปธรรมการผลิต การแปรรูป การตลาด	-ตัวแทนกลุ่มการผลิตข้าปลอดภัย 37 กลุ่ม ได้เรียนรู้ระบบการผลิต การแปรรูป	-มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ดูงานจากสวนจิตรลดา/กรุงเทพฯ มาเป็น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลน้ำอ้อมและ

วัตถุประสงค์	กิจกรรมหลัก	ผลที่คาดหวัง	ผลการดำเนินงาน
	และระบบ การบริหาร จัดการองค์กร	การตลาด การบริหารจัดการ และภาคีสันับสนุน	สหกรณ์เพื่อการเกษตร อำเภอค้อวัง จังหวัดศรีสะเกษ เพราะช่วงเวลาไม่ สอดคล้องแผนของโครงการ -กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ระบบการ บริหารจัดการองค์กรในรูปแบบธุรกิจ ขนาดใหญ่เปรียบเทียบกับระบบที่มี การดำเนินการโดยชุมชนและ วิเคราะห์ความเหมาะสมกับเงื่อนไข ของพื้นที่เป้าหมายของโครงการใน การเลือกรูปแบบการจัดตั้งองค์กรใน ระดับเครือข่ายร่วมกัน
2.เพื่อบูรณาการ ภาคีเครือข่าย (ภา ค รั ฐ ,ภาควิชา การ และภาคประชา สังคม) สนับสนุน อง ค ั กร ขั าว ปลอดภัยจังหวัด อุบลราชธานี	2.1.ลงพื้นที่สำรวจข้อ กลุ่มข้าวปลอดภัย ตำบล/ เทศบาล	-ทราบข้อมูลต่างๆของกลุ่ม เกี่ยวกับสถานการณ์ในการ ดำเนินงาน ศักยภาพ สภาพ ปัญหา/อุปสรรค	-ได้ข้อมูลต่างๆของกลุ่มต่างๆเกี่ยวกับ สถานการณ์ การดำเนินงาน ศักยภาพ ปัญหาอุปสรรคสิ่งที่ ต้องการสนับสนุนจากภายนอกและ โครงการ -นำข้อมูล มาใช้วิเคราะห์ในการกำหนดแนวทาง และวางแผนในระดับโครงการ
	2.2.เวทีสร้างความเข้าใจ ภาคีความร่วมมือ 3 ภาคส่วน	-ภาคีการพัฒนาที่เข้าร่วมในการ เป็นคณะทำงานของโครงการมี ความเข้าใจต่อเป้าหมาย วัตถุประสงค์และแนวทางการ ดำเนินงาน รวมทั้งบทบาทของ หน่วยงานในฐานะภาคีหุ้นส่วน	-มีการจัดเวทีสร้างความเข้าใจของ หน่วยงานภาคีพัฒนาที่เป็นของ คณะทำงานระดับจังหวัด ซึ่งประกอบ ไป ด้วย ภา ค รั ฐ ก าร และ สถาบันการศึกษา ประชาสังคมทำให้ มี ความ เข้า ใจ ต่ อ เป้ า ห ม า ย วัตถุประสงค์และแนวทางการ

วัตถุประสงค์	กิจกรรมหลัก	ผลที่คาดหวัง	ผลการดำเนินงาน
			ดำเนินงานของโครงการ
	2.3.การจัดทำระบบฐานข้อมูล และการนำข้อมูล	-โครงการมีการจัดทำระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานข้าวปลอดภัย ทั้งในด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด และระบบการสนับสนุน อื่นๆ	-มีการเก็บรวบรวมและการสำรวจข้อมูลทั้งในระดับกลุ่มการผลิตข้าว และสมาชิกกลุ่ม และนำมาวิเคราะห์ประมวลผลเป็นข้อมูลระดับโครงการ ซึ่งได้นำมาใช้ในการวางแผนขับเคลื่อนงานของโครงการและการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีพัฒนาต่างๆ
	2.4.ส่งเสริม การผลิต การแปรรูป และการตลาด	-เกษตรกรมีความรู้และทักษะในการตรวจสอบคุณภาพดิน -เกษตรกรนำความรู้เกี่ยวกับการตรวจสอบคุณภาพดินไปดำเนินการในที่ดินของตนเองให้มีคุณภาพและเพิ่มผลผลิตข้าว	-การฝึกอบรมการตรวจสอบคุณภาพดินให้กับแกนนำของกลุ่มการผลิตข้าว ทำให้มีความรู้ทางด้านวิชาการ เช่น ความเป็นกรด เป็นด่าง ธาตุอาหารของดิน และได้ทดลองปฏิบัติการตรวจสอบคุณภาพดิน จากนั้นผู้เข้ารับการอบรมได้นำความรู้ไปแนะนำต่อสมาชิกกลุ่มให้เห็นความสำคัญของการตรวจสอบคุณภาพดินและใส่ปุ๋ยชีวภาพทดแทนการใส่ปุ๋ยเคมีหรือสารเคมี

วัตถุประสงค์	กิจกรรมหลัก	ผลที่คาดหวัง	ผลการดำเนินงาน
	2.5.การประชาสัมพันธ์ รณรงค์การบริโภค ข้าว ปลอดภัย/ ไข่ อินทรีย์	-การประชาสัมพันธ์ในการสร้าง ความเข้าใจแก่ภาคประชาชน และหน่วยงานต่างๆสนใจต่อ การส่งเสริมการบริโภคข้าว ปลอดภัย	-มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ท้องถิ่น แผ่นพับ และกิจกรรมพิเศษที่จัดโดยหน่วยงาน ต่างๆ (Events) ทำให้หน่วยงาน ราชการ สถาบันการศึกษา ภาคธุรกิจ และเครือข่ายชุมชนเมืองในจังหวัด อุบลราชธานีมีความเชื่อมั่นต่อการ ดำเนินงานของกลุ่มผลิตข้าว ปลอดภัยและเป็นกลุ่มเป้าหมายใน การกระจายผลผลิตข้าวในระดับ ท้องถิ่น
	2.6.ประชุมประจำเดือน ภาคีความร่วมมือ	-หน่วยงานภาคีการพัฒนามีความ เข้าใจกรอบแนวคิดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ของโครงการฯ -โครงการได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงานภาคีต่างๆตามบทบาท ความรับผิดชอบและเกิดคว ร่วมมือระหว่างหน่วยงาน	หน่วยงานภาคีความร่วมมือเข้าใจต่อ กรอบแนวคิด เป้าหมาย และ วัตถุประสงค์ ของโครงการฯให้ความ ร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม โครงการฯในหลายลักษณะเช่น -ให้ ข้อมูลเพื่อคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย 36 ตำบลที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่ กำหนดร่วมกันของคณะทำงาน โครงการฯ-พัฒนาศักยภาพกลุ่มผลิต ข้าวปลอดภัย โดยการฝึกอบรม ตรวจสอบคุณภาพดิน วิทยาลัย เกษตรและเทคโนโลยีเป็นวิทยากร ฝึกอบรมให้ความรู้ทางด้านการ ตรวจสอบคุณภาพดิน

วัตถุประสงค์	กิจกรรมหลัก	ผลที่คาดหวัง	ผลการดำเนินงาน
			-ให้ข้อมูลด้านแหล่งเงินทุนหมุนเวียนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร -เกษตรจังหวัด สนับสนุนความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน -สาธารณสุขจังหวัดให้ข้อมูลการตลาด เช่นการจำหน่ายข้าวปลอดภัยให้กับโรงพยาบาลในระดับตำบลและอำเภอทุกอำเภอ -มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี สนับสนุนสถานที่เพื่อใช้เป็นศูนย์ประสานงานและบุคลากรในการดำเนินโครงการ
	ประชุมคณะทำงานประจำเดือน	-มีการประชุมของคณะทำงานเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานในแต่ละพื้นที่และวางแผนในเดือนต่อไป	-ภาคีความร่วมมือเข้าใจวัตถุประสงค์เป้าหมายโครงการให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมโครงการเช่น -แนวทาง/หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย-การฝึกอบรมตรวจสอบคุณภาพดิน วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเป็นวิทยากรฝึกอบรมให้ความรู้ทางด้านวิชาการ การตรวจสอบคุณภาพดินให้กับเกษตรกร -การอบรมวิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่

วัตถุประสงค์	กิจกรรมหลัก	ผลที่คาดหวัง	ผลการดำเนินงาน
			ถูกต้องและมีคุณภาพโดยศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานีทำให้เกษตรกรได้รับความรู้เกี่ยวกับวิธีการคัดเลือกพันธุ์ข้าว การดูแลบำรุงต้นข้าว เพื่อนำมาเป็นข้าวปลูกและวิธีเก็บระหว่างรอฤดูเก็บเกี่ยว -รทส.ให้ความรู้การหาแหล่งเงินทุนหมุนเวียน แก่ กลุ่ม ข้าว ปลอดภัย -เกษตรจังหวัด สนับสนุนความรู้ ขั้นตอนการจัดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน -สาธารณสุขจังหวัดให้ข้อมูลการตลาด เช่น การจำหน่ายข้าวปลอดภัยให้กับโรงพยาบาลในสร้างเสริมสุขภาพตำบล และโรงพยาบาลชุมชนในตำบล อ า เ ภ อ -มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี สนับสนุนสถานที่เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานโครงการและบุคลากรในการดำเนินโครงการ

วัตถุประสงค์	กิจกรรมหลัก	ผลที่คาดหวัง	ผลการดำเนินงาน
	2.7.ประชุมคณะกรรมการโครงการ	-มีการประชุมร่วมกันของคณะกรรมการโครงการ 2 เดือนต่อครั้ง -ภาคีความร่วมมือเข้าใจต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายก่อนเริ่มโครงการฯ -ภาคีความร่วมมือให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการฯ	-ในช่วง 6 เดือนแรกของโครงการมีการประชุมของคณะกรรมการอย่างต่อเนื่อง 2 เดือนครั้งแต่ในช่วง 6 เดือนสุดท้าย จำนวนการประชุมไม่ครบตามแผน เนื่องจากยังไม่ได้รับการโอนงบประมาณ อย่างไรก็ตามได้ปรับวิธีการทำงานโดยการประสานงานกับหน่วยงานที่มีบทบาทในการสนับสนุนโครงการโดยตรง เช่น เกษตร ธกส. สหกรณ์ศูนย์สินค้าเศรษฐกิจชุมชนอุบลราชธานี จำกัด สาธารณสุขจังหวัด สื่อสร้างสุข องค์การบริหารส่วนจังหวัด ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวและวิทยาลัยเกษตรกรรม เพื่อให้มีการความร่วมมือที่ต่อเนื่อง
	2.8.ประชุมคณะทำงาน (ประชุมใหญ่) 2 เดือนต่อครั้ง	-มีการประชุมคณะทำงานที่ต่อเนื่องอย่างน้อย 2 เดือนต่อครั้ง -ภาคีความร่วมมือเข้าใจต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายโครงการฯ -ภาคีความร่วมมือให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมโครงการฯ	-มีการประชุมของคณะกรรมการอย่างต่อเนื่อง 2 เดือนครั้ง -คณะกรรมการให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของโครงการในระดับพื้นที่

วัตถุประสงค์	กิจกรรมหลัก	ผลที่คาดหวัง	ผลการดำเนินงาน
	2.9.ติดตามผลการดำเนินงานกิจกรรมเครือข่ายชาวปลอดภัย	1.ได้ทราบผลการดำเนินงานกิจกรรมในพื้นที่ของกลุ่มชาวปลอดภัย 2.สมาชิกกลุ่มเข้าใจแนวทางการดำเนินงานของโครงการเครือข่ายชาวปลอดภัยตรงกัน 3.สมาชิกกลุ่มมีความมั่นใจในการดำเนินงานโครงการฯ 4.ได้ข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบสำรวจต่างๆ เพื่อนำไปสู่การวางแผนการดำเนินงานโครงการชาวปลอดภัย	-ทราบจุดแข็ง,จุดอ่อน ของ 37 กลุ่ม และหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน -สมาชิกมีความมั่นใจในการเข้าร่วมโครงการ บางกลุ่มเกษตรกรสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้น -ได้ข้อมูลที่ต้องและทันเวลาต่อการไปใช้ในการวางแผนที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย -มีการจัดระบบโครงสร้างกลุ่มการผลิตข้าว 37 ให้เป็นกลไกในการบริหารจัดการกลุ่ม
	2.10.เวทีสรุปผลการดำเนินงานโครงการ	-คณะทำงานนำเสนอผลการดำเนินงานของโครงการ และรับฟังความคิดเห็นเพิ่มเติมจากคณะทำงานและการเตรียมข้อมูลในการนำเสนอต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ของสกว.	-การนำเสนอผลการดำเนินงานของโครงการต่อหน่วยงานภาคีและการให้ความคิดเห็นที่สำคัญ เช่น เรื่องการจัดการผลผลิต และการตลาดเฉพาะที่แตกต่างจากการตลาดข้าวที่มีอยู่ในปัจจุบันและการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหรือโครงการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดที่มีหลายแห่ง
3.เพื่อสร้างองค์ความรู้ชาวปลอดภัยเพื่อบริหารงานเครือข่ายจังหวัด	3.1จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระบบการผลิตข้าวปลอดภัย 36 ตำบล เทศบาล	-มีเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชาวปลอดภัย 36ตำบล/เทศบาล 2 เดือน ต่อ 1 ครั้ง -การรวมกลุ่มในการผลิต การแปรรูปและการตลาด	-ทำให้ตัวแทนจากกลุ่มการผลิตข้าวจากพื้นที่ต่างๆได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน ทั้งในด้านการผลิต การแปรรูปและการตลาดข้าวปลอดภัยเพื่อนำไปถ่ายทอดต่อ

วัตถุประสงค์	กิจกรรมหลัก	ผลที่คาดหวัง	ผลการดำเนินงาน
อุบลราชธานี (ส ห ก ร ณ์ , สมาคม, มูลนิธิ อื่นๆ)		ข้าวปลอดภัย 36 ตำบล -การจัดตั้งเป็นองค์กรเครือข่ายข้าว ปลอดภัย -การบริหารจัดการองค์กร เครือข่ายแบบครบวงจร	และปรับการพัฒนาที่สอดคล้องกับ กลุ่มตำบลของตน - การก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจข้าว ปลอดภัยระดับจังหวัดขึ้นโดยมี สมาชิกแรกเริ่มที่มีความพร้อมจำนวน 26 กลุ่ม เพื่อเป็นกลไกร่วมในการ แก้ไขปัญหา และบริหารจัดการ ระบบการผลิตข้าวปลอดภัยที่ ต่อเนื่อง
	3.2.เวทีสรุปผลก ดำเนินงานโครงการ	-ภา คี ค ว า ม ร ว ม ม ี อ คณะกรรมการเครือข่ายข้าว ปลอดภัย 37 ตำบล ได้ทราบถึง ผลการดำเนินกิจกรรมในรอบ 6 เดือน และให้ข้อเสนอแนะต่อ จุดแข็ง จุดอ่อน และแนวทาง การ พัฒนาโครงการข้าว ปลอดภัยให้บรรลุวัตถุประสงค์ โครงการ	-ภาคีพัฒนา คือ คณะกรรมการ โครงการข้าวปลอดภัยและตัวแทน กลุ่ม เครือข่ายข้าวปลอดภัย จ . อุบลราชธานีเข้าร่วมการประชุมให้ ข้อเสนอแนะในการดำเนิน งานของ โครงการร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิจาก สกว.และแนวทางความมือหรือการ สนับสนุนต่อกลุ่มการผลิตข้าวหลัง สิ้นสุดโครงการ เช่น การผลักดัน ยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์ การเปิด พื้นที่การตลาดและการสนับสนุนด้าน วิชาการ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปผลจากการดำเนินงานของโครงการ ได้ตอบสนองต่อโจทย์และวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ใน
ด้านต่างๆ กล่าวคือ

ในการสร้างรูปแบบการผลิตข้าวปลอดภัยสู่ตลาดของจังหวัดอุบลราชธานี จากการสำรวจและเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดก่อนเริ่มโครงการนั้น พบว่าในแต่ละกลุ่มการผลิตข้าว มีการผลิตข้าวปลอดภัยในรูปแบบที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยออกเป็น 3 กลุ่มหรือประเภทการผลิต คือ (1) กลุ่มการผลิตข้าวกำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัย (2) กลุ่มผลิตข้าวปลอดภัยโดยได้รับรองมาตรฐาน และ (3) กลุ่มที่มีการผลิตข้าวอินทรีย์ ซึ่งจากการจำแนกเช่นนี้ทำให้โครงการและหน่วยงานภาคีพัฒนา สามารถนำมาใช้ในการกำหนดกลยุทธ์ในการสนับสนุน/ส่งเสริมในการพัฒนาการผลิตของสมาชิกและกลุ่มที่เหมาะสมกับบริบททางการผลิตของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มที่หนึ่ง ซึ่งมีสมาชิกและพื้นที่การผลิตมากที่สุดที่กำลังปรับระบบการผลิตเข้าสู่ระบบการผลิตข้าวปลอดภัย กำลังลดปริมาณการใช้ปุ๋ยและสารเคมี ให้อยู่ในระดับที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค กลุ่มการผลิตข้าวอินทรีย์ เป็นระบบการผลิตที่ไม่มีการใช้สารเคมีทุกประเภทในกระบวนการผลิต เป็นเป้าหมายสูงสุดในการผลิตข้าวปลอดภัย มีการใช้มาตรฐานรับรองจากทั้งในและต่างประเทศที่เป็นแหล่งรับซื้อกำหนดสำหรับในการเพิ่มรายได้และการตลาดของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวปลอดภัยนั้น แม้ว่าเกษตรกรจะเริ่มนำข้าวออกขายแต่ก็ยังไม่สามารถประเมินการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในกลุ่มที่ตั้งใหม่ เพราะไม่ได้เก็บข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปีการผลิต อย่างไรก็ตาม จากการเรียนรู้จากข้อมูลค่าใช้จ่ายในการผลิตข้าว การตรวจสอบคุณภาพดิน และการผลิตเมล็ดพันธุ์ รวมทั้งเป้าหมายการพัฒนาของแต่ละกลุ่มนั้น จะเห็น เกษตรกรสมาชิก เริ่มมีแนวโน้มในการปรับเปลี่ยนการผลิตข้าวปลอดภัยที่มีความเข้มข้นมากขึ้น โดยเฉพาะการลดการใช้ปุ๋ยหรือสารเคมี ที่มีผลกระทบต่อทั้งเกษตรกรผู้ผลิต ผู้บริโภค และยังมีความตระหนักถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม รวมทั้งจะทำให้เกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายในการผลิตและมีรายได้สุทธิมากขึ้น แต่สำหรับในกลุ่มที่มีการก่อตั้งมาหลายปี เช่น กลุ่มตำบลหนองบก สารภี ชีเหล็ก มีการขยายตลาดไปยังกลุ่มผู้บริโภคในท้องถิ่นและต่างประเทศ เพราะมีการสั่งสมความน่าเชื่อถือ การมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อผู้บริโภคและมาตรฐานที่รับรอง ทำให้ได้ราคาที่สูงกว่าการขายข้าวในระบบตลาดข้าวทั่วไป คือประมาณตันละ 20,000-25,000 บาท ขณะที่ต้นทุนในการผลิตลดลงจากการปรับเปลี่ยนเป็นข้าวอินทรีย์มาเป็นเวลาหลายปี

ในด้านการบูรณาการภาคีพัฒนาเครือข่าย ในการดำเนินงานได้ให้ความสำคัญต่อการสนับสนุนการเชื่อมโยงระบบความร่วมมือ ในการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่มีบทบาทในการสนับสนุนโครงการ ซึ่งมีทั้งหน่วยงานภาครัฐ การศึกษานอกระบบและภาคประชาสังคม เป็นการปรับแนวคิดและกระบวนการทำงาน ตามแนวทางความร่วมมือในการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-Based Collaboration-ABC) ควบคู่กับการดำเนินงานโดยนำการส่งเสริมการผลิตข้าวปลอดภัยเป็นประเด็นร่วม (Issue-Based) และการใช้การวิจัยชุมชน

เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาในพื้นที่นำร่องทำให้หน่วยงานที่เข้าร่วมเป็นภาคีพัฒนาในระดับจังหวัดเริ่มให้ความสำคัญต่อการปรับกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาของกลุ่ม เป้าหมายในพื้นที่มากขึ้น ซึ่งมีรูปธรรมในการดำเนินงานหลายประการ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) มีโครงการสนับสนุน Value Chain เป็นแหล่งเงินทุนในเงื่อนไขพิเศษลูกค้ากลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัย นอกจากนี้แล้ว โครงการยังได้ประสานความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีในการแลกเปลี่ยนระหว่างคณะทำงาน เครือข่ายร่วมกับโครงการข้าวอินทรีย์ที่ได้รับการสนับสนุนจากสหภาพยุโรปที่มีแนวทางการดำเนินงานคล้ายกัน และการร่วมมือกับโครงการอุบล-ราชธานีแห่งเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

สำหรับการก่อตั้งองค์กรข้าวปลอดภัยในการบริหารงานเครือข่าย จังหวัดอุบลราชธานี เป็นผลต่อเนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มผู้ผลิตข้าวระดับตำบลและการผลักดันของหน่วยงานภาคี เพื่อให้เป็น กลไกเครือข่ายที่มีบทบาทในการสนับสนุนหรือสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มองค์กรสมาชิกในระดับพื้นที่จากการประเมินศักยภาพและโอกาส ของกลุ่มต่างๆที่การผลิตข้าวปลอดภัยเช่นเดียวกัน และมีแกนนำจากกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการเป็นผู้ริเริ่ม อย่างไรก็ตาม เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ยังอยู่ในขั้นตอนของการประเมินความเหมาะสมและเลือกแนวทางจัดตั้งเครือข่ายในรูปแบบที่เหมาะสมที่สุด จึงน่าจะ เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องของเครือข่ายด้วยการสนับสนุนของหน่วยงานภาคี ให้สามารถบรรลุเป้าหมายแม้ว่าจะสิ้นสุดระยะเวลาการดำเนินงานของโครงการแล้วก็ตาม

นอกจากนี้ ยังเกิดผลกระทบที่ต่อเนื่อง (Impacts) จากโครงการ โดยมีกระบวนการผลักดันประเด็น ข้าวปลอดภัยสู่การใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ เช่น

- 1) ผลักดันเข้าไปในระบบงานปกติของส่วนราชการ เพื่อเป็นนโยบายจังหวัด โดยการนำข้อมูลที่รวบรวมจากกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยต่างๆในพื้นที่ มาใช้ในการดำเนินการระดับหน่วยงานสนับสนุน เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด สนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ประเมินความเป็นไปได้ในการให้สินเชื่อในการพัฒนาระบบการแปรรูปและการตลาดให้กับเครือข่ายหรือกลุ่มการผลิตในระดับตำบล สำนักงานสาธารณสุขสนับสนุนระบบการตรวจสอบสารเคมีตกค้างในข้าวและเป็นแหล่งในการซื้อผลผลิตข้าวปลอดภัยในโรงพยาบาลชุมชน วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยี พัฒนาระบบการผลิตและการตรวจสอบคุณภาพดิน ส่วนในระดับจังหวัดนั้น ประเด็นข้าวอินทรีย์ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 3 ของจังหวัดอุบลราชธานีคือยุทธศาสตร์การผลิตเกษตรอินทรีย์ (ยุทธศาสตร์ส่งเสริมให้มีการผลิตพัฒนาคุณภาพและเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์แบบครบวงจร) เพียงแต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเชิงโครงสร้างราชการ (Functional) จะต้องให้ความสำคัญต่อการบูรณาการในการทำงานร่วมกันเพื่อกำหนดเป้าหมายและการปฏิบัติการในพื้นที่ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2) กลุ่มข้าวปลอดภัยมีการขยายผลในด้านกระบวนการเรียนรู้ข้าวปลอดภัยครบวงจร(ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ)ร่วมกับโครงการอุทยานการศึกษาเฉลิมพระเกียรติ(อุทยานบึงบัว)ภาคีเครือข่ายอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จะสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินวิจัยและพัฒนาข้าว ในพื้นที่ 8 ตำบล ภายใต้หลักคิดสำนักบริการวิชาการชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาคีพัฒนาต่างๆ ในระดับจังหวัด ซึ่งโครงการนี้จะสามารถสนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผู้ผลิตข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานีได้ โดยทางมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จะเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานของเครือข่าย การประชาสัมพันธ์ รวมทั้งเป็นแหล่งในการแปรรูปข้าวและการตลาดในอนาคต

บทที่ 4

บทเรียน ข้อค้นพบ และปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินโครงการ

ในการดำเนินงานของโครงการตามแผนกิจกรรม ด้วยกลไก และระบบการบริหารจัดการของเครือข่ายภาคประชาสังคมจังหวัดอุบลราชธานีนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการได้ระดมความคิดเห็นร่วมกัน สามารถประมวลสรุปบทเรียนหรือข้อค้นพบ และปัญหาอุปสรรคต่างๆ ได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 บทเรียน/ ข้อค้นพบ

จากการดำเนินงานของโครงการในรอบ 18 เดือนที่ผ่านมา ได้มีบทเรียน (Lessons Learnt) และข้อค้นพบ (Findings) ที่สามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

4.1.1 ระดับโครงการ

4.1.1.1 รูปแบบการจัดกลไกการทำงานแบบภาคีพัฒนาในสามระดับ คือ จังหวัด กลุ่มอำเภอ และตำบล ถือว่าเป็นการจัดการกลไกแบบองค์การทำงานเชิงเครือข่าย มีความสอดคล้องกับบริบทการดำเนินงานของโครงการที่มีพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายครอบคลุมทั้งจังหวัด อย่างไรก็ตามหากกลไกระดับกลุ่มอำเภอ(Cluster/Zone)มีศักยภาพในการเชื่อมโยงการทำงานโดยการบูรณาการนโยบาย/ยุทธศาสตร์การพัฒนา(จังหวัด/เครือข่าย)ไปสู่การปฏิบัติการในพื้นที่ตำบลรวมทั้งการประสานงานและติดตาม/สนับสนุนการดำเนินงานของโครงการจะทำให้การสนับสนุนต่อกลุ่มการผลิตระดับตำบลมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4.1.1.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบของเนื้อหาการทำงานที่ชัดเจนก่อนเริ่มโครงการ และเลือกภาคีอย่างจำแนกเพื่อการจัดวางบทบาท ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกในการทำงานที่ชัดเจนก่อนเริ่มโครงการ ถือว่าเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการโดยควรจะมีทั้งการประสานความร่วมมือในการปฏิบัติพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานภาคีหลัก(Boundary Partners) ซึ่งมีบทบาทความรับผิดชอบปกติและเฉพาะด้านของหน่วยงาน เช่น ศูนย์วิจัยข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ เกษตร พาณิชย์ พัฒนาที่ดิน และสถาบันวิชาการท้องถิ่น หน่วยงานเหล่านี้จะสามารถสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการในเชิงระบบห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ได้ดี

4.1.1.3 การสร้างเครื่องมือในการเก็บ/สำรวจข้อมูล ในหลายแบบและมีทั้งระดับครัวเรือนและระดับกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัย โดยการเก็บคนละช่วงเวลา นักวิจัยพื้นที่และแกนนำกลุ่มต้องใช้เวลาในการเก็บข้อมูลค่อนข้างนาน ทำให้มีเวลาจำกัดในขั้นตอนการวิเคราะห์และแปลผล เพื่อนำกลับไปใช้สร้างการเรียนรู้และกำหนดแนวทางพัฒนาจากข้อมูลที่ได้ร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในระดับพื้นที่และไม่สัมพันธ์กับฤดูกาลผลิตข้าวของเกษตรกรดังนั้นการสร้างข้อตกลงและกำหนดกรอบเวลาที่ชัดเจนของกระบวนการวิจัยในแต่ละขั้นตอนร่วมกับเกษตรกร ทั้งในแง่หลักการ กระบวนการ วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และ

ผลต่อการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่ม จะทำให้เกษตรกรเห็นความสำคัญในการนำข้อมูลมาใช้ในกิจกรรมพัฒนาของตนเอง

4.1.1.4 หน่วยงานราชการมีศักยภาพและองค์ความรู้ในการสนับสนุนการทำงานของเกษตรกรอยู่แล้ว แต่มักทำงานตามบทบาทความรับผิดชอบแบบแยกส่วนในแต่ละขั้นตอนของระบบห่วงโซ่อุปทานข้าวปลอดภัย โครงการฯจึงมีบทบาทในการเชื่อมโยงให้แต่ละหน่วยงานพัฒนาระบบการทำงานร่วมกันภายใต้การขับเคลื่อนในระดับยุทธศาสตร์จังหวัด เสริมกับระบบการทำงานปกติตามโครงสร้างของหน่วยงาน

4.1.1.5 ในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับเกษตรกรต่อการปรับเปลี่ยนสู่การผลิตข้าวปลอดภัย มีกระบวนการ/ขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

(1) การปรับเปลี่ยนแนวคิดหรือทัศนคติของเกษตรกร จากระบบการผลิตที่เคยชิน ถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญมาก เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเชื่อต่อระบบการผลิตข้าวโดยการใช้เทคโนโลยีการผลิตและสารเคมีต่างๆ ตามแนวทางของการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) ผนวกกับระบบการส่งเสริมการผลิตจากหน่วยงานราชการที่มุ่งต่อการขายมากกว่าการผลิตที่ปลอดภัยเพื่อการบริโภคหรือสร้างความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน การปรับเปลี่ยนแนวคิดดังกล่าว สามารถเริ่มจากผู้นำเกษตรกรที่มีความคิดก้าวหน้า พร้อมต่อการเรียนรู้เพื่อปรับกระบวนทัศน์ใหม่(New Paradigm) ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง จากนั้นจึงใช้คนกลุ่มนี้ในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agents)และการขยายผลสู่เกษตรกรทั่วไปในชุมชน

(2) การสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างเกษตรกรโดยการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนของตนเพื่อให้เข้าใจต่อสภาพปัญหา ศักยภาพ และทางออกร่วมกันหรือแนวทางการพัฒนา โดยในระยะแรกคณะทำงานของโครงการอาจเป็นผู้เริ่มร่วมกับแกนนำชุมชน/กลุ่ม ซึ่งถือว่าเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของแกนนำไปพร้อมกัน จากนั้นจึงให้แกนนำเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มของตนเอง (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระบวนการประเมินศักยภาพตามความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่) สำหรับวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่โครงการฯใช้ได้ผลนั้นมีหลายวิธี เช่น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการทำกิจกรรมทั้งในระดับกลุ่มและระหว่างกลุ่ม การแลกเปลี่ยนจากการเก็บข้อมูลชุมชน การศึกษาดูงานภายในหรือนอกพื้นที่ การประชุมสัญจรและการแลกเปลี่ยนกับเกษตรกรในศูนย์การเรียนรู้ รวมทั้งการเชิญวิทยากรจากหน่วยงานภาคีพัฒนามาร่วมการแลกเปลี่ยนกับเกษตรกรตามบทบาทของหน่วยงานและตามประเด็นความสนใจของเกษตรกร ซึ่งกระบวนการเรียนรู้เหล่านี้สามารถจัดร่วมกันได้ในช่วงเดียวกัน หรืออาจแยกตามวัตถุประสงค์และความลึกในเชิงเนื้อหาของกิจกรรมก็ได้ถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่มักจะมีแนวโน้มในการให้ความสนใจและคล้อยตาม จากการเรียนรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์หรือชำนาญจากการปฏิบัติมากกว่าการยอมรับข้อมูลวิชาการซึ่งจะเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนในเชิงพฤติกรรมต่อไป

(3) การบูรณาการระบบการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีการพัฒนาต่างๆที่เข้าร่วมในการดำเนินงานของโครงการ โดยพิจารณาบทบาทความรับผิดชอบตามการวิเคราะห์ระบบห่วงโซ่อุปทานของข้าว(Supply Chain)ทั้งนี้โครงการจะใช้ทั้งการประชุมประจำเดือนของคณะทำงานในแบบที่เป็นทางการ และการประสานงานในลักษณะการติดตามเฉพาะในบางประเด็นที่ต้องการความต่อเนื่องหลังจากการประชุม ในบางหน่วยซึ่งมักจะเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนที่ไม่เน้นความเป็นทางการยงสำหรับสิ่งที่หน่วยงานต่างๆสามารถบูรณาการกันได้มีหลายประการ เช่น องค์ความรู้เกี่ยวกับระบบข้าวปลอดภัย ซึ่งจำเป็นจะต้องมาจากหลายหน่วยงาน (เกษตร พัฒนาที่ดิน วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ศูนย์วิจัยข้าว สถานีปรับปรุงเมล็ดพันธุ์ข้าว สาธารณสุข ธกส. และภาคธุรกิจ เป็นต้น) การสนับสนุนงบประมาณ และปัจจัยการผลิตต่างๆจากหน่วยงานที่มีบทบาทที่เกี่ยวข้องโดยตรง ซึ่งในการบูรณาการของระบบสนับสนุนนี้ ถือว่า เป็นการสร้างระบบการทำงานข้ามหน่วยงาน ตามแนวทางการความร่วมมือในการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area Based Collaboration) ซึ่งจะทำให้เกิดระบบในการสนับสนุนต่อพื้นที่และเกษตรกรที่มีเอกภาพมากยิ่งขึ้น

(4) การสนับสนุนต่อกลุ่มเกษตรกร เพื่อปฏิบัติการในระดับพื้นที่ ซึ่งประกอบไปด้วยความรู้ที่จำเป็นจากการวิเคราะห์ความต้องการรายกลุ่ม (Need Assessment) หรือปัจจัยการผลิตต่างๆจากโครงการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ที่อาจมีแผนการสนับสนุนอยู่เดิมหรือการปรับกิจกรรมสนับสนุนให้สอดคล้องกับความจำเป็นหรือบริบทของกลุ่มเป้าหมายในการจัดทำแผนของหน่วยงานในปีต่อไป

(5) การติดตามสนับสนุน สร้างเสริมกำลังใจ และการประเมินความก้าวหน้าของการดำเนินกิจกรรมตามแผนของกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน ทำให้กลุ่มเกษตรกรโดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ในช่วงริเริ่มการก่อตั้ง ที่ยังต้องการผู้ให้คำปรึกษาที่ต่อเนื่อง ได้รับความเชื่อมั่นจากสมาชิก รวมทั้งการแลกเปลี่ยนการทำงานที่มีความเจาะจงในระดับกลุ่มมากขึ้นขั้นตอนนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้แต่ละกลุ่มได้วิเคราะห์สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับระบบข้าวปลอดภัย ทั้งด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด และระบบการบริหารจัดการกลุ่ม ที่มีความซับซ้อนเกินกว่าที่จะรวมกันเป็นเพียงกลุ่มในระดับชุมชน จนมีข้อเสนอในการยกระดับการพัฒนาในรูปแบบเครือข่ายร่วมกัน

4.1.2 ระดับกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยตำบล

4.1.2.1 ในระดับพื้นที่ต่างๆของจังหวัดอุบลราชธานี มีกลุ่มการผลิตข้าวที่มีประสิทธิภาพในการผลิตข้าวปลอดภัยมาหลายปี และมีระดับการผลิตที่แตกต่างกัน ทั้งการผลิตเพื่อการบริโภคในระดับครัวเรือนเป็นหลัก และการผลิตเพื่อจำหน่ายในตลาดในและต่างประเทศ สามารถเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรกับเกษตรกรร่วมกับระบบการส่งเสริมของหน่วยงานภายนอก การทบทวนบทเรียนและจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการผลิตข้าวปลอดภัย

อย่างเป็นระบบ จะทำให้การพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุนมีความสอดคล้องกับสถานการณ์รายพื้นที่ และภาพรวมของจังหวัดมีมากขึ้น

4.1.2.2 กระบวนการตัดสินใจของเกษตรกรในการปรับเปลี่ยนสู่ระบบการผลิตข้าว

ปลอดภัยมีหลายมิติ ทั้งในแง่ปัจจัยภายในครัวเรือน/ชุมชน เช่น แรงงาน ต้นทุนการผลิต เทคโนโลยี การจัดการพื้นที่แปลงนา ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยที่มาจากภายนอก เป็นต้น เช่น ระบบการสนับสนุนองค์ความรู้ ทรัพยากร นโยบาย และช่องทางการตลาด เป็นต้น ซึ่งหากมีการวิเคราะห์อย่างรอบด้านแล้วจะทำให้เข้าใจรูปแบบและกระบวนการตัดสินใจของเกษตรกร ในการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาและกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายยิ่งขึ้น

4.1.2.3 ในช่วงการเริ่มโครงการที่ยังไม่มีการจำแนกประเภทของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวออก

อย่างชัดเจนทำให้กระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการพัฒนาไม่มีการกำหนดกลวิธีที่เจาะจงจากการดำเนินงานไประยะหนึ่ง ทำให้มีความเข้าใจต่อรูปแบบการผลิตข้าวที่แตกต่างกันของกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด จึงได้แบ่งประเภทการผลิตข้าวของเกษตรกร ออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่อยู่ระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัย กลุ่มผลิตข้าวปลอดภัยที่ได้รับมาตรฐานรับรอง และกลุ่มการผลิตข้าวอินทรีย์การจำแนกดังกล่าว ทำให้เห็นศักยภาพและแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมในแต่ละกลุ่มในการพัฒนาการผลิตสู่ระดับที่สูงขึ้น รวมทั้งกระบวนการทำงานหนุนเสริมกันในระดับเครือข่ายที่จะก่อตั้งขึ้นในอนาคต

4.1.2.4 ในระยะแรกของการเปลี่ยนแปลงในการผลิตข้าวปลอดภัย/ข้าวอินทรีย์ จะต้องมีการ

กระบวนการสร้างความเชื่อมั่นหรือปรับทัศนคติให้กับสมาชิกและกลุ่มต่อแนวทางการผลิตของตนเองที่แตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป ก่อนที่จะมีการสนับสนุนด้านองค์ความรู้หรือเทคนิคในการผลิตข้าวปลอดภัย เพราะหากเกษตรกรไม่มีความแน่วแน่หรือหนักแน่นพอจนกระทั่งตกผลึกทางด้านความคิดแล้วก็มีโอกาสที่จะกลับไปทำการผลิตที่มีการใช้สารเคมีเช่นเดิม

4.1.2.5 เกษตรกรมีการเรียนรู้และพัฒนากระบวนการผลิตข้าวจากหลายช่องทาง เช่น

จากหน่วยงาน สื่อมวลชน สื่อเครือข่ายสังคมต่างๆ(Social Network) หรือการศึกษาดูงานจากกลุ่มเกษตรกรภายนอก ทำให้มีสามารถนำมาปรับใช้ในการเพิ่มผลผลิตข้าวและลดต้นทุน เช่น การผลิตปุ๋ยชีวภาพด้วยเทคโนโลยีนาโน การทำนาแบบโยน ซึ่งจะเกษตรกรสามารถเรียนรู้ระหว่างด้วยตนเอง หรือร่วมกับเกษตรกรคนอื่น การสนับสนุนจากโครงการเป็นเพียงกระบวนการเรียนรู้หนึ่งที่เข้าไปเสริมกับองค์ความรู้เดิมของเกษตรกรและการเรียนรู้จากแหล่งอื่นๆ

4.1.2.6 กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรระหว่างกลุ่มการผลิตในระดับจังหวัด ทำให้กลุ่ม

ที่มีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน ได้เรียนรู้แนวทางในการทำงานกลุ่มจากองค์กร/กลุ่มที่มีประสบการณ์ในการดำเนินการที่เข้มแข็งมาก่อน เช่น บริหารจัดการกลุ่ม เทคนิคการผลิต การประสานความร่วมมือ การ

ระดมทุนเพื่อการพัฒนากลุ่ม เป็นต้น จากองค์กร/กลุ่มที่มีประสบการณ์ในการดำเนินการที่เข้มแข็งมาก่อน และนำมาปรับปรุงการทำงานของตนเองไปสู่การพึ่งตนเอง

4.1.2.7 รูปแบบการผลิตข้าวปลอดภัยที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อสภาวะความมั่นคงทางอาหาร (food security) ของครัวเรือนเกษตรกรอย่างชัดเจน กล่าวคือ ประเภทการที่กำลังปรับเปลี่ยนสู่การผลิตข้าวอินทรีย์ ยังไม่ถือว่ามีความมั่นคงทางอาหารมากนัก เพราะ ยังมีการใช้ปุ๋ยหรือสารเคมีในการผลิต ซึ่งอาจจะมีสารพิษตกค้างที่ส่งผลต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ประเภทการผลิตข้าวปลอดภัยที่ได้รับมาตรฐาน (Good Manufacture Practices) มีความปลอดภัยมากขึ้น เพราะผลผลิตข้าวมีความปลอดภัยตามมาตรฐาน GAP ที่นำมาใช้ในการรับรองกระบวนการและผลผลิตข้าว และในประเภทการผลิตข้าวอินทรีย์ สามารถตอบสนองต่อสภาวะความมั่นคงทางอาหารมากที่สุด ทั้งในแง่การเข้าถึง อาหารที่เพียงพอ สม่ำเสมอผลผลิตที่ปลอดภัยต่อสุขภาพเกษตรกรจากกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (environmental friendly)

4.1.3 ระดับเครือข่าย

4.1.3.1 การจัดกระบวนการเรียนรู้ในระดับเครือข่าย โดยในระยะเริ่มต้นใช้กลไกของโครงการเป็นแกนกลาง ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในขั้นตอนการผลิต การบริหารจัดการผลผลิต การตลาด และกระบวนการกลุ่ม ระหว่างกลุ่มที่ได้ดำเนินการมาหลายปี กลุ่มที่เริ่มต้นมาระยะหนึ่ง และกลุ่มอยู่ในระยะก่อตั้งใหม่ รวมทั้งการยกระดับการทำงานสู่ระดับเครือข่าย เพื่อรองรับกับระบบการตลาดข้าวในระบบธุรกิจสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อนเกินกว่าที่เกษตรกรระดับกลุ่มจะดำเนินการได้โดยลำพัง

4.1.3.2 ในการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาเครือข่ายขององค์กรชุมชนที่มีประสิทธิภาพนั้น ในระยะแรกของการก่อตั้ง การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มแกนนำ ในด้านต่างๆ เช่น ระบบการบริหารจัดการกลุ่มที่โปร่งใส การมีส่วนร่วมขององค์กรสมาชิกในการบริหารและตรวจสอบ การสื่อสารภายในเครือข่ายที่ชัดเจนและต่อเนื่อง การประชาสัมพันธ์ต่อภายนอก การพัฒนาธุรกิจ เป็นต้น จะทำให้เครือข่ายพัฒนาสู่ความเข้มแข็งในระยะยาวมากกว่าการเร่งขยายสมาชิกเครือข่ายในเชิงปริมาณและการจูงใจด้วยผลประโยชน์เป็นด้านหลัก

4.1.3.3 การขยายเครือข่ายการตลาดข้าวปลอดภัยที่จะได้รับการยอมรับจากผู้บริโภค จะต้องดำเนินการในหลายรูปแบบ เช่น การพัฒนาคุณภาพผลผลิตที่มีมาตรฐานการรับรองที่น่าเชื่อถือ การบรรจุภัณฑ์ที่สะท้อนถึงคุณค่าพื้นฐานขององค์กร แผนการผลิตที่ชัดเจน สม่ำเสมอ แหล่งการตลาดที่หลากหลาย การใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์ที่กลุ่มผู้บริโภคเข้าถึงได้ง่าย เป็นต้น

4.1.3.4 การเลือกรูปแบบของการจัดตั้งเครือข่ายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของเครือข่ายซึ่งต้องพิจารณาทั้งในความเหมาะสมกับแนวทางการดำเนินงาน การเอื้อหรืออุปสรรคของข้อกำหนดทางกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติต่างๆ ตลอดจนการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.2 ปัญหา /อุปสรรค

4.2.1 ปัญหาเกี่ยวกับการประสานงานกับกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย

ในการดำเนินงานของโครงการที่ใช้คณะทำงานระดับจังหวัด เป็นกลไกกลางในการสื่อสารและการติดตามสนับสนุนต่อกลไกรระดับพื้นที่กลุ่มอำเภอและกลุ่มการผลิตข้าวในระดับตำบลเพื่อให้การดำเนินการในทิศทางเดียวกันภายใต้กรอบแนวคิดและแผนงานของโครงการ ทั้งกิจกรรมระดับกิจกรรมพื้นที่และเครือข่ายนั้น ในการดำเนินงานจริงพบว่า บางพื้นที่ขาดความต่อเนื่องของการเข้าร่วมหรือเปลี่ยนแปลงแกนนำกลุ่ม ส่งผลให้เกิดความติดขัดต่อการขับเคลื่อนโครงการในภาพรวม ซึ่งจำเป็นต้องกำหนดกรอบเวลาเดียวกัน โดยเฉพาะการเก็บรวบรวม สํารวจข้อมูลทีล้าช้าหรือไม่สมบูรณ์ ส่งผลต่อการวิเคราะห์ข้อมูลในระดับโครงการจึงล่าช้ากว่ากำหนด

4.2.2 การประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานภาคีพัฒนาในระดับจังหวัด

องค์ประกอบขององค์กรหรือหน่วยงานภาคีความร่วมมือในการดำเนินงานของโครงการส่วนใหญ่มาจากภาคราชการ ซึ่งมักจะมีข้อจำกัดในด้านการกิจประจำ และการส่งบุคลากรมาเข้าร่วมกิจกรรมตามความคาดหวังของโครงการ เช่น การประชุม การจัดเวทีการแลกเปลี่ยนร่วมกับเครือข่ายเกษตรกร ในการประชุมแต่ละครั้งมักจะมีการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมอยู่เสมอและไม่ใช่มือบริหารหรือผู้นำองค์กรที่มีอำนาจในระดับการตัดสินใจ จึงทำให้ระบบการส่งต่อข้อมูลและประสานความร่วมมือที่จะนำไปสู่การปฏิบัติการร่วมกันขาดความต่อเนื่องหรือคลาดเคลื่อนกับข้อตกลงร่วมกันจากการประชุมคณะทำงาน นอกจากนี้แล้ว ทางโครงการยังมีการประสานงานที่ใกล้ชิดกับหน่วยงานที่เป็นผู้มีบทบาทเกี่ยวกับประเด็นข้าวโดยตรงค่อนข้างน้อย ไม่ว่าจะเป็น เกษตรจังหวัด ศูนย์วิจัยข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว โดยมักจะประสานงานผ่านสำนักงานจังหวัด ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นคณะที่ปรึกษาของโครงการฯ เพื่อให้เกิดการประสานงานตามโครงสร้างการสั่งการตามระบบราชการระดับจังหวัด อย่างไรก็ตาม ในระหว่างการดำเนินงานของโครงการมีการเปลี่ยนแปลงผู้ว่าราชการจังหวัดอยู่หลายครั้งจึงส่งผลกระทบต่อขับเคลื่อนการดำเนินของโครงการในทางอ้อม

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตข้าวปลอดภัยเพื่อความมั่นคงทางอาหารและเพิ่มรายได้ของครอบครัวแบบบูรณาการ จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ 1) เพื่อสร้างรูปแบบการผลิตข้าวปลอดภัยสู่ตลาดของจังหวัดอุบลราชธานี 2) เพื่อบูรณาการภาคีเครือข่าย(หน่วยงานภาครัฐ การ ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม) สนับสนุนองค์กรข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี และ 3) เพื่อจัดตั้งองค์กรข้าวปลอดภัยในการบริหารงานเครือข่ายจังหวัดอุบลราชธานีโดยมีกลุ่มเป้าหมายจำนวน 1,389 ราย ใน 37 ตำบล 25 อำเภอ ของจังหวัดอุบลราชธานี ระยะเวลาดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนมีนาคม 2555- กันยายน 2556 เป็นการวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยการใช้เครื่องมือการวิจัยหลายรูปแบบ คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย แบบสำรวจกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย แบบบันทึกข้อมูลบัญชีฟาร์มและแบบสำรวจความต้องการซื้อข้าวปลอดภัยร่วมกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาให้กับพื้นที่เป้าหมายในระดับพื้นที่

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 การสร้างและพัฒนาระบบการผลิตข้าวปลอดภัยแบบครบวงจร (การผลิต การแปรรูปและการตลาด)โดยในด้านการผลิตในจังหวัดอุบลราชธานีมีการผลิตข้าวปลอดภัยใน3รูปแบบใหญ่ๆ คือ การผลิตข้าวกำลังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนสู่ข้าวปลอดภัยซึ่งมีพื้นที่เพาะปลูกและเกษตรกรในกลุ่มนี้มากที่สุด มีค่าใช้จ่ายในการผลิตเฉลี่ย 1,032.22 บาทต่อไร่ รองลงมาคือการผลิตข้าวอินทรีย์มีค่าใช้จ่ายในการผลิตเฉลี่ย 1,106.34 บาทต่อไร่ และการผลิตข้าวปลอดภัยโดยได้รับการรับรองมาตรฐานที่ยังมีพื้นที่และเกษตรกรน้อยที่สุดมีค่าใช้จ่ายในการผลิตเฉลี่ย 1,104.84 บาทต่อไร่ สำหรับระบบการทำนาของเกษตรกรนั้นมีทั้งนาดำ นานวนและนาโยน ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ ขนาดที่นา ระบบน้ำ และแรงงานในครัวเรือนของเกษตรกร และทำให้มีต้นทุนและผลผลิตที่แตกต่างกัน ในด้านการแปรรูปผลผลิตข้าว ส่วนใหญ่เกษตรกรมักจะขายเป็นข้าวเปลือก มีเพียงส่วนน้อยที่แปรรูปเป็นข้าวสาร (ข้าวกล้อง ข้าวฮาง) และยังพบว่า มีกลุ่มการผลิตข้าวบางกลุ่มมีศักยภาพในการแปรรูปผลผลิตโดยมีโรงสีและยุ้งฉางเก็บรวบรวมข้าวที่ซื้อจากสมาชิกในกลุ่มหรือเครือข่ายของตนเอง ทำให้สามารถลดต้นทุนในการจ้างสีและขนส่ง รวมทั้งมีผลผลิตอื่น เช่น แกลบ นำมาหมუნเวียนใช้เป็นวัตถุดิบในการทำปุ๋ยอินทรีย์ ส่วน รำ และปลายข้าว ที่สามารถจำหน่ายเป็นรายได้เพิ่มของกลุ่มอีกทางหนึ่ง ในด้านการตลาด ส่วนใหญ่จำหน่ายให้กับโรงสีข้าวเอกชนในท้องถิ่น ซึ่งมีความผันผวนของราคาค่อนข้างมากและปัจจุบันเกษตรกรมักจะนำข้าวระบบจำนำข้าวของรัฐบาลที่มีเพราะราคาข้าวปลอดภัย

และข้าวที่ผลิตแบบทั่วไปไม่แตกต่างกันมากนัก มีเพียงหนึ่งกลุ่มที่มีระบบการบริหารแบบสหกรณ์และสามารถผลิตข้าวที่ได้มาตรฐานอินทรีย์ส่งไปจำหน่ายในต่างประเทศมาเป็นเวลาหลายปี โครงการฯได้สนับสนุนการประชาสัมพันธ์และสร้างช่องทางการตลาดข้าวปลอดภัยให้กับกลุ่มการผลิตข้าวเพิ่มเติมทั้งในจังหวัด เช่น หน่วยงานราชการ โรงพยาบาล ห้างสรรพสินค้าและผู้บริโภคในเขตชุมชนเทศบาลนครอุบลราชธานี ทำให้กลุ่มการผลิตข้าวมีความมั่นใจในการปรับเปลี่ยนสู่การผลิตข้าวปลอดภัยที่มากขึ้น

5.1.2 การบูรณาการกลไกความร่วมมือ ในการประสานความร่วมมือของเครือข่ายภาคีการพัฒนาในระดับจังหวัดเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการและเกษตรกรในพื้นที่นั้น มีทั้งหน่วยงานที่เป็นสถาบันทางวิชาการที่ให้การสนับสนุนด้านการอบรมให้ความรู้ที่จำเป็นในระบบการผลิตข้าว เช่น วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี หน่วยงานที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนประเด็นข้าวในเชิงปฏิบัติ เช่น ศูนย์วิจัยข้าว ศูนย์พัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรจังหวัด และหน่วยงานที่มีบทบาทในด้านการสนับสนุนในด้านการตลาดหรือตรวจสอบคุณภาพผลผลิต เช่น สาธารณสุข หน่วยงานภาคประชาสังคม และธุรกิจเอกชน ซึ่งผลจากการบูรณาการนี้ ทำให้หน่วยงาน/องค์กรต่างๆที่มีการดำเนินการในลักษณะเดียวกันภายในจังหวัดมีเวทีในการแลกเปลี่ยนมากกว่ากลไกเชิงโครงสร้างปกติ และเกิดรูปธรรมความร่วมมือ ทั้งในแง่ การวางแผนเป้าหมายการกำหนดพื้นที่ การระดมทรัพยากร การเรียนรู้ การตลาดหรือพื้นที่ทางสังคมในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสนับสนุนระดับนโยบายของจังหวัดที่เกษตรอินทรีย์เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ของจังหวัดอุบลราชธานี

5.1.3 การจัดตั้งองค์กรเครือข่ายข้าวปลอดภัยระดับจังหวัดเป็นผลกระทบต่อเนื่องที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มผลิตข้าวปลอดภัยจากกิจกรรมต่างๆ เช่น การศึกษาดูงาน การอบรม การให้ความรู้ของหน่วยงานราชการหรือสถาบันการเงิน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่มในแต่ละพื้นที่ ซึ่งทำให้กลุ่มการผลิตค้นพบทั้งอุปสรรคและโอกาสในการทำงานของกลุ่ม โดยเฉพาะในด้านระบบการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกและการตลาดที่จะต้องมีการมีระบบข้อมูลที่เที่ยงต่อและต่อเนื่องและความร่วมมือระหว่างกลุ่ม จากการวิเคราะห์ร่วมกันทำให้กลุ่มประเมินความเป็นไปได้ของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในสองแนวทาง คือ การจัดตั้งองค์กรเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัยในระดับจังหวัด และการนำร่องสร้างความร่วมมือในบางกลุ่มที่มีศักยภาพหรือพื้นที่ใกล้เคียงกันก่อน และขยายผลสู่กลุ่มที่อยู่ในระยะเริ่มต้นหรือยังไม่เข้มแข็งในภายหลัง ขณะนี้ยังอยู่ในระหว่างกระบวนการแลกเปลี่ยนทั้งระดับเครือข่ายและภายในแต่ละกลุ่มเพื่อหาข้อสรุปที่ชัดเจนและเห็นพ้องกันเพื่อที่จะนำไปสู่การดำเนินการร่วมกันหลังสิ้นสุดโครงการ

จากการวิจัยครั้งนี้ได้เกิดผลกระทบที่ต่อเนื่อง (Impacts) เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด สนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่กำลังอยู่ในกระบวนการจดทะเบียนจัดตั้ง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) สามารถสนับสนุนสินเชื่อในการพัฒนาระบบการแปรรูปและการตลาดแก่กลุ่มและเครือข่าย สาธารณสุขเป็นแหล่งการตลาดข้าวปลอดภัยโรงพยาบาลต่างๆรวมทั้งสนับสนุนระบบการตรวจสอบสารเคมีตกค้างในผลผลิตหรือร่างกายของเกษตรกรผู้ผลิตข้าว ศูนย์พัฒนาที่ดินสนับสนุนเมล็ดพันธุ์พืชบำรุงดินและสารบำรุงดินในทุกกลุ่มผู้ผลิตข้าว ส่วนศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและวิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยี เป็นหน่วยงานภาคีที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการและมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานของเครือข่าย รวมทั้งวางแผนให้เป็นแหล่งในการแปรรูปข้าว และการตลาด

5.2 ข้อเสนอแนะและประเด็นการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการดำเนินงานของโครงการดังกล่าว จึงมีข้อเสนอแนะในประเด็นต่างๆ คือ

5.2.1 ในด้านการจัดกลไกการทำงานของโครงการและการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาคีพัฒนา ควรมีการวิเคราะห์ทั้งในเชิงระบบ Supply Chain ในด้านประเด็นขอบเขต และพื้นที่ของการวิจัย เพื่อการประสานความร่วมมือที่เข้าร่วมให้สอดคล้องกับบริบทของการดำเนินงาน และจัดความสัมพันธ์ระหว่างกลไกที่แตกต่างกันในหลายรูปแบบ เช่น กลุ่มภาคีที่เป็นแกนนำที่มีบทบาทต่อความสำเร็จหรือสนับสนุนโครงการโดยตรง (Direct Partners) ที่จะเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนโครงการที่ต่อเนื่อง ในกลุ่มนี้ควรประกอบไปด้วย เกษตรจังหวัด พาณิชย์ วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยี ศูนย์วิจัยข้าว ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และสาธารณสุข เป็นต้น กลุ่มภาคีสนับสนุนในเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Partners) ที่มีบทบาทในการเชื่อมโยงกับนโยบายสาธารณะในระดับต่างๆให้เกิดการขยายผลในวงกว้าง ซึ่งควรประกอบไปด้วย ภาคธุรกิจ สถาบันการเงิน สื่อมวลชน โครงการพิเศษต่างๆหรือองค์กรภาคประชาสังคม เป็นต้น หากมีกระบวนการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและจำแนกที่ชัดเจน จะทำให้สามารถนำศักยภาพ องค์ความรู้และทรัพยากรของหน่วยงานภาคีพัฒนามาใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้แล้ว ควรจะมีการจัดวางกลไกที่มีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายในระดับพื้นที่สำหรับการเชื่อมโยงระหว่างกลไกการสนับสนุนและกลไกระดับปฏิบัติการในพื้นที่เป้าหมาย โดยมีแผนในการพัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้ของกลไกเหล่านี้ตลอดช่วงโครงการ

5.2.2 ในด้านการสนับสนุนกระบวนการพัฒนาระดับพื้นที่ ควรมีกิจกรรมสนับสนุนทั้งในด้านการวิจัยชุมชนที่กลุ่มเป้าหมายสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองและเรียนรู้ร่วมกัน การอบรมเกี่ยวกับระบบข้าวปลอดภัยแบบครบวงจรตามกรอบแนวคิด Supply Chain and Value

Chain กิจกรรมที่เกิดจากการนำผลการวิจัยชุมชนมาใช้ในการกระบวนการพัฒนา การจัดทำระบบฐานข้อมูลชุมชน/กลุ่ม กิจกรรมเกี่ยวกับการถอดบทเรียนหรือการสังเคราะห์ความรู้ที่เกิดจากการทำงานและการติดตามประเมินผลภายในจะทำให้กลุ่มต่างๆพัฒนาศักยภาพระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5.2.3 จากสถานการณ์ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการผลิตข้าวปลอดภัยที่เกษตรกรส่วนใหญ่เผชิญร่วมกัน ทำให้เป็นต้นทุนส่วนใหญ่ในการผลิตข้าวนั้น ควรจะมีการแก้ไขหลายแนวทางควบคู่กัน เช่น การฟื้นฟูระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานภายในกลุ่มหรือการจ้างแรงงานกันภายใต้ข้อตกลงที่มีการควบคุมราคาค่าแรงร่วมกัน นอกจากนี้ยังควรพิจารณาการลงทุนในการซื้อเครื่องจักรมาให้บริการแก่สมาชิกและบริหารจัดการในรูปแบบธุรกิจของกลุ่ม เป็นการทดแทนการจ้างเครื่องจักรจากภายนอกได้

5.3.4 การพัฒนาศูนย์เทคโนโลยีประจำตำบลให้เป็นศูนย์การเรียนรู้การผลิตข้าวปลอดภัยแบบครบวงจร ซึ่งจะสามารถใช้สนับสนุนองค์ความรู้ในการผลิตข้าวปลอดภัยแก่เกษตรกรที่มีความสนใจในระดับตำบล การรวบรวมทำฐานข้อมูลด้านการเกษตรของกลุ่ม รวมทั้งการประสานระบบการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการต่างๆ

5.2.3 ประเด็นที่ควรทำการวิจัยในครั้งต่อไป

จากการดำเนินงานในโครงการพบว่ามีช่องว่างขององค์ความรู้ (Gap of Knowledge) และการดำเนินงานของโครงการที่เกี่ยวข้องกับระบบข้าวปลอดภัยแบบครบวงจร โดยการศึกษาในประเด็นการวิจัยเหล่านี้ คือ ระบบการตัดสินใจและกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนสู่การผลิตข้าวปลอดภัย การสร้างมาตรฐานรับรองข้าวปลอดภัยของเครือข่าย ระบบฐานข้อมูลสนับสนุนการผลิตข้าวปลอดภัยของเกษตรกร ระบบการผลิตข้าวปลอดภัยที่เหมาะสมกับสภาพภูมินิเวศ เศรษฐกิจ สังคม ของจังหวัดอุบลราชธานี การลดต้นทุนในการผลิตข้าวปลอดภัย รูปแบบการจัดการผลผลิตหลังเก็บเกี่ยว (การแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ และการตลาด) การสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตข้าวปลอดภัย รูปแบบการเชื่อมโยงกลุ่มการผลิตข้าวปลอดภัยกับผู้บริโภค และกระบวนการ/รูปแบบการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการผลิตข้าวปลอดภัย เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณา สัตยากุล สมาน คำมา สืบสันต์ นามมนตรี และคณะ, รายงานผลการตรวจรับรองระบบการผลิตคุณภาพข้าว GAP ประจำปี 2551 ศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี, 2552
- กฤษณา สัมพันธ์รักษ์. **ปรับปรุงพันธุ์พืช**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, 2552
- งามชื่น คงเสรี. **คุณภาพข้าวสารและข้าวสุก**. ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี . 2542, 61 หน้า.
- ศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี.. **เอกสารวิชาการเรื่องการจัดการเขตศักยภาพการผลิตข้าวจังหวัดอุบลราชธานี**. ศูนย์วิจัยข้าว อุบลราชธานี สำนักวิจัยและพัฒนาข้าว กรมการข้าว. 2552
- สมาน คำมา สืบสันต์ นามมนตรีและคณะ, **การตรวจสอบและรับรองระบบการผลิตข้าวเกษตรดีที่เหมาะสมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง**(รายงานการวิจัย). 2553
- สุวัฒน์ ธีรพงษาศกร นพมาศ นามแดง. รายงานการวิจัยเรื่องความเป็นไปได้ของการผลิตข้าวหอมมะลิในระบบเกษตรอินทรีย์ ที่จะป็นอาชีพทางเลือกที่มีศักยภาพในการแก้ปัญหาความยากจนสำหรับเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง : กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. สำนักงานสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ(สกว), 2549
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2553. **สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีการเพาะปลูก 2549-2551**. (ออนไลน์) 2552 (อ้างเมื่อ 1 มิถุนายน 2556) จาก http://www.oae.go.th/oae_/stat_agri/report_result_content.php

ภาคผนวก

ก.แบบสำรวจกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย (สำหรับกลุ่มผู้ผลิตข้าว : ขป.อบ.๑)

ข.แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย(สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบล : ขป.อบ.๒)

ค.แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย(สำหรับกลุ่มผู้ผลิตข้าว: ขป.อบ.๓)

ง.ร่างข้อบังคับวิสาหกิจชุมชนข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ.๒๕๕๖

จ.ภาพกิจกรรมประกอบการวิจัย

ภาคผนวก

ก.แบบสำรวจกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย (สำหรับกลุ่มผู้ผลิตข้าว : ขป.อบ.๑)

ข.แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย(สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบล : ขป.อบ.๒)

ค.แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย(สำหรับกลุ่มผู้ผลิตข้าว: ขป.อบ.๓)

ง.ร่างข้อบังคับวิสาหกิจชุมชนข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ.๒๕๕๖

จ.ภาพกิจกรรมประกอบการวิจัย

(สำหรับกลุ่มผู้ผลิตข้าว : ขป.อบ.1)

แบบสำรวจกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย

โครงการ “ส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตข้าวปลอดภัย เพื่อความมั่นคงทางอาหาร

และเพิ่มรายได้ของครอบครัวแบบบูรณาการ จังหวัดอุบลราชธานี”

คำชี้แจง ให้นักวิจัยหรือผู้สำรวจข้อมูล ใช้วิธีการสำรวจข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และแหล่งข้อมูล
อื่นๆที่เห็นว่าเหมาะสม และควรบันทึกแหล่งที่มาของข้อมูล เช่น เอกสารอ้างอิงชื่อ-สกุลผู้ให้สัมภาษณ์
เป็นต้น

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

- 1.1) ชื่อกลุ่ม/ชื่อแกนนำของกลุ่ม
- 1.2) ที่ตั้งของกลุ่ม บ้านเลขที่.....บ้าน(ชื่อหมู่บ้าน).....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัดอุบลราชธานี
- 1.3) จำนวนสมาชิกที่เข้ากลุ่ม จำนวน.....ครอบครัว ได้แก่
 - 1.3.1 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
 - 1.3.2 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
 - 1.3.3 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
 - 1.3.4 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
 - 1.3.5 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
- 1.4) กลุ่มเริ่มก่อตั้ง เมื่อปี พ.ศ.
- 1.5) ลักษณะการก่อตั้ง
 - ☐ เริ่มก่อตั้งกันเอง
 - ☐ มีผู้แนะนำหรือชักชวนให้ทำ ระบุ ชื่อ.....

ตอนที่ 2 ลักษณะของการรวมกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย

- 2.1) ที่นาของกลุ่มผู้ผลิตข้าว
 - ☐ อยู่ในเขตชลประทาน
 - ☐อยู่นอกเขตชลประทาน
- 2.2) ผลผลิตข้าวของกลุ่มได้จาก
 - ☐ การทำนาปี/ตามฤดูกาล
 - ☐ การทำนาปรัง

☐ ทั้งการทำนาปีและนาปรัง

2.3) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการของกลุ่มผู้ผลิตข้าว คือ

2.3.1.....

2.3.2.....

2.3.3.....

2.3.4.....

2.3.5.....

2.4) ความต้องการพัฒนากลุ่มผู้ผลิตข้าวในอนาคต

2.4.1.....

2.4.2.....

2.4.3.....

2.4.4.....

2.4.5.....

2.5) หน่วยงานหรือองค์กรที่ให้การสนับสนุนกลุ่ม

2.5.1.ชื่อผู้ประสานงาน.....มือถือ.....

2.5.2.ชื่อผู้ประสานงาน.....มือถือ.....

2.5.3 ชื่อผู้ประสานงาน.....มือถือ.....

2.6) ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี).....

ลงชื่อ.....ผู้ให้ข้อมูล

(.....)

ลงชื่อ.....ผู้สำรวจข้อมูล

(.....)

(สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบล : ขป.อบ.2)

แบบสำรวจข้อมูลกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย
โครงการ “ส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตข้าวปลอดภัย เพื่อความมั่นคงทางอาหาร
และเพิ่มรายได้ของครอบครัวแบบบูรณาการ จังหวัดอุบลราชธานี”

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.1) ชื่อตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัดอุบลราชธานี

1.2) ในตำบล มีจำนวนกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย จำนวน.....กลุ่ม

1.2.1 กลุ่มที่ 1 ตั้งอยู่ที่บ้าน.....จำนวน.....ครอบครัว

ชื่อเกษตรกรแกนนำ คือ.....หมายเลขโทรศัพท์ติดต่อ.....

1.2.2 กลุ่มที่ 2 ตั้งอยู่ที่บ้าน.....จำนวน.....ครอบครัว

ชื่อเกษตรกรแกนนำ คือ.....หมายเลขโทรศัพท์ติดต่อ.....

1.2.3 กลุ่มที่ 3 ตั้งอยู่ที่บ้าน.....จำนวน.....ครอบครัว

ชื่อเกษตรกรแกนนำ คือ.....หมายเลขโทรศัพท์ติดต่อ.....

ตอนที่ 2 การสนับสนุนกลุ่มผู้ผลิตข้าว

2.1) แผนดำเนินการสนับสนุนกลุ่มผู้ผลิตข้าวของ อบต.

☐ ไม่มี☐ มี เป็นระยะเวลา.....ปี (พ.ศ.ถึง พ.ศ.)

2.2) อบต. มีโครงการส่งเสริม สนับสนุนด้านการเกษตรนอกจากข้าว ได้แก่

2.2.1 ส่งเสริม สนับสนุนการผลิตเกี่ยวกับ.....

2.2.2 ส่งเสริม สนับสนุนการผลิตเกี่ยวกับ.....

2.3) ความต้องการของเกษตรกรผู้ผลิตข้าว คาดหวังให้ อบต. ช่วยเหลือ ได้แก่

2.3.1.....

2.3.2.....

2.3.3.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลอื่นๆ

ผู้สำรวจอาจจะขอสำเนาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1) แผนการดำเนินงานของ อบต.

2) แผนที่แสดงเขตการปกครองของ อบต.

3) แผนที่แสดงเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน

4) ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยของเกษตรกร (ชาวนา)

5) แหล่งรับซื้อข้าวที่สำคัญภายในชุมชน

ลงชื่อ.....ผู้ให้ข้อมูล
(.....)

ลงชื่อ.....ผู้สำรวจข้อมูล
(.....)

(สำหรับกลุ่มผู้ผลิตข้าว: ขป.อบ.3)

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย
โครงการ “ส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตข้าวปลอดภัย เพื่อความมั่นคงทางอาหาร
และเพิ่มรายได้ของครอบครัวแบบบูรณาการ จังหวัดอุบลราชธานี”

คำชี้แจง ให้นักวิจัยหรือผู้สำรวจข้อมูล ใช้วิธีการสำรวจข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสม และควรบันทึกแหล่งที่มาของข้อมูล เช่น เอกสารอ้างอิง ชื่อ-สกุลผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นต้น

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

- 1.1) ชื่อกลุ่ม.....
- 1.2) ชื่อแกนนำของกลุ่ม.....โทรศัพท์.....
 - 1) โทรศัพท์
 - 2) โทรศัพท์
 - 3) โทรศัพท์
 - 4) โทรศัพท์
 - 5) โทรศัพท์
- 1.3) ที่ตั้งของกลุ่ม บ้านเลขที่.....หมู่บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....
จังหวัดอุบลราชธานี
- 1.4) จำนวนสมาชิกที่เข้ากลุ่ม จำนวน.....ครอบครัว ได้แก่
 - 1.4.1 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
 - 1.4.2 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
 - 1.4.3 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
 - 1.4.4 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
 - 1.4.5 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
 - 1.4.6 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
 - 1.4.7 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
 - 1.4.8 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
 - 1.4.9 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
 - 1.4.10 หัวหน้าครอบครัว ชื่อ.....มีที่นาจำนวน.....ไร่
- 1.5) กลุ่มเริ่มก่อตั้ง เมื่อปี พ.ศ. (สมาชิกครั้งแรก.....คน)
- 1.6) ลักษณะการก่อตั้ง (ประวัติการก่อตั้ง)

.....

.....

.....

1.7) จุดแข็งกลุ่ม

- 1.7.1.....
- 1.7.2.....
- 1.7.3.....
- 1.7.4.....
- 1.7.5.....

ตอนที่ 2 ลักษณะของการรวมกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย

2.1) ที่นาของกลุ่มผู้ผลิตข้าว (ให้ใส่เครื่องหมาย / หน้าข้อความ)

- ☐ อยู่ในเขตชลประทาน
- ☐อยู่นอกเขตชลประทาน

2.2) ผลผลิตข้าวของกลุ่มได้จาก (ให้ใส่เครื่องหมาย / หน้าข้อความ)

- ☐ การทำนาปี/ตามฤดูกาล (ปีละ 1 ครั้ง)
- ☐ การทำนาปรัง
- ☐ ทั้งการทำนาปีและนาปรัง

2.3) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการของกลุ่มผู้ผลิตข้าว คือ

2.3.1.....

2.3.2.....

2.3.3.....

2.3.4.....

2.4) ความต้องการพัฒนากลุ่มผู้ผลิตข้าวในอนาคต

2.4.1.....

.

2.4.2.....

.

2.4.3.....

2.5) เป้าหมายของกลุ่ม

.....

.....

2.6) หน่วยงานหรือองค์กรที่ให้การสนับสนุนกลุ่ม

2.6.1.....

2.6.2.....

2.6.3.....

2.7) การผลิตข้าว

2.7.1 ลักษณะการใส่ปุ๋ย

กลุ่มที่ 1 ใส่ปุ๋ยเคมี และ ใส่ปุ๋ยชีวภาพ มีครอบครัว

กลุ่มที่ 2 ไม่ใส่ปุ๋ย และสารเคมี มีครอบครัว

กลุ่มที่ 3 ใช้ปุ๋ยชีวภาพหรือปุ๋ยคอก มีครอบครัว

การใช้ปุ๋ยชีวภาพมีสูตรปุ๋ย ดังนี้

อัตราส่วน	อัตราส่วน 100 เปอร์เซ็นต์						
วัตถุดิบ/วัสดุอุปกรณ์	ประโยชน์	นาข้าว	พริก	ผัก	ผลไม้	ยางพารา	มันสำปะหลัง
1.อีเอ็ม							
2.น้ำ							
3.กากน้ำตาล							
4.เศษอาหาร							
5.น้ำหมักชีวภาพ							
6.ฟอสเฟต							
7.โดโรไมร์							
8.รำ							
9.แกลบดิบ							

10. แกลบเผา							
11. ดินดี							
12. ดินจอมปลวก							
13. ชีว							
14. กากอ้อย							
อัตราส่วนที่ใส่ผสมเสร็จแล้ว							
ผลผลิตที่ได้							

2.7.2 วิธีการใส่ปุ๋ย

2.8) การแปรรูปข้าว

2.8.1 ขยายข้าวเปลือก กิโลกรัมละ..... บาท โดยขยายให้แก่.....

2.8.2 ขยายข้าวสาร กิโลกรัมละ บาท โดยขยายให้แก่.....

2.9) การตลาด

2.9.1 ตลาดในจังหวัดอุบลราชธานี.....

2.9.2 ตลาดในประเทศขยายที่.....

2.9.3 ตลาดต่างประเทศขยายที่.....

2.10) ประเภทกลุ่มดิน มีการตรวจแล้วโดยสถาบันวิจัย กระทรวงวิทยาศาสตร์.....

2.11) ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี).....

ลงชื่อ.....ผู้ให้ข้อมูล

(.....)

ตำแหน่ง.....

ลงชื่อ.....ผู้สำรวจข้อมูล

(.....)

ร่างข้อบังคับ

วิสาหกิจชุมชนข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ.๒๕๕๖

หมวดที่ ๑

ชื่อ ที่ตั้งสำนักงาน และตราสัญลักษณ์

ข้อ ๑ ชื่อ “วิสาหกิจชุมชนข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี”

ข้อ ๒ ที่ตั้งสำนักงาน อาคารต้นมะตูม อุทยานการศึกษาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดอุบลราชธานี

บ้านยางน้อย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

ข้อ ๓ ตราสัญลักษณ์ของวิสาหกิจชุมชนข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี มีลักษณะดังนี้

หมวดที่ ๒

วัตถุประสงค์

ข้อ ๔ วัตถุประสงค์

วิสาหกิจชุมชนข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- ๑) เพื่อรวมกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตข้าวหอมมะลิและข้าวเหนียวที่ปลอดภัยจากสารพิษ
- ๒) ส่งเสริมความมั่นคงและปลอดภัยทางอาหาร
- ๓) เพื่อจัดหาทุนและส่งเสริมการออมทรัพย์ตลอดจนให้บริการสินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพและการดำรงคุณภาพชีวิตที่ดีแก่สมาชิก
- ๔) เพื่อส่งเสริมจังหวัดนำร่องข้าวปลอดภัย
- ๕) เพื่อจัดหาปัจจัยการผลิต การซื้อ การขายผลผลิต และให้บริการแก่สมาชิก
- ๖) เพื่อสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

หมวดที่ ๓

ทุนและหุ้น

ข้อ ๕ ที่มาของทุน วิสาหกิจ อาจหาทุน เพื่อดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ โดยวิธีการดังต่อไปนี้

- ๑) ออกหุ้น
- ๒) รับเงินฝากจากสมาชิก
- ๓) กู้ยืมเงิน และรับฝากจากการออกตั๋วสัญญาใช้เงิน และตราสารการเงินอย่างอื่น
- ๔) สะสมทุนสำรอง

๕) รับเงินอุดหนุน หรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้

ข้อ ๖ การออกหุ้น สมาชิกวิสาหกิจชุมชนและผู้นำกลุ่มสามารถออกหุ้นได้หุ้นละ ๑๐๐ บาท อย่างน้อยคนละ

๓ หุ้น แต่ไม่เกิน ๑ ใน ๓ ของจำนวนหุ้นทั้งหมด

ข้อ ๗ การถือหุ้น สมาชิกวิสาหกิจชุมชนต้องถือหุ้น เมื่อแรกเข้าจำนวนสามหุ้นฯละหนึ่งร้อยบาท ทั้งนี้ สมาชิกฯ สามารถนำข้าวมาเป็นหุ้นแทนก็ได้ โดยคิดราคาข้าวเท่ากับมูลค่าของหุ้น และให้ฝากข้าวไว้กับสถานที่เก็บข้าวส่วนกลางของวิสาหกิจชุมชนข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานีหรือฝาก

ไว้กับสมาชิกเองและถือเป็นประจำตามสัญญาที่ระบุไว้ในใบสมัครเข้าเป็นสมาชิก

นอกจากการถือหุ้นในวรรคแรก สมาชิกวิสาหกิจชุมชนจะซื้อหุ้นเพิ่มเติมอีกเมื่อไหร่ก็ได้ แต่ต้องเป็นไปตามข้อบังคับข้อ ๗ โดยการแสดงความจำนงค์ต่อคณะกรรมการดำเนินการ

สมาชิกจะขายหรือโอนหุ้นซึ่งตนถือให้ผู้อื่นไม่ได้ นอกจากที่กล่าวไว้ในการตั้งผู้รับโอนประโยชน์ และสมาชิกจะถอนคืนหุ้นในระหว่างที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ไม่ได้

ข้อ ๘ หลักฐานการถือหุ้น วิสาหกิจชุมชนจะออกสมุดประจำตัวสมาชิก ยึดถือไว้เป็นหลักฐาน สมาชิกต้องเก็บรักษาสมุดประจำตัวสมาชิกไว้ในที่ปลอดภัย และนำมาให้วิสาหกิจชุมชนลงรายการทุกครั้งที่ยื่นเพิ่ม

ข้อ ๙ การแจ้งยอดจำนวนหุ้น วิสาหกิจชุมชนจะแจ้งยอดจำนวนหุ้น ที่สมาชิกชำระเต็มมูลค่าให้สมาชิกทราบทุกสิ้นปีทางบัญชี

หมวดที่ ๔

การดำเนินงาน

ข้อ ๑๐ การรับฝากเงิน วิสาหกิจชุมชนอาจรับฝากเงินประเภทออมทรัพย์ได้ตามระเบียบขององค์กร

ข้อ ๑๑ ดำเนินการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อจำหน่ายให้แก่สมาชิกหรือภาคีอื่น

ข้อ ๑๒ หาแหล่งเงินทุนเพื่อให้บริการแก่สมาชิกเพื่อเป็นทุนในการผลิตข้าวปลอดภัย และอาชีพรองต่าง

ข้อ ๑๓ การให้กู้เงินวิสาหกิจชุมชนข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี สามารถออกเงินกู้ให้บุคคลต่อไปนี้คือ

๑๓.๑) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนวิสาหกิจชุมชนข้าวปลอดภัยจังหวัดอุบลราชธานี

๑๓.๒) วิสาหกิจชุมชนอื่นกู้ยืม

การกำหนดวงเงินกู้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบว่าด้วยการกู้ยืมเงินของวิสาหกิจชุมชน

ข้อ ๑๔ การเงินการบัญชีของวิสาหกิจชุมชน

การรับ-จ่ายและเก็บรักษาเงิน ให้อยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการดำเนินการ และวันสิ้นปีทางบัญชีของวิสาหกิจชุมชนให้สิ้นสุด ณ วันที่ ๓๑ มีนาคม ของทุกปี

ข้อ ๑๕ การเสนองบดุล ให้คณะกรรมการดำเนินการ เสนองบดุลซึ่งผู้ตรวจสอบบัญชีตรวจสอบและรับรองแล้วต่อที่ประชุมใหญ่ ภายในหกสิบวัน นับแต่วันสิ้นปีทางบัญชี

ข้อ ๑๖ การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี

ให้จัดเมื่อปรากฏว่าวิสาหกิจชุมชนมีกำไรสุทธิ ให้จัดสรรกำไรสุทธิดังนี้

- ๑) ให้จัดสรรทุนสำรอง ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐
- ๒)ปันผลตามหุ้นที่ชำระแล้วให้วิสาหกิจชุมชนไม่เกินร้อยละ ๑๐
- ๓) เป็นค่าตอบแทนแก่คณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ ไม่เกินร้อยละ ๓๐
- ๔) เป็นทุนสาธารณประโยชน์ ไม่เกินร้อยละ ๑๐
- ๕) เป็นทุนสวัสดิการแก่สมาชิก ไม่เกินร้อยละ ๑๐
- ๖) เป็นเงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิก ไม่เกินร้อยละ ๓๐

หมวดที่ ๕

สมาชิก

ข้อ ๑๗ คุณสมบัติสมาชิก มีดังต่อไปนี้

- ๑) เป็นผู้ที่เห็นชอบในวัตถุประสงค์ของวิสาหกิจ
- ๒) มีอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์ นับถึงวันสมัครเข้าเป็นสมาชิก
- ๓) มีสัญชาติไทย
- ๔) มีอาชีพทำนาหรือมีความรักศรัทธาในอาชีพการทำนา
- ๕) มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องที่อำเภอโพธิ์ไทร อำเภอนาตาล อำเภอศรีเมืองใหม่ อำเภอดงรักการพืชผล

และอำเภอนวมราชู จังหวัดอุบลราชธานี

- ๖) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย
- ๗) ไม่เป็นผู้ไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
- ๘) ไม่เป็นพระภิกษุ สามเณร หรือนักพรต นักบวช
- ๙) เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ
- ๑๐) มีความเลื่อมใสในระบอบการปกครองประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ข้อ ๑๘ การเข้าเป็นสมาชิก

ผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกตามข้อบังคับ ต้องยื่นใบสมัครตามแบบของวิสาหกิจชุมชนข่าวปลอดภัยตำบลสารภี เมื่อคณะกรรมการดำเนินการพิจารณาแล้ว เห็นว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติและเห็นชอบในวัตถุประสงค์

ของวิสาหกิจ และมีมติรับเข้าเป็นสมาชิกของวิสาหกิจ จึงจะเข้าเป็นสมาชิกขององค์กรวิสาหกิจชุมชนข้าวปลอดภัยได้

ข้อ ๑๙ การขาดจากสมาชิกภาพ

สมาชิกขาดจากสภาพสมาชิกภาพ เพราะเหตุผลดังนี้

- ๑) กระทำผิดระเบียบ ข้อบังคับของวิสาหกิจ อันก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์กร
- ๒) ลาออก และได้รับอนุญาตให้ออกโดยมติของที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการ
- ๓) ตาย
- ๔) ขาดคุณสมบัติตามข้อ ๕
- ๕) คณะกรรมการดำเนินการมีมติให้ออก
- ๖) ไม่ร่วมกิจกรรมกลุ่มเกิน ๓ ครั้งติดต่อกันโดยไม่มีเหตุอันควร

หมวดที่ ๖

คณะกรรมการดำเนินการ

ข้อ ๒๐ ให้มีคณะกรรมการดำเนินการ จำนวนไม่เกินห้าสิบคน ซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้ง ให้มีวาระคราวละสองปี แต่ไม่เกินสี่ปีติดต่อกัน

ข้อ ๒๑ คณะกรรมการดำเนินการประกอบด้วย

- ๑) ประธานกรรมการ
- ๒) รองประธานกรรมการจำนวนสองคน
- ๓) เลขานุการ
- ๔) ผู้ช่วยเลขานุการ
- ๕) เภรัณญิก
- ๖) ผู้ช่วยเภรัณญิก
- ๗) นายทะเบียน
- ๘) ประชาสัมพันธ์
- ๙) ฝ่ายการตลาด
- ๑๐) ปฏิคม
- ๑๑) กรรมการจำนวน ๔ คน

ข้อ ๒๒ อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินงาน คณะกรรมการดำเนินการมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- ๑) จัดทำทะเบียนกลุ่ม
- ๒) วางแผนการดำเนินงานของกลุ่มตามวัตถุประสงค์
- ๓) จัดทำบัญชีรับ – จ่าย ของวิสาหกิจ

- ๔) พิจารณารับหรือให้ออกจากสมาชิกของวิสาหกิจ
- ๕) พัฒนา / ฝึกอบรมสมาชิกให้มีความรู้ในการประกอบอาชีพ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี
- ๖) กำหนดและออกระเบียบ ข้อบังคับต่างๆของวิสาหกิจ
- ๗) ประสานความร่วมมือกับองค์กรภาคีอื่นเพื่อการพัฒนาองค์กรวิสาหกิจ
- ๘) จัดให้มีประชุมคณะกรรมการอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง

ข้อ ๒๓ การพ้นจากตำแหน่งกรรมการดำเนินการ เพราะเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

- ๑) การออกตามวาระ
- ๒) ลาออก
- ๓) ขาดจากสมาชิกภาพ
- ๔) ที่ประชุมใหญ่มีมติถอดถอน หรือนายทะเบียนสั่งให้ออก
- ๕) ขาดการประชุมคณะกรรมการดำเนินการติดต่อกัน ๓ ครั้ง โดยไม่มีเหตุอันควร

ข้อ ๒๔ การประชุมและองค์ประชุม

- ๑) ให้คณะกรรมการดำเนินการประชุมตามที่กำหนดในข้อบังคับข้อ ๒๒
- ๒) ให้ประธานกรรมการหรือเลขานุการเป็นผู้นัดหรือเรียกประชุม การประชุมคณะกรรมการต้องมีกรรมการมาร่วมประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของคณะกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม
- ๓) มติที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมากของที่ประชุม ถ้ามีเสียงเท่ากันให้ประธานกรรมการเป็นผู้ออกเสียงเพิ่มอีกหนึ่งเสียงเป็นเสียงชี้ขาด

หมวดที่ ๗

การประชุมใหญ่

ข้อ ๒๕ การประชุมใหญ่สามัญ ให้คณะกรรมการดำเนินการเรียกประชุมปีละ ๑ ครั้ง ภายในหกสิบวัน นับตั้งแต่วันสิ้นปีทางบัญชี

ข้อ ๒๖ การประชุมใหญ่วิสามัญ คณะกรรมการดำเนินการจะเรียกประชุมใหญ่วิสามัญเมื่อใดก็ได้ หรือสมาชิกไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ลงรายชื่อทำหนังสือร้องขอต่อคณะกรรมการดำเนินการให้เรียกประชุมใหญ่วิสามัญเมื่อใดก็ได้

หมวดที่ ๘

ที่ปรึกษาและผู้ตรวจสอบกิจการ

ข้อ ๒๗ ที่ปรึกษา คณะกรรมการดำเนินการอาจเชิญบุคคลภายนอก ซึ่งคุณวุฒิมีความรู้ ความสามารถ เหมาะสมเป็นที่ปรึกษาจำนวนสามคน เพื่อให้ความเห็นเสนอแนะในการดำเนินงานขององค์กรวิสาหกิจ

ข้อ ๒๘ คณะผู้ตรวจสอบกิจการ ให้ที่ประชุมใหญ่เลือกสมาชิก หรือบุคคลภายนอกที่มีคุณสมบัติ มีความรู้ ความสามารถ และเหมาะสมในด้านธุรกิจ การเงิน การบัญชี การเศรษฐกิจ หรือวิสาหกิจชุมชน เป็นผู้ ตรวจสอบกิจการจำนวนไม่เกินสามคน

หมวดที่ ๙

การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ

ข้อ ๒๙ การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ จะกระทำได้ก็แต่โดยหลักเกณฑ์และวิธีการดังต่อไปนี้

- ๑) คณะกรรมการดำเนินการ เสนอวาระแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับได้ในที่ประชุมคณะกรรมการ และมติให้แก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับนั้น ให้ถือเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของที่ประชุมคณะกรรมการ
- ๒) ข้อบังคับที่แก้ไขเพิ่มเติมนั้น จะใช้บังคับได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่

ภาพกิจกรรมประกอบการวิจัย

การสำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่กลุ่มผู้ปลูกข้าวปลอดภัย
ณ บ้านยางเทิง ต.ยางสักกะโพห์ลุ่ม อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี

การฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ดินให้กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวปลอดภัย
ณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอุบลราชธานี

ศึกษาดูงานเกี่ยวกับกระบวนการผลิตข้าวปลอดภัย ณ โรงสีข้าวเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
เกษตรกรรวมยั่งยืน ต.ดอวัง อ.มหาชนะชัย จ.ยโสธร

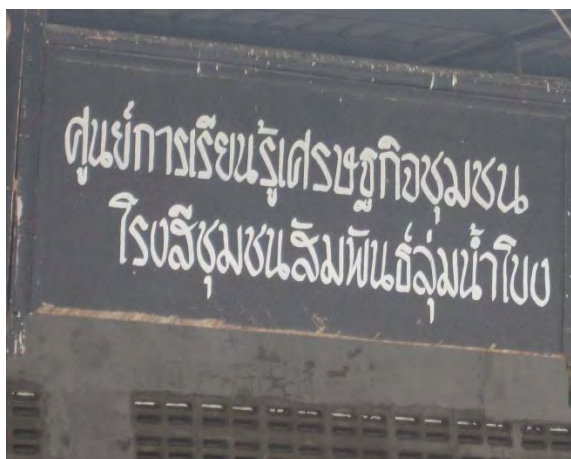
การจัดเวที ในพื้นที่ของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวปลอดภัย ณ บ้านนาดำเจริญ
ต.ดําไทรใหญ่ อ.ดอนมดแดง จ.อุบลราชธานี

การสร้างความเข้าใจให้กับภาคีระดับจังหวัด เข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัด และอธิการบดี ม.ราชภัฏอุบลราชธานี

การตรวจเยี่ยมจากทีมวิจัยส่วนกลาง(สกว.) ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ตัวอย่างสถานที่สำหรับเก็บและแปรรูปผลผลิตของกลุ่มผู้ผลิตข้าวปลอดภัย จังหวัดอุบลราชธานี

การแปรรูปและบรรจุผลิตภัณฑ์ข้าวปลอดภัยของกลุ่มหนองบก อ.เหล่าเสือโก้ก

การทดลองจำหน่ายผลผลิตข้าวปลอดภัยของกลุ่มฯ ในงาน “กินสบายใจ” ที่โรงแรมสุณีย์แกรนด์อุบลราชธานี